

TÜRK İDARE DERGİSİ

YIL: 57

HAZİRAN1985

SAYI: 367

İÇİNDEKİLER

Bahattin ABLUM	Bazı Kamu Hizmeti Görevlilerinin Dernek Kurma, Derneklere Üye Olma ve Dernek Organlarında Görev Alma Haklarına Getirilen Kısıtlama ve Yasaklamalar	1
Dr. Muammer OYTAN	La Place Et Le Rôle Du Conseil d'Etat Dans La Societe Turque (Türk Toplumunda. Danıştay'ın Yeri ve Rolü)	61 76
Fazlı DEMİREL	Sivil Savunma Bakımından Şehir Planlarında ve Yapılarda Uygulanacak Tedbirler ve Yapılacak Acil Kurtarma ve Yardım İşleri	85
Faruk AKÇAY	II Düzeyinde Planlama ve Koordinasyon	97
Vedat ATACAN	II Yönetiminde Basın Bürosu	101

MÜLKİ İDAREDE İZ BIRAKANLAR

Mehmet ALDAN	Ermeni Tehciri ve Şehit idarecilerimiz	107
--------------	--	-----

İÇİŞLERİ BAKANLIĞINCA DÜZENLENEN KURS VE SEMİNER ÇALIŞMALARI

Müşerref NEHROZOGLU	II Planlama ve Koordinasyon Müdürleri Kursu	119
---------------------	---	-----

MEVZUAT

M. Vehbi ÜNVER	1 Mart 1985 - 15 Mayıs 1985 Tarihleri Ara sında Resmî Gazetede Yayımlanan İçişleri Bakanlığı ve Mülki İdare Amirleri İle İlgili Mevzuat	149
	İçişleri Bakanlığı Merkez Birimlerince Yayımlanan Genelgeler	154

● İDARECİLER.

BANA İÇTEN SEVGİLERİNİ HAYKIRANLAR;
YARIM ASIRDAN BERİ BÜYÜK TÜRK ULUSUNUN
TAM ANLAMıyla MİLLET OLMASINA ÇALIŞAN,
ONUNLA EN MODERN BİR TÜRK DEVLETİ
KURMAK İÇİN İNSANLIK FEDAKÂRLIKLARININ
HİÇBİRİNİ ESİRGEMEYEN KÜLTÜR, İDARE,
İNTİZAM VE DEVLET ANLAMLARINI EN SON
İLMÎ TELÂKKİLERE GÖRE TEBELLÜR
ETTİRMEYE ÇALIŞMIŞ VE ÇALIŞAN YÜKSEK
DEĞERDE ARKADAŞLARIMDIR.

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

**BAZI KAMU HİZMETİ GÖREVLİLERİNİN DERNEK KURMA,
DERNEKLERE ÜYE OLMA VE DERNEK ORGANLARINDA
GÖREV ALMA HAKLARINA GETİRİLEN
KISITLAMA VE YASAKLAR**

**Bahattin ABLUM
Merkez Valisi**

GİRİŞ

2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası herkesin kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel haklarından olan “Dernek Kurma Hürriyetini 33 üncü maddesiyle düzenlemiş, maddenin birinci fıkrası; “Herkes, önceden izin almaksızın dernek kurma hakkına sahiptir” şeklindeki hükmü ile “Dernek Kurma Hürriyetini temel hak olarak tespit etmiş, sonraki fıkraları ile de bu hakkın kullanılmasında uyulacak esasları ayrıntılı olarak belirlemiştir.

Maddenin yedinci fıkrası;

“Birinci fıkra hükmü, Silahlı Kuvvetler ve kolluk kuvvetleri mensupları ile kamu hizmeti görevlilerinin dernek kurma haklarına başkaca sınırlamalar getirilmesine veya bu hürriyeti kullanmalarının yasaklanmasına engel değildir.”

şeklindeki hükmü ile Silahlı Kuvvetler ve kolluk kuvvetleri mensupları ile kamu hizmeti görevlilerinin dernek kurma hakkından yararlanmalarında diğer vatandaşlardan farklı bir rejime tabi tutulabilmesini bir Anayasa ilkesi biçiminde hükme bağlamıştır.

Cumhuriyet dönemi mevzuatına göz atıldığında, 1982 Anayasasından önce de Silahlı Kuvvetler mensupları ile diğer bazı kamu hizmeti görevlilerinin, zaman zaman da olsa, dernek kurma ve derneklere üye olma hakkını kullanmaktan yoksun bırakıldıklarını veya bu hakları kullanmalarının kısıtlandığı görülmür.

Bugünkü noktaya nasıl ve hangi aşamalardan geçerek geldiğimizi bilmek ve 1982 Anayasasının otuz üçüncü madde 7 inci fıkrasının dayan

diği gerekçeyi tam olarak anlayabilmek bakımından Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin kurulduğu 23 Nisan 1920 tarihinden itibaren 1982 Anayasasının yürürlüğe konulduğu tarihe kadar geçen zaman içinde, Silahlı Kuvvetler mensupları dahil, kamu hizmeti görevlilerinin dernek kurma ve derneklere üye olma hakkından yararlanmalarını yasaklayan veya kısıtlayan kanun hükümlerini belirtmeyi gerekli gördük. Söz konusu hükümleri, asker ve sivil kişilere ilişkin olanları ayrı ayrı olmak üzere, yürürlüğe konuldukları tarih sırası ile şöylece belirtmek mümkündür:

A. Silahlı Kuvvetler Mensuplarının Dernek Kurma ve Derneklere Üye Olmalarını Yasaklayan veya Kısıtlayan Kanun Hükümleri

Bu tür hükümler Askeri Ceza Kanunu, Ordu Dahili Hizmet Kanunu, İç Hizmet Kanunu ve Disiplin Mahkemelerinin Kuruluşu, Yargılama Usulü ve Disiplin Suç ve Cezaları Hakkında Kanun'da bulunmaktadır.

1. 22 Mayıs 1930 Tarih ve 1632 Sayılı Askeri Ceza Kanunu¹

Kanunun “Müsaadesiz Hayri Cemiyetlere Girenler” kenar başlıklı 149 uncu maddesi “Müsaade almaksızın Hayri cemiyetlere girenler bir aya kadar hapsolünür” şeklinde hüküm getirmiştir. Görüldüğü gibi bu hüküm Türk Ordusu mensuplarının sadece hayri cemiyetlere girmesini izne tabi tutmakta, bu izni almadan bu cemiyetlere girenlere 1 aya kadar hapis cezası verileceğini ifade etmektedir. Bu madde 477 sayılı Disiplin Mahkemelerinin kuruluşu, Yargılama Usulü ve Disiplin Suç ve Cezaları Hakkında Kanun'un 64 üncü maddesiyle yürürlükten kaldırılmıştır.

2. 10.6.1935 Tarih ve 2771 Sayılı Ordu Dahili Hizmet Kanunu²

Kanunun 41 inci maddesi “Türk Ordusu her türlü siyasî mülâhaza ve tesirlerin üstündedir. Bundan ötürü ordu mensuplarının siyasî fırka ve cemiyetlere girmeleri ve bunların siyasî faaliyetleriyle münasebette bulunmaları ve her türlü siyasî nümâyîş ve içtimalar ve intihabat işlerine karışmaları ve bu maksatla nutuk söyleme ve makale yazmaları yasaktır. Siyasî olmayan cemiyetlerin faal olmayan azalıklara girmek dahi mezuniyet ve müsaadeye bağlıdır.” şeklindeki hükmü ile Ordu mensuplarının siyasi cemiyetlere girmelerini yasaklarken siyasi olmayan cemiyetlere girmelerini de izne tabi tutmuştur. Ancak bu Kanun 211 sayılı Türk

¹ Askeri Ceza Kanunu;

- a) 3 üncü tertip Düstur, cilt 11, sayfa 367.
- b) Sicilli Kavinin, cilt 6, sayfa 368
- c) Resmi Gazete, sayı 11520.

Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu ile yürürlükten kaldırdığı için bugün uygulama kabiliyeti bulunmamaktadır.

3. 4 Ocak 1961 Tarih ve 211 Sayılı Türk Silahlı Kuvvetler İç Hizmet Kanunu^{2 3}

Kanunun 43 üncü maddesi “Türk Silahlı Kuvvetleri her türlü siyasi tesir ve düşüncelerin dışında ve üstündedir. Bundan ötürü Silahlı Kuvvetler mensuplarının siyasi parti veya derneklere girmeleri, bunların siyasi faaliyetleri ile münasebette bulunmaları, her türlü siyasi gösteri, toplantı işlerine karışmaları ve bu maksatla nutuk ve beyanat vermeleri ve yazı yazmaları yasaktır.

Silahlı Kuvvetler mensupları Milli Savunma Bakanlığınca adları yayımlanan ve siyasi olmayan cemiyetler ile spor kulüplerinin faal olmayan üyeliklerine girebilirler, girenler durumlarını en kısa zamanda Milli Savunma Bakanlığı’na bildirmeye mecburdurlar.” şeklindeki hükmü ile Silahlı Kuvvetler mensuplarının siyasi partiler ve derneklerle ilişkilerinde uyacakları esasları belirlemiştir. Görüldüğü gibi madde, mülga Ordu Dahili Hizmet Kanunu’nun 41 inci maddesi hükümlerini esas itibarıyla benimseyerek düzenlenmiştir. Maddeye daha sonra 15.2.1966 tarih ve 725 sayılı Kanunla “Profesyonel sporcular hafta ve resmi tatil günleri ile izinli buldukları zaman sivil kulüplerde her çeşit müsabaka ve antrenmanlara katılırlar.

Silahlı Kuvvetler mensuplarının kendi kıta, karargah ve kurum! rı içinde amatör askeri spor kulüpleri kurmaları ve kulüplerde faaliyette bulunmaları caizdir.

Bu kulüplerin kurulmaları, faaliyet ve murakıbalı Milli Savunma Bakanlığınca hazırlanacak hususi talimat hükümlerine göre olur” hükümlerini taşıyan fıkralar eklenmiş ve son olarak 23.6.1983 tarih ve 2861 sayılı Kanunla ilave edilen 3 üncü fıkra ile de Silahlı Kuvvetler mensuplarının kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşları ile olan ilişkileri düzenlenmiştir.

² Ordu Dahili Hizmet Kanunu;

a) 3. tertip Düstur, cilt 16, sayfa 605.

b) Sicilli Kavinin, cilt 15, sayfa 334.

³ Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu;

a) 4. Tertip Düstur, cilt 1, sayfa 1008,

b) Resmi Gazete, sayı 10703

c) Türkiye Cumhuriyeti Kanunları, cilt 6, sayfa 6529

4. 16 Haziran 1964 Tarih ve 477 Sayılı Disiplin Mahkemeleri Kuruluşu, Yargılama Usulü ve Disiplin Suç ve Cezalan Hakkında Kanun⁴

Kanunun 60 ncı maddesi “Milli Savunma Bakanlığınca yayımlanan listede adları bulunmayan derneklere veya spor kulüplerinin faal üyeliklerine girenler on günden iki aya kadar oda veya göz hapsi cezası ile cezalandırılırlar” şeklindeki hükmü ile 211 sayılı İç Hizmet Kanunu’nun 43 üncü maddesi ile getirilen yasaklara aykırı davranışın müeyyidesini koymuş olmaktadır. Madde daha sonra 23.6.1983 tarih ve 2861 sayılı Kanunla değiştirilerek “Meslek kuruluşlarına, Milli Savunma Bakanlığınca yayımlanan listede adı bulunmayan derneklere veya spor kulüplerinin faal üyeliklerine girenler on günden iki aya kadar oda veya göz hapsi ile cezalandırılır” şeklini almış ve 211 sayılı Kanun’un değişik 43 üncü maddesine paralel hale getirilmiştir.

B. Sivil Kamu Hizmeti Görevlilerinin Dernek Kurma ve Derneklere Üye Olmalarını Kısıtlayan veya Yasaklayan Kanun Hükümleri

1982 Anayasasının yürürlüğünden önceki dönemde, Silahlı Kuvvetler mensupları dışında kalan kamu hizmeti görevlilerinin yani, sivil Devlet personelinin dernek kurma ve derneklere üye olma haklarını yasaklayan, kısıtlayan veya kayıt altına alan hükümlere 28.6.1938 tarih ve 3512 sayılı Cemiyetler Kanunu, Emniyet Teşkilatı Kanununa bazı hükümler ekleyen 19.2.1980 tarih ve 2261 sayılı Kanun, 22 Temmuz 1981 tarih ve 2495 sayılı Bazı Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Kanun ile 4 Kasım 1981 tarih ve 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu’nda rastlanmaktadır. Kolayca anlaşılacağı gibi, 3512 sayılı Cemiyetler Kanunu’nun yürürlüğe konulduğu 28.6.1938 tarihine kadar ne 3 Ağustos 1325 tarihli Cemiyetler Kanunu’nda⁵ ne de diğer kanunlarda sivil kamu hizmeti görevlilerinin dernek kurma ve derneklere üye olma hakkını yasaklayan veya kısıtlayan hüküm bulunmamaktadır. 28.6.1938 tarihinde kabul edilen 3512 sayılı Cemiyetler Kanunu⁶ 12 nci maddesine koyduğu “Devlet, hususi idareler ve belediyelerle Devlete bağlı kurumlardan hiz

⁴ Disiplin Mahkemeleri Kuruluşu Yargılama Usulü ve Disiplin Suç ve Cezalan Hakkında Kanun;

a) 5. Tertip Düstur, cilt 3, sayfa 2691,
b) Resmi Gazete, sayı 11732,
c) Türkiye Cumhuriyeti Kanunları, cilt 6, sayfa 7173.

⁵ 3 Ağustos 1325 tarihli Cemiyetler Kanunu;
Sicilli Kavanin; cilt 16, sayfa 28.

⁶ 28.6.1938 tarihli ve 3512 sayılı Cemiyetler Kanunu;
a) Sicilli Kavanin, cilt 19, sayfa 685,
b) 3. Tertip Düstur, cilt 19, sayfa 726,
c) Resmi Gazete, sayı 3959

met karşılığı maaş veya ücret alanlar buldukları işin sıfat ve mahiyeti ile cemiyet kuramazlar” şeklindeki hükümlerle, kamu hizmeti görevlilerinin mesleki dernek (memur derneği) kurmalarını yasaklamıştır. Bu yasaklama, söz konusu hükmün 1961 Anayasasının yürürlüğe girmesinden sonra Anayasaya aykırılığından bahisle 2 Temmuz 1964 tarih ve 490 sayılı “3512: sayılı Cemiyetler Kanunu’nun 12 nci Maddesinin Kaldırılması ve 29 uncu Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanunla kaldırılmış, bu suretle sivil kamu hizmeti görevlilerinin dernek kurma ve derneklere üye olmaları haklarından tam olarak yararlanmaları sağlanmıştır. 3512 sayılı Cemiyetler Kanunu’nun yerini almak üzere hazırlanıp 22.11.1972 de T.B.M.M.’nce kabul edilerek yürürlüğe konulan 1630 sayılı Dernekler Kanunu⁷ da, kamu hizmeti görevlilerinin dernek kurma ve derneklere üye olma haklarına hiçbir kısıtlama getirmemiştir. Bu hal, 2261 sayılı Kanunla Emniyet Teşkilatı Kanununa Ek Madde 8 in ilavesine kadar devam etmiştir. 1970 li yılların sonlarında, anarşi ve terör olaylarının tırmanışı sırasında, PolDer, Pol-Bir gibi polis derneklerinin bu olaylara karışması ve dernekleşmenin polislerin kamplara ayrılmasına, disiplinin kaybolmasına neden olduğunun görülmesi üzerine, Emniyet Teşkilatı mensuplarının dernek kurmaları ve derneklere üye olmalarının yasaklanması ve kurulmuş olan derneklerin kapatılması için yasal tedbir getirilmesi gerekli görülmüş ve sonuçta 2261 sayılı Kanunla 3201 sayılı Kanuna ilave edilen Ek Madde 8 in “Emniyet Teşkilatı Mensupları ile çarşı ve mahalle bekçileri dernek kuramaz, spor dernekleri dışında kurulmuş derneklere üye olamaz” şeklindeki hükmü ile bu tedbir gerçekleştirilmiştir. Bu hüküm bugün de yürürlükte olup uygulanmaktadır.

1982 Anayasasının yürürlüğünden önceki dönemde sivil kamu hizmeti görevlilerinin dernek kurma ve derneklere üye olma haklarını kısıtlayan kanun hükümlerinden bir diğerine 2495 sayılı Kanunda rastlanmaktadır. 22 Temmuz 1981 tarih ve 2495 sayılı Bazı Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Kanun’un 21 inci maddesi “Özel güvenlik teşkilatı personeli sendika, dernek ve siyasi partilere üye olamazlar” şeklindeki hükmü ile, bünyelerinde özel güvenlik teşkilatı kurulmuş olan kamu kurum ve kuruluşlarının, birer kamu hizmeti görevlisi olan özel güvenlik teşkilatı personelinin derneklere üye olmasını yasaklamış bulunmaktadır.

4 Kasım 1981 tarih ve 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu, 59 uncu maddesiyle yükseköğretim kurumlarında görevli öğretim elemanlarının ka

7

⁷ 1630 sayılı Dernekler Kanunu;

- a) 5 inci tertip Düstur,
- b) Sicilli Kavinin,
- c) Resmi Gazete.

muya yararlı dernekler dışındaki derneklere girmelerini rektörün yazılı iznine tabi tutmak suretiyle, bu kişilerin dernek kurma ve derneklere üye olma hakkından yararlanmalarını kayıt altına almış bulunmaktadır.

2495 ve 2547 sayılı Kanunların yukarıya aktarılan hükümleri bugün de yürürlüktedir.

Yukarıya aktarılan ve bir kısmı bugün de yürürlükte olan hükümler, üstlendikleri görevin özelliği nedeniyle bazı meslek mensuplarının dernek kurma ve derneklere üye olma haklarının kısıtlanmasının gerekli olabileceğini ve zaman zaman bu yola gidildiğini açıkça göstermektedir.

1982 Anayasası hazırlanırken bu husus dikkate alınmış ve kamu hizmeti görevlilerinin dernek kurma hakkının kısıtlanmasına imkân veren hüküm 33 üncü maddenin bir fıkrası olarak Anayasa'ya konulmuştur. Getirilen bu hükmün gerekçesi, Anayasa Komisyonu raporunda;⁸

“Dernek kurma özgürlüğü bazı meslek mensupları konusunda bu kişilerin üstlendiği görevin niteliği nedeniyle başkaca sınırlamaya konu olabilecek yahut tamamen yasaklanabilecektir. Bunlar özel bir disipline gerek gösteren Silahlı Kuvvetler yahut kolluk kuvveti mensupları ile dernekleşme yönünden görevin zarar görebileceği kamu görevlileridir. Bu husus, birinci fıkra hükmünün bir istisnası olmak üzere maddenin altıncı fıkrasında yer almaktadır.”

şeklinde ifade olunmuştur.

1982 Anayasasının kabulünden sonra çıkarılan 2908 sayılı Dernekler Kanunu, Anayasanın tanıdığı bu imkândan yararlanarak, bazı kamu hizmeti görevlilerinin dernek kurmalarını yasaklayan ve bunların derneklere üye olmalarını veya dernek organlarında görev almalarını kısıtlayan veya yasaklayan hükümler getirmiştir.

Yazımızın konusunu, Dernekler Kanunu ile diğer kanunların kamu hizmeti görevlilerinin dernek kurmalarına, derneklere üye olmalarına ve dernek organlarında görev almalarına ilişkin yasaklama ve kısıtlamalar oluşturacak, konu üç bölüm halinde incelenecek, birinci bölümde kamu hizmeti görevlilerinin dernek kurmalarını yasaklayan yasa hükümleri, yasağın hukuki niteliği, kapsam ve uygulanış biçimi açıklanacak, ikinci bölümde üye olma hakkını kısıtlayan veya sınırlayan yasa hükümleri, kısıtlamaların kapsamı ve hukuki niteliği ile uygulanışına ilişkin hususlar anlatılacak, üçüncü bölümde de kamu hizmeti görevlilerinin dernek organlarında görev almalarını yasaklayan hükümler incelenecektir.

⁸ Danışma Meclisi Tutanak Dergisi Cilt 7, 120 nci birleşim tutanağına ekli S. Sayısı: 166, Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Tasarısı 1/463, sayfa 22.

BİRİNCİ BÖLÜM

BAZI KAMU HİZMETİ GÖREVLİLERİNİN DERNEK KURMALARINI YASAKLAYAN VEYA KISITLAYAN YASA HÜKÜMLERİ

Kamu hizmeti görevlilerinin dernek kurma hürriyetinden yararlanmalarını kısıtlayan ve bazı kamu hizmeti görevlilerinin dernek kurmalarını yasaklayan hükümlere, başta Dernekler Kanunu olmak üzere, Emniyet Teşkilatı Kanunu, Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu, Bazı Kurum ve Kuruluşların Korunması, Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Kanun ile Yükseköğretim Kanunu'nda rastlanmaktadır. Söz konusu kanunların konuya ilişkin hükümleri, özellikle hukuki nitelik bakımından farklılık göstermekte ve dernek kurma hakkından yararlanma açısından 'değişik düzenlemeler yapmaktadır. Bu durum dikkate alınarak bu hükümler ayrı ayrı ele alınacak, kapsam, hukuki niteliği ve uygulanışına ilişkin açıklamalar yapılacaktır.

A. 2908 SAYILI DERNEKLER KANUNU

Kamu hizmeti görevlilerinin dernek kurma hakkından yararlanmalarını en kapsamlı şekilde kısıtlayan hüküm 2908 sayılı Dernekler Kanunu'nun 4 üncü maddesi ikinci fıkrasının 1 no.lu bendinde yer almıştır. Bent;

“Yüksek Mahkeme üyeleri, hâkim ve savcılar, Sayıştay meslek mensupları ile savcı ve yardımcıları, Mülki idare Amirliği Hizmetlerine dahil kadrolarda çalışanlar, Türk Silahlı Kuvvetleri ile genel ve özel kolluk kuvvetleri mensupları, resmi ve özel ilköğretim, ortaokul, lise veya dengi okullar öğretmen ve yöneticileri, Milli Eğitim Bakanlığı merkez ve iller kuruluşunda çalışan öğretmenler ile diğer personeli ve özel kanunlarında dernek kuramayacakları belirtilen kamu hizmeti görevlileri”

nin dernek kuramayacakları hükme bağlanmıştır.

Görüldüğü gibi bent, çeşitli kamu hizmeti görevlisinin dernek kurmalarını yasaklamaktadır. Bent hükmüne göre dernek kuramayacak kamu hizmeti görevlilerini aşağıdaki biçimde belirlemek mümkündür.

1. Yüksek Mahkeme Üyeleri

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası Yüksek Mahkemeleri:

- a. Anayasa Mahkemesi,
- b. Yargıtay,

- c. Danıştay,
- d. Askeri Yargıtay,
- e. Askeri Yüksek İdare Mahkemesi,
- f. Uyuşmazlık Mahkemesi

olarak belirlemiştir. Bu mahkemelerin başkan ve üyeleri dernek kuramayacaklardır.

2. Hâkim ve Savcılar

2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu'nun 3 üncü maddesi hâkim ve savcıları;

“a. Hâkim:

1. Adli yargıda: Mahkeme başkan ve üyelerini, hâkimleri, Yargıtay tetkik hâkimleri ile Adalet Bakanlığı merkez kuruluşunda idari görevlerde çalışan hâkimleri,
2. İdari yargıda: Mahkeme başkan ve üyelerini, hâkimleri, Danıştay tetkik hâkimleri ile Adalet Bakanlığı merkez kuruluşunda idari görevlerde çalışan hâkimleri,

b. Savcı;

1. Adli yargıda: Cumhuriyet savcılarını, Cumhuriyet savcı başyardımcılarını, Cumhuriyet savcı yardımcılarını, Yargıtay Cumhuriyet başsavcı başyardımcısını, Yargıtay Cumhuriyet başsavcı yardımcılarını ile Adalet Bakanlığı merkez kuruluşunda idari görevlerde çalışan savcılarını,
2. İdari yargıda: Danıştay savcılarını ile Adalet Bakanlığı merkez kuruluşunda idari görevlerde çalışan savcılarını ifade eder.”

şeklinde tanımlamıştır. Bu tanıma dahil olanlar hâkim ve savcı sayılacak ve dernek kuramayacaklardır.

Adli ve idari yargıç adayları yani hâkim stajyerleri, Hâkimler ve Savcılar Kanununa göre hâkim ve savcı sayılmadıkları için dernek kurma hakkından yararlanabileceklerdir.

3. Sayıştay Meslek Mensupları ile Savcı ve Yardımcıları

832 sayılı Sayıştay Kanunu'nun üçüncü maddesi Sayıştay meslek mensuplarının,

- a. Birinci Başkan, daire başkanları ve üyeler,

- b. Raportörler,
- c. Uzman denetçi, baş denetçi, denetçi ve denetçi yardımcılarını olduğunu hükme bağlamıştır. Bu durumda yukarıda sayılan görevleri yapanlar ile Sayıştay savcı ve savcı yardımcılarını dernek kuramayacaklardır.

4. Mülki İdare Amirliği Hizmetlerine Dahil Kadrolarda Çalışanlar

657 sayılı Devlet Memurları Kanunu 36 ncı maddesi ile memurların dahil olduğu sınıfları belirlerken Mülki İdare Amirliği Hizmetleri Sınıfını “Valiler ve kaymakamlar ile bu sıfatları kazanmış olup İçişleri Bakanlığı merkez ve iller kuruluşunda çalışanları ve maiyet memurlarını kapsar.” şeklinde tanımlamıştır. Dernekler Kanunu’nda demek kuramayacak olan kamu hizmeti görevlileri sayılırken “Mülki İdare Amirliği Hizmetlerine dahil kadrolarda çalışanlar” denmiştir. Bu durumda mülki idare amirliği hizmetleri sınıfına dahil kadroların hangileri olduğunun açıklanması zorunlu olmaktadır. Mülki İdare Amirliği Hizmeti Sınıfına dahil kadrolar sadece İçişleri Bakanlığı teşkilatında bulunmaktadır. Diğer hiçbir bakanlık, kurum veya kuruluşta bu sınıfa dahil kadro yoktur.

İçişleri Bakanlığı merkez ve taşra kuruluşlarındaki Mülki İdare Amirliği Hizmetleri Sınıfına dahil kadrolar, Bakanlar Kurulunun 18.7.1984 gün ve 84/8360 sayılı kararı ile kabul ve 13 Ağustos 1984 gün ve 18488 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan kadro cetvellerinin İçişleri Bakanlığına ait kısmında gösterilmiştir. Söz konusu cetvelde İçişleri Bakanlığı merkez ve iller kuruluşunda Mülki İdare Amirliği Hizmetleri Sınıfına dahil olarak ihdas edilen kadrolar ve unvanları;

- a. Merkez kuruluşunda,
 1. Müsteşar
 2. Müsteşar Yardımcısı
 3. Emniyet Genel Müdürü (Vali)
 4. Vali (Merkez Valileri için)
 5. 1 inci Hukuk Müşaviri
 6. Personel Genel Müdürü
 7. İller İdaresi Genel Müdürü
 8. Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürü
 9. Mahalli İdareler Genel Müdürü
 10. Sivil Savunma Genel Müdürü

11. Teftiş Kurulu Başkanı
 12. Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkam
 13. Kaçakçılık İstihbarat Harekât ve Bilgi Toplama Daire Başkam
 14. Eğitim Daire Başkanı
 15. Hukuk Müşaviri
 16. Genel Müdür Yardımcısı
 17. Daire Başkanı
 18. Mülkiye Başmüfettişi
 19. Öğretmen
 20. İdari ve Mali İşler Daire Başkam
 21. Şube Müdürü
 22. Mülkiye Müfettişi
 23. Eğitim Uzmanı
- b. Taşra Kuruluşunda
1. Vali
 2. Vali Yardımcısı
 3. Hukuk İşleri Müdürü
 4. Kaymakam
 5. Kaymakam Adayı
- kadrolarından ibarettir.

Yukarıda belirtilen kadroları işgal eden kamu hizmeti görevlilerinin yani Mülki İdare Amirliği Hizmetleri Sınıfına dahil kadrolara atanmış olanların dernek kurmaları mümkün bulunmamaktadır.

Kadro ihdasına ilişkin Bakanlar Kurulu Kararı “Maiyet Memuru” unvanını “Kaymakam Adayı” olarak değiştirdiği için, Devlet Memurları Kanunu, Dahiliye Memurları Kanunu ve diğer kanun, tüzük ve yönetmeliklerde geçen “Maiyet Memuru” deyimlerinin “Kaymakam Adayı” olarak anlaşılması ve uygulamanın buna göre yürütülmesi gerekmektedir.

Bucak Müdürleri, mülki âmîr oldukları halde, 657 sayılı Kanunla Mülki İdare Amirliği Hizmetleri Sınıfı tarif edilirken zikredilmedikleri ve bucak müdürlüğü kadroları Genel İdare Sınıfına dahil edildiği için, dernek kurma yasağı dışında kalmakta ve bunların dernek kurmaları mümkün bulunmaktadır.

5. Türk Silahlı Kuvvetleri Mensupları

211 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanununun 1 inci maddesi,

“Türk Silahlı Kuvvetleri: Kara (jandarma dahil), Deniz ve Hava Kuvvetleri subay, askerî memur, astsubay, erbaş ve erleri ile askerî öğrencilerden teşekkül eden ve seferde ihtiyatlarla ikmal edilen, kadro ve kuruluşlarla teşkilatı gösterilen silahlı kuvvettir.” şeklindeki hükmü ile Türk Silahlı Kuvvetlerini tanımlamıştır. Bu durumda muvazzaf veya yedek, asteğmenden mareşale kadar her rütbe ve sınıftan subaylar, bütün astsubaylar, erbaşlar ve erler ile bütün askerî öğrencilerin dernek kurmaları yasaklanmış olmaktadır.

Türk Silahlı Kuvvetleri kıta ve karargâhlarında, Genelkurmay Başkanlığı, Millî Savunma Bakanlığı, bu Bakanlığa veya Silahlı Kuvvetlere bağlı kurum ve kuruluşlarda çalışan sivil personelin dernek kurma yasağı ile bir ilişkileri bulunmamaktadır, yani bu sivil personelin dernek kurmaları mümkündür.

Muvazzaf veya ihtiyat askerlik hizmetini yapmak ya da talim ve manevralara katılmak üzere silah altına alınan yedek subay, yedek astsubay, erbaş veya er olarak askerlik yapan sivil kişiler, Silahlı Kuvvetlere katıldıkları andan itibaren bu yasak kapsamına girecek ve dernek kurma hakkından yararlanamayacaklardır.

6. Genel Kolluk Kuvvetleri Mensupları

3201 Sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu'nun 3 üncü maddesinin “Umumi Zabıta, silahlı bir kuvvet olan (polis) ve (jandarma)dır.” şeklindeki hükmünde ifade edildiği gibi polis ve jandarma genel kolluk kuvvetini oluşturmaktadır. 9 Temmuz 1982 tarih ve 2692 sayılı Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanunu ile kurulan Sahil Güvenlik Teşkilatı da genel kolluk kuvvetleri içinde yer almıştır. Bu duruma göre polis, jandarma ve Sahil Güvenlik Komutanlığı mensupları genel kolluk kuvvetlerini oluşturmaktadır. Dernekler Kanunu bu kuvvetler mensuplarının dernek kurmalarını yasaklamıştır.

Emniyet Teşkilatı Kanununa 19.2.1980 tarih ve 2261 sayılı Kanunla eklenen Ek Madde 8, Emniyet Teşkilatı mensupları ile çarşı ve mahalle bekçilerinin dernek kurmalarının yasak olduğunu hükme bağlamış ve bu hüküm sonucu genel kolluk kuvveti içinde yer alan polisin dernek kurması önlenmiş olmasına rağmen, kanun koyucu Dernekler Kanunu'na genel kolluk kuvvetlerinin dernek kuramayacağı hükmünü koyarak polise

rin dernek kurma hakkından yararlanamayacağını tekrar ve tereddüde yer bırakmayacak biçimde ifade etmiş bulunmaktadır.

Jandarma Teşkilatı mensupları, 2803 sayılı Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanunu'na göre Türk Silahlı Kuvvetlerinin bir parçasını oluşturmakta, Sahil Güvenlik Komutanlığı ile bu Komutanlık mensupları da 2692 sayılı Kanun gereğince Türk Silahlı Kuvvetleri kadro ve kuruluşu içinde yer almış bulunmaktadır. Bu nedenle Jandarma Teşkilatı mensupları ile Sahil Güvenlik Komutanlığı mensuplarının hem Türk Silahlı Kuvvetleri mensubu olarak hem genel kolluk kuvveti mensubu olarak dernek kurmaları yasaklanmış olmaktadır.

7. Özel Kolluk Kuvvetleri Mensupları

Emniyet Teşkilatı Kanunu özel kolluğu yani hususi zabıtayı (Umumi zabıta haricinde kalan ve mahsus kanunlarına göre teşekkül edip muayyen vazifeleri gören zabıta kuvvetleridir).

şeklinde tanımlanmaktadır. Bu tanıma göre,

- a. Belediye zabıtası,
- b. Gümrük Muhafaza Teşkilatı,
- c. Çarşı ve mahalle bekçileri,
- d. Köy bekçileri,
- e. Çiftçi mallarını koruma bekçileri,
- f. Orman Koruma Teşkilatı,

g. 2495 sayılı Bazı Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Kanun'a göre Bakanlar Kurulu'nca tespit edilen kurum ve kuruluşlarda teşkil edilen özel güvenlik teşkilatı, özel kolluk kuvvetlerini oluşturmaktadır.

Özel kolluk kuvveti sayılan bu kuruluşların oluşumu ve bu teşkilat mensuplarından kimlerin dernek kurma yasağı kapsamında olduklarını, sırasıyla aşağıdaki biçimde açıklamak mümkündür:

1. Belediye Zabıtası

1580 sayılı Belediye Kanunu 104-109 uncu maddesiyle belediye zabıtasına ilişkin konuları düzenlemiştir. 105 inci madde belediye zabıtası kadrolarına ilişkin olarak "Belediye Zabıtası kadrosu; belediye zabıta müdürü, lüzumu kadar muavinleri, merkez memuru, komiser, ikinci komiser ve komiser muavinleri ile memurlardan mürekkeptir. En büyük belediye zabıtası amiri belediye zabıtası müdürüdür. Şubata münakasam belediye

şubelerinde en büyük belediye zabıtası amiri zabıta belediye merkez memurudur. Belediyelerde nüfuslarına ve bütçelerine göre en büyük belediye zabıtası amiri; belediye zabıta müdürü, merkez memuru, ser komiser veya ikinci komiserdir.” şeklinde yaptığı düzenleme ile belediye zabıta teşkilatlarının oluşumunu ve hiyerarşik amirlerin unvanlarını belirlemiştir. Her belediyede bu maddede tespit edilen esaslara göre bir belediye zabıtası teşkilatı kurulmuş bulunmaktadır. Belediyelerde zabıta amir ve memurluğu kadrolarına atanarak belediye zabıtası hizmetini gören kişiler, özel kolluk kuvveti mensubu olmaları nedeniyle dernek kuramayacaklardır.

2. Gümrük Muhafaza Teşkilatı

13.12.1983 tarih ve KHK/178 sayılı Maliye ve Gümrük Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile Maliye ve Gümrük Bakanlığının ana hizmet birimi olarak kurulmuş bulunan Gümrük Muhafaza Genel Müdürlüğü'nün, Genel Müdürlüğün merkez teşkilatı ile taşrada bu Genel Müdürlüğün uzantısı olarak kurulan gümrük muhafaza baş müdürlükleri, gümrük muhafaza müdürlükleri ve gümrük muhafaza memurlukları teşkilatında görevli her derece ve sınıftan memurlar, özel kolluk kuruluşu mensubu buldukları için dernek kuramayacaklardır.

3. Çarşı ve Mahalle Bekçileri

14 Temmuz 1966 tarih ve 772 sayılı Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanununa göre belediye teşkilatı bulunan yerleşim yerlerinde kurulmuş olan bekçi teşkilatlarında, çarşı ve mahalle bekçisi kadrolarında çalışan personel, özel zabıta teşkilatı mensubu oldukları için dernek kuramayacaklardır. Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanununa 2261 sayılı Kanunla eklenen ek sekizinci madde de, çarşı ve mahalle bekçilerinin dernek kuramayacaklarını ayrıca ve Dernek Kanunundan önce hükme bağlamış bulunmaktadır.

4. Köy Korucuları

442 sayılı Köy Kanununun 70 inci maddesi uyarınca, köy ihtiyar meclisi tarafından tutulup, ilçelerde kaymakamların, il merkez ilçelerinde valilerin buyruktusu ile işe alman köy korucuları da, kolluk görevi yaptıkları için, dernek kurma hakkından yararlanamayacaklardır.

Köy Kanununun 74 üncü maddesi;

“Köy muhtarı ve ihtiyar meclisi mahsul zamanlarında çapulcular ve eşkiya türemiş ise yağmadan köy halkını korumak için köylünün eli silah tutanlarından lüzumu kadarını gönüllü korucu ayırarak bunların isim

lerini bir kâğıda yazıp kaymakama götürür. Kaymakamın müsaadesi olursa bu gönüllü korucular asıl korucularla beraber yağmacılara ve eşkıyaya karşı köy ve köylüyü korurlar.”

Şeklinde hükmü ile gönüllü köy koruculuğu konusunu düzenlemiştir. Günümüzde bazı yurt köşelerinde kanun kaçakları ve anarşistlerle mücadele için uygulamaya konulması düşünülen gönüllü koruculuk müessesesi bazı soruların sorulmasına neden olmaktadır. Gönüllü korucuların özel kolluk sayılıp sayılmayacağı, gönüllü korucuların diğer köy korucularının tabi olduğu hükümlere tabi olup olmayacakları sorulmaktadır. Köy Kanununun verdiği yetkiyle seçilip görevlendirilen ve kanunda belirtildiği gibi, asıl korucularla beraber kolluk görevi yapan gönüllü korucuların özel kolluk sayılması ve onların tabi olduğu hükümlere tabi olması ve köy korucuları gibi dernek kurma yasağının onlar için de uygulanmasının gerektiği düşünülmektedir.

5. Çiftçi Mallarını Koruma Bekçileri

4081 sayılı Çiftçi Mallarının Korunması Hakkında Kanun hükümlerine göre köylerde ihtiyar meclisleri, belediye teşkilatı bulunan yerleşim yerlerinde koruma meclislerince seçilen ve vali veya kaymakamlarca onaylanarak atanan çiftçi mallarının koruma bekçileri, kolluk görevi yaptıkları için dernek kuramayacaklardır.

4801 sayılı Kanunun 34 üncü maddesi, toplu olarak 100 hektar ve daha fazla arazi işletenlerle şehir ve kasabalar civarındaki veya köylerdeki sebze, çiçek, meyve ve dut bahçeleriyle fidanlıkların korunması için, koruma veya ihtiyar meclislerinin izni ile özel bekçi tutmaları imkânını tanımıştır. Bu şekilde tutulan bekçilerle çiftçi malları koruma bekçilerine tanınan kolluk yetkisi tanınmadığı için, bunların özel kolluk sayılması ve bu nedenle dernek kurma yasağı kapsamında görülmeleri mümkün değildir.

6. Orman Koruma Teşkilatı

Devlet ormanlarını korumak, geliştirmek ve işletilmesini sağlamakla görevli olmak üzere KHK/236 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile kurulan Orman Genel Müdürlüğü bünyesinde teşkili öngörülen “Orman Koruma ve Yangınla Mücadele Dairesi Başkanlığının koruma hizmetini taşrada yürüten ve 6831 sayılı Orman Kanununun 77 inci maddesine göre silah kullanma yetkisini haiz bulunan personeli, orman zabıtasını oluşturduğundan, özel kolluk sayılmakta ve bu nedenle dernek kurma hakkından yoksun bulunmaktadır.

Orman Genel Müdürlüğü ve bu arada Orman Koruma ve Yangınla Mücadele Dairesi Başkanlığının 236 sayılı Kanun Hükmünde Karama-

meye göre yeniden düzenlenmesi yapılmadığı ve personelin görev ve yetkileri henüz belirlenemediği için eski mevzuat hükümlerinin uygulanmasına devam olunmaktadır. Bu düzenleme yapılıncaya kadar Orman Genel Müdürlüğü personelinin kimlerin özel kolluk yetkisine sahip bulunduğunu tespit için eski mevzuat hükümlerine bakmak gerekecektir. Bu durumda 4767 sayılı Orman Koruma Kuruluşunun Kaldırılmasına ve Bu Kuruluşun Görev ve Yetkilerinin Devlet Orman İşletmelerine Devrine Dair Kanun'un birinci maddesi bu tespit için esas olacaktır. 4767 sayılı Kanunun birinci maddesi:

“3116 sayılı Orman Kanunu ve 3167 sayılı Kara Avcılığı Kanunu ve diğer kanunlarda ormanların ve av hayvanlarının korunmasına ilişkin görev ve yetkileri ile, orman ve av hayvanlarına ilişkili her türlü suçların soruşturma ve kovuşturulması işlerine ilişkin görev ve yetkiler, Devlet Orman İşletmeleri kuruluşunda görevli işletme müdürlerine, bölge şeflerine, bakım memurlarına verilmiştir. Bunların ormanlara ve av hayvanlarına ilişkili suçların soruşturma ve kovuşturulması işlerinde görev ve yetkileri özel kanunlarında yazılı usul ve şekillere bağlıdır. Özel kanunlarında yazılı olmayan hallerde bu memurlar yalnız ormanlara ve av hayvanlarına ilişkili suçlar için polis görev ve yetkilerine de sahiptirler.”

Hükmünü taşımaktadır.

Bu hükme göre, 236 sayılı K.H.K. uyarınca yeni düzenlemeler yapılıncaya kadar orman işletme müdürleri, bölge şefleri ve bakım memurları özel kolluk olarak dernek kurma yasağı kapsamında sayılıp, uygulama buna göre yürütülecektir.

7. Özel Güvenlik Teşkilatı Mensupları

2495 sayılı Bazı Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Kanun, milli ekonomiye veya Devletin savaş gücüne önemli ölçüde katkısı bulunan kamunun veya özel kişilerin sahip olduğu ticari, sınai kurum ve kuruluşlara ait fabrika, atölye, işyeri, baraj, enerji santrali, rafineri, enerji nakil hatları, akaryakıt nakil-depolama-yükleme tesisleri, kömür, petrol ve maden işletmeleri, radyo, televizyon ve telsiz verici istasyonları, her nevi ulaştırma ve haberleşme yapı ve tesisleri ile eğitim ve öğretim yapıları, tarihi eserler, ören yerleri, sit alanları, açık ve kapalı müzeler ve turistik tesislerden, İçişleri Bakanlığının önerisi üzerine Bakanlar Kurulunca belirlenenlerin bir kanun hükümlerine göre korunmalarını öngörmektedir. Koruma önlemlerinin biri de bu kurum ve kuruluşlarda özel güvenlik teşkilatı kurulmasıdır. Bakanlar Kurulu bir müessesenin 2495 sayılı Kanun uyarınca korunması gerektiğine karar verirken bu müessesede özel güvenlik teşkilatı kurulma-

sini öngörmüşse bu teşkilatın kurulması zorunlu olanaktadır. 2495 sayılı Kanun, bu şekilde kurulan özel güvenlik teşkilatının özel kolluk kuvveti olduğunu hükme bağlamıştır. İşte 2495 sayılı Kanuna göre kurum ve kuruluşlarda kurulmuş olan ve özel kolluk kuvveti sayılan özel güvenlik teşkilatı mensupları dernek kuramayacaklardır.

2495 sayılı Kanuna tabi olmaksızın, yani Bakanlar Kurulu kararı ile öngörülmezsizin, kurum ve kuruluşlarca kendiliğinden, tesislerin iç ve dış güvenliğini sağlamak üzere bekçi, korucu, muhafız veya başka adlarla silahlı veya silahsız olarak çalıştırılan kişilerin, özel kolluk sayılması mümkün değildir.

8. Resmî ve Özel İlkokul, Ortaokul, Lise veya Deliği Okullar Öğretmen ve Yöneticileri

1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu, Türk Milli Eğitim Sistemi temel yapısının “örgün” ve “yaygın” eğitim olmak üzere iki ana bölümden oluşmasını öngörmüştür. “Örgün eğitim”; okul öncesi eğitim, “Temel eğitim,” ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarını kapsamaktadır. Dernekler Kanunu’nda geçen (Resmî ve özel ilkokul, ortaokul, lise veya dengi okullar) deyimleri, 1739 sayılı Kanunda tanımlanan örgün eğitim sistemine dahil temel eğitim ve ortaöğretim kurumlarına, bir başka anlatımla okul öncesi eğitim kurumları ile yükseköğretim kurumları dışında kalan örgün eğitim kurumlarına tekabül etmektedir. 1739 sayılı Kanuna göre;

- (1) Temel Eğitim Kurumları;
 - a. İlkokullar
 - b. Ortaokullar
 - c. İlköğretim bölge okulları
 - d. Yatılı ilköğretim bölge okullarından
- (2) Ortaöğretim Kurumları;
 - a. Çeşitli programlar uygulayan liseler (klasik, tarım, endüstri meslek, kız meslek liseleri gibi)
 - b. İmam Hatip Liseleri
 - c. Güzel sanatlar alanında özel istidat ve kabiliyetleri beliren çocukları küçük yaştan itibaren yetiştirmek üzere temel eğitim ve ortaöğretim seviyesinde eğitip yetiştirmek üzere kurulmuş eğitim kurumlarından,

oluşmaktadır.

Yukarıda sayılan eğitim kurumları ister bakanlıklar veya kamu kurum ve kuruluşları kurulmuş olsun, ister Türk ve yabancı gerçek kişiler veya tüzel kişiler ya da azınlık cemaatleri, kiliseleri tarafından açılmış olsun, bu kurumlarda görevli, maaşlı-ücretli veya maaşsız, asaleten veya vekâleten hizmet gören öğretmenler, öğretim görevlileri ile müdür ve müdür yardımcılarını gibi yöneticiler dernek kuramayacakları yani dernek kurma hakkını kullanamayacaklardır.

9. Milli Eğitim Bakanlığı Merkez ve İller Kuruluşunda Çalışan Öğretmenler ile Diğer Personel

Kanun koyucu bu hükümle, Milli Eğitim Bakanlığı teşkilatında görevli her sınıf ve dereceden bütün kamu hizmeti görevlilerinin dernek kurmalarını yasaklamak istemiştir. Bu hükme göre Milli Eğitim Bakanlığında, bu Bakanlık kadrolarında çalıştırılan, müsteşardan en uzak yurt köşesindeki okulda görevli yardımcı hizmetler sınıfına dahil odacıya kadar bütün Bakanlık mensupları dernek kuramayacaklardır. Bu yasak, Bakanlık merkez ve iller teşkilatında görevli, Genel İdare Hizmetleri, Teknik Hizmetler, Sağlık Hizmetleri ve Yardımcı Sağlık Hizmetleri, Eğitim ve Öğretim Hizmetleri, Avukatlık Hizmetleri, Din Hizmetleri ve Yardımcı Hizmetler sınıflarına dahil kadrolarda çalıştırılan bütün Bakanlık personelini kapsamaktadır.

2908 sayılı Dernekler Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden sonra bakanlıkların yeniden düzenlenmesi amacıyla yürürlüğe konulan 174 sayılı Bakanlıkların Kuruluş ve Görev Esasları Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamede Milli Eğitim Bakanlığına yer verilmemiş, Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı adı ile yeni bir bakanlık öngörölmüş • ve 179 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameyle de Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı kurulup bu Bakanlığın kuruluş ve görevlerine ilişkin esaslar düzenlenmiş, böylece Milli Eğitim Bakanlığı adı ile bir bakanlık kalmamıştır. Bu durum, Dernekler Kanunu'nun açıklamasını yaptığımız hükmünün yeni Bakanlık personeli hakkında uygulanıp uygulanmayacağı sorusunun sorulmasına neden olmuştur. Uygulamada sorun yaratan bu hususun çözümü için Danıştay'dan istişare görüşü istenmiştir. Danıştay Birinci Dairesi 14.2.1984 gün ve Esas No: 1984/28 Karar No. 1984/24 sayılı kararında;

“2908 sayılı Dernekler Kanunu'nun 4 üncü maddesinde, resmi ve özel ilköğretim, ortaokul, lise veya dengi okullar öğretmen ve yöneticilerinin, Milli Eğitim Bakanlığı merkez ve iller kuruluşunda çalışan öğretmenlerle diğer personelinin dernek kuramayacaklarını hükme bağlanmış, 16 ncı maddesinde de bu personelin, özel kanunlarında aksine hüküm bulunma

mak koşuluyla ilgili buldukları bakanlıkça tespit ve ilan edilen derneklere üye olabilecekleri öngörülmüştür.

Böylece yasa koyucunun, Milli Eğitim Bakanlığının tüm personelini, derneklere üye olabilmek için, izne tabi tutmak istediği anlaşılmaktadır.

Ancak, 174 sayılı Bakanlıkların Kuruluş ve Görev Esasları Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin 42 nci maddesinde bakanlıkların bu Kanun Hükmünde Kararnameye ekli cetvelde gösterildiği belirtilmiş, bu cetvelde Milli Eğitim Bakanlığı'na yer verilmemiş, cetvelin 6 ncı sırasında bir bakanlık olarak Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı yer almış, 179 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameyle de Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı kurularak bu Bakanlığın kuruluş ve görevlerine ilişkin esaslar bu Kanun Hükmünde Kararnameyle düzenlenmiştir. Sözü edilen Kararnamenin 70 inci maddesiyle de Maarif Teşkilatına Dair 22 Mart 1926 günlü ve 789 sayılı Kanun, Maarif Vekâleti Merkez Teşkilatı ve Vazifeleri Hakkında 10 Haziran 1933 günlü ve 2287 sayılı Kanunun ek ve tadilleriyle diğer kanunların bu Kanun Hükmünde Kararnameye aykırı hükümleri yürürlükten kaldırılmıştır. Bu durumda artık, Devlet teşkilatı içinde, Milli Eğitim Bakanlığı adı altında bir bakanlık yer almamaktadır.

Her ne kadar 179 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin geçici 1 inci maddesinde Milli Eğitim Bakanlığı ve Gençlik ve Spor Bakanlığı'na ait kadrolar personelinin başkaca bir işleme gerek kalmaksızın Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı'na devredilmiş sayılacağı hükme bağlanmış ise de, yeni oluşturulan Bakanlıktaki hangi kadroların ya da hangi görevlerin Dernekler Kanunu'nun 4 üncü maddesi kapsamında kabul edileceğine ilişkin herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Aynı Yasanın 16 ncı maddesinde yer alan, "Bu Kanunun 4 üncü maddesinde belirtilen diğer hizmet görevlileri ise ilgili buldukları bakanlıkça tespit edilir" hükmünde amaç, Milli Eğitim Bakanlığı merkez ve iller kuruluşunda çalışan öğretmenlerle diğer personelin derneklere üye olurken bu Bakanlığın izninin bulunmasıdır. Ancak yukarıda ifade edildiği üzere, bu Bakanlık yasal olarak mevcut bulunmamakta ve yeni oluşan Milli Eğitim ve Spor Bakanlığından ise, hangi kadroların 2908 sayılı Dernekler Kanunu'nun 4 ve 16 ncı maddeleri kapsamında kabul edileceğine ilişkin bir yasal düzenleme bulunmamaktadır.

Bu hükümler ve düzenlemeler karşısında, yasa koyucunun irade ve amacının belirlenmesine olanak bulunmadığı, konunun ancak bir yasal düzenlemeyle çözüme kavuşturulabileceği mütalaa kılınmakla dosyanın Danıştay Başkanlığına sunulmasına 14.2.1984 gününde oybirliğiyle karar verildi." şeklinde belirttiği görüşü ile soruna bir yorum getirmiştir. 1982

Anayasasının 14 üncü maddesinde belirtilen “Temel hak ve hürriyetler Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olarak kanunla sınırlanabilir” ilkesine uygun olan bu yorumun, yürütülecek uygulamada esas alınması, yani, 179 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile kurulan Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı merkez ve iller teşkilatında çalışan öğretmenler dışındaki personeli için yeni bir kanun hükmü getirilmedikçe dernek kurma yasağının dışında bırakılması gerekmektedir.

B. 3201 SAYILI EMNİYET TEŞKİLATI KANUNU

Bir kısım kamu hizmeti görevlisinin dernek kurma hürriyetinden yararlanmasını kesin olarak yasaklayan diğer bir hüküm 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu’nda yer almış bulunmaktadır. 3201 sayılı Kanuna 19.2.1980 tarih ve 2261 sayılı Kanunla ilave edilen Ek Madde 8;

“Emniyet Teşkilatı mensupları ile çarşı ve mahalle bekçileri dernek kuramaz, spor dernekleri dışında kurulmuş derneklere üye olamazlar ve Türk Polis Teşkilatını Güçlendirme Vakfı dışında vakıf kuramazlar, diğer vakıf kuruluşlarının organlarında görev alamazlar”

şeklindeki hükmü ile Emniyet Genel Müdürlüğü merkez ve taşra teşkilatında hizmet gören kamu hizmeti görevlilerinin dernek kurmalarını yasaklamıştır. Bu durumda 3201 sayılı Kanunla kurulmuş olan Emniyet Genel Müdürlüğüne 13 Ağustos 1984 gün ve 18488 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 18.7.1984 tarih ve 84/8360 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile verilen, Emniyet Hizmetleri, Genel İdare Hizmetleri, Teknik Hizmetler, Sağlık Hizmetleri ve Yardımcı Sağlık Hizmetleri, Eğitim ve Öğretim Hizmetleri ile Yardımcı Hizmetler sınıflarına dahil toplam (139.229) adet kadroda çalışan veya çalıştırılacak olan bütün kamu hizmeti görevlilerinin dernek kurmaları mümkün olamayacaktır. Görüldüğü gibi açıklamasını yaptığımız ek madde 8 le getirilen yasaklama Dernekler Kanunu ile getirilen yasaklamaya oranla çok daha geniş kapsamlıdır. Dernekler Kanunu, genel kolluğun bir parçasını oluşturan emniyet müdürü, emniyet amiri, baş komiser, komiser, komiser yardımcısı gibi rütbeli ve polis memurları gibi rütbesiz kolluk mensuplarını yasak kapsamına aldığı halde, ek madde 8 “Emniyet Teşkilatı mensupları” ifadesini kullanılarak, kolluk kuvveti mensubu sayılmayan bütün teşkilat mensuplarının dernek kurma hakkından mahrum olduklarını hükme bağlamıştır. Bu durumda kendileri kolluk kuvveti mensubu olmadıkları halde Emniyet Teşkilatında görev aldıkları için, Emniyet Genel Müdürlüğü merkez ve iller teşkilatında veya Emniyet Genel Müdürlüğü’ne bağlı okul, hastane, tamirhane, depo gibi müesseselerde görev alan bütün kamu hizmeti görevlileri dernek

kuramayacaklardır. Bir başka ifade ile Emniyet Teşkilatında çalışan, doktor, hemşire, ebe, laborant, sağlık memuru gibi sağlık personeli, mühendis, jeolog, hidrolog, teknisyen gibi teknik personel, avukat, ziraatçı, veteriner gibi çeşitli meslek mensupları ile memurlar ve çarşı ve mahalle bekçileri ile çeşitli görevler ifa eden yardımcı hizmetler personeli de dernek kurma hakkından mahrum bulunmaktadırlar.

2908 sayılı Dernekler Kanunu, özel kanunlarında dernek kuramayacakları belirtilen kamu hizmeti görevlilerinin de dernek kuramayacaklarını hükme bağladığından, 3201 sayılı Kanunun ek 8 inci maddesiyle dernek kurma hakkından mahrum bırakılan Emniyet Genel Müdürlüğü Teşkilatında görevli bütün kamu hizmeti görevlilerinin bu hak mahrumiyeti Dernekler Kanunu ile de doğrulanmış ve perçinlenmiş olmaktadır.

Dernekler Kanunu'nun 4 üncü maddesi ikinci fıkrasının 1 no.lu bendi ve 3201 sayılı Kanunun Ek 8 inci maddesi, maddelerde belirtilen kamu hizmeti görevlilerinin dernek kuramayacaklarını açıkça belirten hükümler getirmişlerdir. Diğer bazı kanunlar böyle açıkça yasaklama getirmemekle birlikte koydukları bazı hükümlerle bir kısım Kanun hizmeti görevlilerinin dernek kurma hakkından yararlanmalarını dolaylı olarak önlemiştir. Aşağıda bunların açıklaması yapılacaktır.

C. 211 SAYILI TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİ İÇ HİZMET KANUNU

211 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu'nun 43 üncü maddesinin 1, 2, 3, 4 ve 5 inci fıkraları Türk Silahlı Kuvvetleri mensuplarının dernek kurma ve derneklere üye olmalarına ilişkin hükümler içermektedir. Bu fıkraların "Türk Silahlı Kuvvetleri her türlü siyasi tesir ve düşüncelerin dışında ve üstündedir. Bundan ötürü Silahlı Kuvvetler mensuplarının siyasi parti veya derneklere girmeleri, bunların siyasi faaliyetleri ile münasebette bulunmaları, her türlü siyasi gösteri, toplantı işlerine karışmaları ve bu maksatla nutuk ve beyanat vermeleri ve yazı yazmaları yasaktır.

Silahlı Kuvvetler mensupları Milli Savunma Bakanlığı'nca adları yayınlanan ve siyasi olmayan cemiyetler ile spor kulüplerinin faal olmayan üyeliklerine girebilirler. Girenler durumlarını en kısa zamanda Milli Savunma Bakanlığına bildirmeye mecburdurlar.

Profesyonel sporcular hafta ve resmi tatil günleri ile izinli buldukları zaman sivil kulüplerde her çeşit müsabaka ve antrenmanlara katılırlar.

Silahlı Kuvvetler mensuplarının kendi kıta, karargâh ve kurumlan

içinde amatör askeri spor kulüpleri kurmaları ve bu kulüplerde faaliyette bulunmaları caizdir.

Bu kulüplerin kurulmaları, faaliyet ve murakabeleri Milli Savunma Bakanlığınca hazırlanacak hususi talimat hükümlerine göre olur.” şeklindeki hükümleri, görüldüğü gibi Silahlı Kuvvetler mensuplarının dernek kurmalarını açıkça yasaklamamaktadır. Maddenin getirdiği kısıtlama, Silahlı Kuvvetler mensuplarının Milli Savunma Bakanlığınca tespit ve ilan edilen dernekler dışındaki derneklere girmelerini yasaklamaktan ibarettir.

Ancak, konuya başka bir açıdan bakıldığında bu hükmün, sonuçta, Silahlı Kuvvetler mensuplarının dernek kurma hakkından yararlanmalarını yasaklayıcı nitelik taşıdığı kolayca anlaşılır. Hükme göre, Silahlı Kuvvetler mensupları ancak Milli Savunma Bakanlığınca önceden isimleri ilan edilen derneklere üye olabilecek, sadece o derneklerle ilişki kurabilecektir. Milli Savunma Bakanlığı mevcut olmayan derneklerin isimlerini ilan edemeyeceği için, Silahlı Kuvvetler mensuplarının dernek kurmaları ve kuracakları bu derneklere üye olarak faaliyette bulunmaları söz konusu olamayacaktır. 43 üncü maddenin 4 üncü fıkrasının, Silahlı Kuvvetler mensuplarının sadece kendi kıta, karargâh ve kurumları içinde amatör spor kulüpleri kurmalarına cevaz veren hükmü dikkate alınır, kanun koyucunun, Silahlı Kuvvetler mensuplarının bu kulüpler dışında başka dernek kurmalarını önlemek istediği kolayca anlaşılır. Dernekler Kanunu Türk Silahlı Kuvvetler mensuplarının dernek kurmalarını açıkça yasaklamış olduğu için 211 sayılı Kanunun 43 üncü maddesinin Silahlı Kuvvetler mensuplarının dernek kurmalarını yasaklayıp yasaklamadığını araştırmanın gereği kalmamış bulunmaktadır.

D. 2 J95 SAYILI BAZI KURUM VE KURULUŞLARIN KORUNMASI VE GÜVENLİKLERİNİN SAĞLANMASI HAKKINDA KANUN

2495 sayılı Bazı Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Kanun, 21 inci maddesinin “özel güvenlik teşkilatı personeli, sendika, dernek ve siyasi partilere üye olamazlar.” şeklindeki hükmü ile özel güvenlik teşkilatı personelinin derneklere üye olmasını yasaklamıştır. Görüldüğü gibi kanun koyucu bu hükümle özel güvenlik teşkilatı personelinin sadece derneklere üye olmasını yasaklamış, bu kişilerin dernek kurup kuramayacağı hususuna değinmemiştir. Ancak, derneklere üye olamayan kişilerin dernek kurmaları söz konusu olamayacağından, bahis konusu hüküm, doğrudan sonuç bakımından, özel güvenlik teşkilatı personelinin dernek kurma hakkından yararlanmalarını engelleyen bir hüküm niteliği kazanmaktadır. Diğer taraftan, özel güvenlik teşkilatı

kılatı 2495 sayılı Kanunun 8 inci maddesinde belirtildiği gibi bir özel kolluk kuvveti olduğundan ve 2908 sayılı Dernekler Kanunu da özel kolluk kuvvetleri mensuplarının dernek kurmalarını yasaklamış bulunduğundan, özel güvenlik teşkilatı mensuplarının dernek kurma hakkından yararlanmaları bu nedenle de söz konusu olmayacaktır.

E. 2547 SAYILI YÜKSEKÖĞRETİM KANUNU

2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun 59 uncu maddesi, yükseköğretim kurullarındaki öğretim elemanları ile her düzeydeki öğrencilerin siyasi partilere ve bunların her türlü yan kuruluşlarına üye olmalarını ve bir parti hesabına siyasi faaliyet göstermelerini yasaklamış, kamu yararına çalışan dernekler dışında kalan herhangi bir derneğe üye olmalarını da rektörün yazılı iznine bağlamıştır. Görüldüğü gibi burada yükseköğretim kurumlarında görevli öğretim elemanları ile bu kurumlar öğrencilerinin derneklere girmesi izne tabi tutulmuş bulunmaktadır. Dernek kurmadan bahis yoktur. Ancak, kurulmuş bir derneğe üye olmanın izne tabi olduğu yerde, dernek kurmanın da izne tabi olacağını düşünmek mantıklı bir davranış olur ve bu nedenle bu hükmü de dernek kurma hakkını kayıtlayan bir hüküm olarak nitelemek gerekir.

2547 sayılı Kanun 3 üncü maddesinde öğretim elemanlarını; yükseköğretim kurumlarında görevli öğretim üyeleri (profesör, doçent ve yardımcı doçentler), öğretim görevlileri, okutmanlar ve öğretim yardımcılarını olarak tanımlamıştır. Bu tanım kapsamına giren kamu hizmeti görevlileri, dernek kurmak veya kurulacak bir derneğin kurucuları arasında yer almak istediklerinde, görevli buldukları yükseköğretim kurumunun bağlı bulunduğu rektörden yazılı izin almak zorunda olacaklardır. Gene bu hükme göre yükseköğretim kurumlarında ön lisans, lisans ve lisans üstü öğrenim gören öğrenciler de dernek kurabilmek veya bir derneğin kurucusu olabilmek için keza bağlı buldukları rektörden yazılı izin almak durumunda olacaklardır.

F. KAMU HİZMETİ GÖREVLİLERİNİN DERNEK KURMA HAKKINA İLİŞKİN ÖNEMLİ İKİ KONU

Kamu hizmeti görevlilerinin dernek kurma hakkından yararlanmaları konusundaki açıklamaları bitirirken, sorulması kaçınılmaz iki soruyu cevaplamayı, bu konulardaki görüş ve düşüncelerimizi açıklamayı gerekli gördük.

Sorulardan ilki, Dernekler Kanunu veya diğer kanunlarla dernek kurmaları yasaklanan kamu hizmeti görevlilerinin 2908 sayılı Kanunun 57 nci maddesiyle özel bir statüye kavuşturulan gençlik ve spor kulüplerini ku

rup-kuramayacakları, İkincisi de, vekâleten atanan kişiler için dernek kurma yasağının uygulanıp uygulanmayacağı hususlarıdır.

1. 2908 sayılı Dernekler Kanununun “Gençlik ve Spor Kulüpleri” başlıklı 57 nci maddesi, gençlik ve spor kulüplerini özel bir dernek türü kabul edip, bunların diğer derneklerden farklı olarak tabi olacakları rejimi belirlemiştir. Gençlik ve spor kulüplerinin özel bir dernek türü kabul edilmesi ve ayrıcalıklı bir rejime tabi tutulmasının sebebi, kuşkusuz, Anayasanın “Devlet, her yaştaki Türk vatandaşının beden ve ruh sağlığını geliştirecek tedbirleri alır, sporun kitlelere yayılmasını teşvik eder.” şeklinde ifade edilen ilkesi doğrultusunda, kitlelerin spor yapmasında en etkili araç olan gönüllü kuruluşların, yani gençlik ve spor kulüplerinin kurulmasını teşvik etmek, kolaylaştırmak ve bunların faaliyetlerini etkili bir biçimde denetleyebilmektir. Kanun koyucu bu nedenle 2908 sayılı Kanunu düzenlerken, gençlik ve spor kulüplerini diğer derneklerden ayrı bir gözle görmüş, onların kurulmasını kolaylaştırmak amacı ile 57 nci maddenin birinci fıkrasına “Kamu kurum ve kuruluşlarında ve özel kuruluşlarda, kendi mensupları tarafından, spor faaliyetlerini yönlendirmek ve boş zamanları değerlendirmek için bu kurum ve kuruluşlar bünyesinde dernek kurulabilir.” hükmünü getirmiştir.

Bu hükme göre;

- a. Amaç veya amaçları, spor faaliyetlerini yönlendirmek veya boş zamanları değerlendirmekle sınırlı olmak,
- b. Faaliyetlerini, bünyesinde kurulduğu kurum ve kuruluş mensuplarına inhisar ettirmek,

Şartıyla, kamu kurum ve kuruluşlarında, yükseköğretim kurumlarında ve özel kuruluşlarda, kanunun diğer maddelerindeki kayıtlamalara ve yasaklamalara tabi olmaksızın, gençlik ve spor kulüpleri kurulabilecek, mesela 2908 sayılı Kanunun 5 inci maddesinin son fıkrası hükmüne göre ancak tek bir öğrenci derneği kurulması mümkün olan yükseköğretim kurumlarında, bu kurumlar mensupları yani, öğretim görevlileri ve diğer çalışanları ile öğrencileri tarafından gençlik kulübü, spor kulübü veya gençlik ve spor kulübü statüsünde, gerektiğinde birden çok olmak üzere, dernek kurulabilecektir. Keza, il veya ilçe merkezi olmayan yerlerde kurulmuş belediyelerin memur ve mensupları 2908 sayılı Kanunun 39 uncu maddesinde öngörülen memur dernekleri kuramayacakları halde, spor kulübü veya gençlik ve spor kulübü statüsünde dernek kurabileceklerdir.

Yüksek mahkemeler, Sayıştay, adli ve idari yargı kuruluşları, bakanlıkların merkez ve iller kuruluşları, Türk Silahlı Kuvvetlerini oluşturan kıta, karargâh ve kurumlar ile genel ve özel kolluk kuruluşları, ilk ve or

ta dereceli öğretim kurumları birer kamu kurum veya kuruluşu yahut özel kuruluş oldukları için, buralarda da 57 inci maddede öngörülen gençlik ve spor kulüplerinin kurulması mümkün bulunmaktadır. Bu noktada hemen 2908 sayılı Kanununun 4 üncü maddesi ikinci fıkrasının 1 no.lu bendiyle dernek kurmaları yasaklanan kamu hizmeti görevlilerinden Yüksek Mahkeme üyeleri, hâkim ve savcılar, Sayıştay meslek mensupları ile savcı ve yardımcılar, Mülki İdare Amirliği Hizmetleri Sınıfına dahil kadrolarda çalışanlar, Türk Silahlı Kuvvetleri ile genel ve özel kolluk kuvvetleri mensupları, ilk ve orta dereceli okul öğretmenleri ile yöneticileri, çalıştıkları kurum ve kuruluşlarda gençlik kulübü, spor kulübü veya gençlik ve spor kulübü kurabilecek veya bu kulüplerin kurucuları arasında yer alabilecekler midir? suali hatıra gelmektedir.

Kanun koyucunun, sporun halka ve özellikle gençliğe mal edilmesinde, geniş kitlelerin spor yapmasında en etkili araç olan gençlik ve spor kulüplerinin kurulmasını kolaylaştırmak ve teşvik etmek, bu gönüllü kuruluşların Devletçe daha etkili biçimde desteklenmesi, denetlenmesi ve yönlendirilmesini sağlamak, bu konuda Devlet-Millet işbirliğini gerçekleştirmek amacıyla gençlik ve spor kulüplerini diğer derneklerden ayrı bir rejime tabi tutmak üzere 57 nci maddeyi getirdiğini, 57 nci madde kapsamına giren kulüplerin kuruluş, işleyiş ve denetlenişleri bakımından diğer derneklerin tabi olduğu esaslardan ayrı, farklı ve ayrıcalıklı bir rejime tabi tutulmak istendiğini yukarıda açıklamıştık. Soruya bu açıdan bakılıp cevap arandığında, kanımızca bazı kamu hizmeti görevlileri için getirilen dernek kurma yasağının, bağlı buldukları kuruluşlar bünyesinde 57 nci madde kapsamına giren spor kulüplerinin, gençlik kulüplerinin veya gençlik ve spor kulüplerinin kurulmasında geçerli olmayacağını düşünmek ve bu düşüncenin kanun koyucunun amacına uygun olduğunu ifade etmek mümkün olacaktır.

211 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu 43 üncü maddesiyle Silahlı Kuvvetler mensuplarının derneklere girmelerini ve dernek kurmalarını yasakladığı halde bu kişilerin kendi kıta, karargâh ve kurumları içinde amatör spor kulübü kurmalarına izin vermiştir.

3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu ek 8 inci maddesiyle Emniyet Teşkilatı mensuplarının dernek kurmalarını yasaklarken spor kulüplerine girmelerine müsaade etmiştir.

Bu hükümler kanun koyucunun, dernek kurmalarını sakıncalı bulduğu kamu hizmeti görevlilerinin spor kulübü kurmalarını veya spor kulüplerine üye olmalarını engellemeyi öteden beri düşünmediğini göstermektedir. Nitekim bugün de, bütün mensupları ve yöneticileri Silahlı Kuvvetler mensuplarından oluşan askeri spor kulüpleri ve keza bütün üye ve

yöneticileri Emniyet Teşkilatı mensuplarından oluşan emniyet spor kulüpleri mevcut olup faaliyetlerini devam ettirmektedirler.

Bu hususlar dikkate alındığında “2908 sayılı Dernekler Kanunu’nun 4 üncü madde ikinci fıkrasının 1 no.lu bendi ile dernek kurmaları yasaklanmış olan kamu hizmeti görevlilerinin çalıştıkları kurum, kuruluş, kıta veya karargâhlarında 2908 sayılı Kanunun 57 nci maddesi kapsamına giren gençlik kulüpleri, spor kulüpleri veya gençlik ve spor kulüplerini kurabilmelerinin, kamu düzeni ve güvenliği bakımından sakınca yaratmayacağı, aksine toplum yararına uygun olacağı, sonuç olarak 57 nci maddenin bu doğrultuda uygulanmasının kanun koyucunun amacına uygun düşeceği” şeklinde ifade edilen görüş haklılık ve ağırlık kazanmaktadır.

Görüş istenmesi halinde, Danıştay’ın 57 nci maddeyi bu doğrultuda yorumlayarak görüş belirleyeceğine ve yargısal uygulamasını bu görüşe uygun biçimde yürüteceğine inandığımız için, idarenin yanlış ve değişik uygulamalara girmeden Danıştay’dan görüş istemesini öneriyor ve vakit geçirmeksizin bu girişimde bulunmasını bekliyoruz.

2. Sorulması kaçınılmaz olan ikinci soru vekâleten atanan kişilerin dernek kurma yasağı açısından durumlarının ne olacağı hususudur.

Yukarıda açıklandığı gibi, kanun koyucu ifa ettikleri görevin özelliğini dikkate alarak bazı kamu hizmeti görevlileri için dernek kurma yasağı getirmiştir. Dernek kurma hakkından yoksun bırakılmanın nedeni, ifa edilen görevin özelliği olunca, bu görevlere asil veya vekil olarak atanmış olmanın farklı görülmemesi gerekir. Yani, ifa ettikleri görev nedeniyle dernek kurmaları yasaklanan kişiler, bu görevlere ister asaleten ister vekâleten getirilmiş olsunlar, dernek kurma hakkından yararlanamayacaklardır.

Bu kuralın uygulanabilmesi için vekâleten atama yapılan kadronun münhal olması ve atamanın yetkili makam tarafından ve mevzuatta öngörülen yöntemle yapılmış olması gerekir.

Bir memurun hastalık, izin, geçici görevle başka yere gönderilme, talim veya manevra için silah altına alınma gibi sebeplerle, geçici bir süre görevden ayrılması halinde, hizmetin başka bir memur tarafından vekaleten yürütülmesi söz konusu olabilir. Bu durumda göreve ilişkin kadro boş değildir. Asıl görevlinin ayrılışı geçicidir. Kamu hizmetinin devamlılığını sağlamak üzere, görevden ayrılan memurun hizmetinin bir başka kamu hizmeti görevlisi tarafından ikinci görev olarak yürütülmesi söz konusudur. Böyle durumlarda geçici olarak hizmeti yürüten kamu görevlisinin, asıl görevli gibi dernek kurma hakkından yoksun bırakılmasını düşünmek gerekmez.

İKİNCİ BÖLÜM

BAZI KAMU HİZMETİ GÖREVLİLERİNİN DERNEKLERE ÜYE OLMA HAKKINI KISITLAYAN VEYA YASAKLAYAN YASA HÜKÜMLERİ

Derneklere üye olabilmek ve üyesi bulunduğu derneklere dilediği zaman ayrılabilme, kişilerin temel haklarından biridir. Anayasa ve kanunlar dernek kurma hakkının yanında, ancak bu haktan ayrı olarak, derneklere üye olma hakkını da herkesin kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak olarak belirlemiş ve güvence altına almıştır.

Anayasa'nın 33 üncü maddesinin üçüncü fıkrası "hiç kimse bir derneğe üye olmaya ve dernekte üye kalmaya zorlanamaz" şeklindeki hüküm ile derneklere üye olma hakkını anayasal bir hak olarak tescil etmiş, 2908 sayılı Dernekler Kanunu da 16 ncı maddesi birinci fıkrasının "medeni hakları kullanma ehliyetine sahip ve 18 yaşını bitirmiş bulunan herkes derneklere üye olabilir" ve 18 inci maddesi birinci fıkrasının "hiç kimse bir derneğe üye olmaya ve dernekte üye kalmaya zorlanamaz. Her üye istifa hakkına sahiptir" şeklindeki hükümleri ile bu hakkı dernek hukukumuzda ve mevzuatımıza mal etmiştir.

Kişilerin derneklere üye olma hakkını kullanmada uyacakları şekil, şart ve usuller Anayasa'nın 33 üncü maddesi uyarınca, kanunla düzenlenmiştir. Bu düzenleme yapılırken, Anayasanın 13 üncü maddesinin verdiği imkânla, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, milli egemenliğin, Cumhuriyetin, milli güvenliğin, kamu düzeninin ve genel ahlakın korunması amacı ile bu hakkın kullanılmasına da sınırlanmıştır.

Derneklere üye olma hakkı sınırlanırken, dernek kurma hürriyetinde olduğu gibi, Silahlı Kuvvetler ve kolluk kuvvetleri mensupları ile bazı kamu hizmeti görevlileri için, diğer kişilerden ayrı olarak, bazı yasaklama ve kısıtlamalara yer verilmiş, onlar için derneklere üye olma bakımından ayrı bir sistem öngörülmüştür.

Başta 2908 sayılı Dernekler Kanunu olmak üzere, 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu, 211 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu, 2495 sayılı Bazı Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Kanun ile 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nda, kamu hizmeti görevlilerinin derneklere üye olma hakkını kısıtlayan hükümler bulunmaktadır. 1983 yılında yürürlüğe konulan ve dernekler konusunu bütünü ile düzenlediği için genel kanun niteliği taşıyan Dernekler Kanunu, kamu hizmeti görevlilerinin derneklere üye olma hakkından yararlanmaları konusunu da düzenlemiş fakat özel kanun hükümlerini saklı

tutmuştur. Bu nedenle açıklamalarımızda Demekler Kanunu hükümleri esas alınmakla birlikte, konuya ilişkin özel kanun hükmü varsa, bu hüküm Dernekler Kanunu'ndaki hükümle birlikte incelenmiştir.

A. 2908 Sayılı Demekler Kanununun 16 ncı Maddesinin İkinci Fıkrası ile Getirilen Kısıtlamalar

Dernekler Kanunu'nun 16 ncı maddesi, derneklere üye olma hakkından yararlanmada uyulacak şart ve usulleri belirlemektedir.

16 ncı madde aynen;

“Medeni hakları kullanma ehliyetine sahip ve on sekiz yaşını bitirmiş bulunan herkes derneklere üye olabilir.

Ancak, özel kanunlarında aksine hüküm bulunmamak şartıyla;

1. Bu Kanunun 4 üncü maddesinin bir numaralı bendinde gösterilenlerden:
 - a. Anayasa Mahkemesi üyeleri, Anayasa Mahkemesince,
 - b. Yargıtay üyeleri, Yargıtay Birinci Başkanlık Kurulunca,
 - c. Danıştay üyeleri, Danıştay Başkanlık Kurulunca,
 - d. Sayıştay meslek mensupları ile savcı ve yardımcılar, Sayıştay Daireler Kurulunca,
 - e. Hâkim ve savcılar, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun görüşü alınarak Adalet Bakanlığınca,

Verilen, müsaade üzerine;

2. Bu Kanunun dördüncü maddesinde belirtilen diğer kamu hizmeti görevlileri ise ilgili buldukları bakanlıkça tespit ve ilan edilen,

Derneklere üye olabilirler.

Bu Kanunun 4 üncü maddesinin ikinci fıkrasının (2) ve (3) numaralı bentlerinde gösterilenler ile diğer kanunların derneklere üye olamayacaklarını belirttiği kişiler, ortaokul ve ortaöğretim öğrencileri dernek üyesi olamazlar.

Bu Kanunun 4 üncü maddesinin ikinci fıkrasının (4) numaralı bendinde gösterilenler, bu bentte belirtilen yasak süresince dernek üyesi olamazlar.

Yükseköğretim öğrenci derneklerine öğrenci olmayanlar; bu Kanunun 39 uncu maddesinde gösterilen derneklere, derneğin kurulduğu ka

mu kurum ve kuruluşlarında çalışmayan kamu hizmeti görevlileri ve kamu hizmetlerinde çalışan meslek mensupları tarafından kurulan derneklere de o meslekten olmayanlar ile milletvekilleri üye olamazlar.

Türk vatandaşı olmayanların derneklere üye olabilmeleri için Türk vatandaşlarında aranan şartlardan başka, o yabancıymın Türkiye’de ikamet etme hakkına sahip olması da gereklidir. Fahri üyelik için ikamet şartı aranmaz.

Dernek yönetim kurulu, üyelik için yapılan müracaatları en çok otuz gün içinde üyeliğe kabul veya isteğin reddi şeklinde karara bağlayıp sonucunu müracaat sahibine yazı ile duyurmak zorundadır.

Yükseköğretim öğrencilerinin, kurumlarından alacakları öğrenci belgesi ile öğrenci derneklerine yaptıkları müracaat üzerine, üyeliğe kabulleri zorunludur.”

Şeklindedir.

Görüldüğü gibi maddenin birinci fıkrası “medenî hakları kullanma ehliyetine sahip ve on sekiz yaşını bitirmiş herkes derneklere üye olabilir” şeklindeki ifadesi ile, tıpkı dernek kurma hakkından yararlanmada olduğu gibi, temyiz kudretini haiz, mahcur olmayan ve 18 yaşını bitirmek suretiyle rüşünü ikmal etmiş bulunan herkesin derneklere üye olma hakkından yararlanabileceğini hükme bağlamıştır. Kolayca anlaşılacağı gibi, dernek kurma ve derneklere üye olma haklarından yararlanabilmek için kanunun öngördüğü temel şartlar aynıdır.

Derneklere üye olabilmek için bu şartlara sahip olmak yeterli olacak mıdır? Bu sorunun cevabını maddenin öteki fıkralarında görmek mümkündür. Maddenin ikinci fıkrası, Dernekler Kanunu’nun 4 üncü maddesiyle dernek kurması yasaklanmış olan kamu hizmeti görevlilerinin hangi şartlarla derneklere üye olabileceklerini, bir başka anlatımla söz konusu kamu hizmeti görevlilerinin derneklere üye olma haklarına getirilen kayıtlamaları belirlemiş, üçüncü ve dördüncü fıkraları, ceza mahkûmiyeti nedeniyle Dernekler Kanunu’nun 4 üncü maddesine göre dernek kurma hakkından yoksun bırakılan kişilerle diğer kanunların derneklere üye olamayacağını belirttiği kişilerin derneklere üye olarak giremeyeceğini hükme bağlamış, beşinci fıkrası ise öğrenci dernekleri ve kamu hizmeti görevlilerinin kurduğu memur dernekleri ve mesleki derneklere kimlerin üye olamayacağını belirtmiş bulunmaktadır.

Madde, derneklere üye olma hakkına getirilen kısıtlama ve yasaklamaları, demek kurma hakkını düzenleyen 4 üncü madde ile irtibatlı olarak ve o maddenin sistematığına uygun biçimde düzenlenmiştir. Bu durum dikkate alınarak, kamu hizmeti görevlilerinin derneklere üye olma hakla-

rına getirilen kısıtlama ve yasaklamalar, dernek kurma hakkının açıklanmasındaki sıralamaya uygun bir plan içinde incelenmiştir.

Madde, kamu hizmeti görevlileri ile ilgili kısıtlama ve yasakları belirlerken, bu hükümlerin uygulanabilmesi için, özel kanunlarında aksine hüküm bulunmamasını temel şart olarak kabul etmiştir. Bu nedenle de, kamu hizmeti görevlilerine ilişkin kısıtlamalar üzerinde durulurken, özel kanun hükmü bulunup bulunmadığı araştırılmış, varsa, özel kanun hükmü ile madde hükmü birlikte irdelenip incelenmiştir.

1. 16 ncı Maddenin İkinci Fıkrasının 1 Numaralı Belidi ile Getirilen Kısıtlamalar

2908 sayılı Dernekler Kanunu'nun 16 ncı maddesi ikinci fıkrasının

1 No.lu bendi;

“1. Bu Kanunun 4 üncü maddesinin bir numaralı bendinde gösterilenlerden;

- a. Anayasa Mahkemesi üyeleri, Anayasa Mahkemesince,
- b. Yargıtay üyeleri, Yargıtay Birinci Başkanlık Kurulunca,
- c. Danıştay üyeleri, Danıştay Başkanlık Kurulunca,
- d. Sayıştay meslek mensupları ile savcı ve yardımcılarını, Sayıştay Daireler Kurulunca,
- e. Hâkim ve savcılar, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun görüşü alınarak Adalet Bakanlığı'nca,

Verilen müsaade üzerine derneklere üye olabilirler” hükmünü getirmiştir. Daha önce belirtildiği gibi Dernekler Kanunu'nun 4 üncü maddesi yüksek mahkeme üyeleri, hâkim ve savcılar, Sayıştay meslek mensupları ile savcı ve yardımcılarının dernek kuramayacağını hükme bağlamıştır. 16 ncı maddenin ikinci fıkrasının 1 No.lu bendi dernek kurmaları yasak olan bu yargı mensuplarının derneklere üye olmalarını izne tabi tutmuştur.

10 Kasım 1983 tarih ve 2949 sayılı Anayasa Mahkemesi'nin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkındaki Kanun, Anayasa Mahkemesi üyelerinin; 4 Şubat 1983 tarih ve 2797 sayılı Yargıtay Kanunu, Yargıtay üyelerinin; 6 Ocak 1982 tarih ve 2575 sayılı Danıştay Kanunu, Danıştay üyelerinin; 21 Şubat 1967 tarih ve 832 sayılı Sayıştay Kanunu, Sayıştay meslek mensupları ile Sayıştay savcı ve yardımcılarının; 24 Şubat 1983 tarih ve 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu da hâkim ve savcılarının derneklere üye olmaları konusunda özel hüküm getirmemiş bulunduğundan;

- a. Anayasa Mahkemesi üyeleri, Anayasa Mahkemesinden,
- b. Yargıtay üyeleri, Yargıtay Birinci Başkanlık Kurulundan,
- c. Danıştay üyeleri, Danıştay Başkanlık Kurulundan,
- d. Sayıştay meslek mensupları ile savcı ve yardımcıları, Sayıştay Daireler Kurulundan,
- e. Hâkim ve savcılar, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun görüşü alınmak şartıyla Adalet Bakanlığından,

İzin almak suretiyle istediği demeğe üye olabileceklerdir. Yukarıda sayılan yargı organları mensupları bir demeğe üye olmak istedikleri takdirde, bu isteklerini yazılı olarak izin verecek makama iletmek ve o makamın izin vermesi halinde, üye olmak istedikleri derneğin yönetim kuruluna, derneğe girmesine izin verildiğini gösteren kararı ibraz suretiyle üyelik işlemlerini ikmal etmek durumunda olacaklardır.

Anayasa, Askeri Yargıtay, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi ve Uyuşmazlık Mahkemesi'ni de yüksek mahkemeler arasında göstermiştir. Ancak Askeri Yargıtay ve Askeri Yüksek İdare Mahkemesi üyeleri Türk Silahlı Kuvvetleri mensubu oldukları için, derneklere üye olma konusunda Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu hükümlerine tabi olacaklardır. Uyuşmazlık Mahkemesi üyeleri ise, bu göreve diğer yüksek mahkemeler üyeliklerinden seçilerek getirildikleri için, derneklere üye olma bakımından, içinden seçildikleri yüksek mahkeme üyelerine uygulanan kurallara tabi olacaklardır.

2. 16 ncı Maddenin İkinci Fıkrasının 2 Numaralı Bendi ile Getirilen

Kısıtlamalar

2908 sayılı Dernekler Kanunu'nun 16 ncı maddesi ikinci fıkrasının 2 No.lu bendi; "Bu Kanunun dördüncü maddesinde belirtilen diğer kamu hizmeti görevlileri ise ilgili buldukları bakanlıkça tespit ve ilan edilen derneklere üye olabilirler," hükmünü getirmiştir.

Bu hükümle derneklere girme hakkı kısıtlanan "diğer kamu hizmeti görevlileri", 4 üncü maddenin ikinci fıkrasının 1 No.lu bendinde sayılan kamu hizmeti görevlilerinden, yüksek mahkeme üyeleri, hâkim ve savcılar, Sayıştay meslek mensupları ile savcı ve yardımcıları dışında kalan kamu hizmeti görevlileridir. Yani, derneklere girme hakkı kısıtlanmış olan diğer kamu hizmeti görevlileri sadece;

- Mülki İdare Amirliği hizmetlerine dahil kadrolarda çalışanlar,
- Türk Silahlı Kuvvetleri mensupları,

bir kanunda özel hüküm bulunmamaktadır. Bu nedenle, Mülki İdare Amirliği Hizmetleri Sınıfına dahil kadrolarda çalışanlar İçişleri Bakanlığı'nca tespit ve ilan olunan derneklere üye olabileceklerdir.

İçişleri Bakanlığı bu tespiti yapmış ve Resmi Gazete'nin 27 Mart 1984 günlü ve 18354 sayılı nüshasında yayımlanan tebliğ ile ilan etmiştir.

Tebliğ aynen şöyledir:

‘1. 2908 sayılı Dernekler Kanunu'nun 4 üncü maddesi ile dernek kurmaları yasaklanan; ancak, aynı kanununun 16 ncı maddesi gereğince kurulmuş derneklere üye olmaları izne tabi tutulan kamu hizmeti görevlilerinden;

a. Bakanlığımız merkez ve iller kuruluşunda Mülki İdare Amirliği Hizmetleri Sınıfına dahil kadrolarda çalışanlar ile Bakanlığımız kurum ve kuruluşlarında eğitim ve öğretim hizmetleri sınıfına dahil kadrolarda çalışan öğretmenlerin,

b. Belediye zabıtası amir ve memurlarının,

c. Köy bekçilerinin,

d. Çiftçi mallarını koruma bekçilerinin,

girebilecekleri dernekleri tespit ve ilanı görevinin Bakanlığımızca yerine getirilmesinin gerektiği.

2. Birinci maddede belirtilen kamu hizmeti görevlilerinin;

a. Bakanlar Kurulunca kamuya yararlı derneklerden sayılmasına karar verilen derneklere,

b. 2908 sayılı Kanununun 57 nci maddesi uyarınca, Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın veya Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğünün kütüklerine kayıt ve tescil edilmek suretiyle spor kulübü, gençlik kulübü veya gençlik ve spor kulübü adını alan derneklere,

c. Sakatlara hizmet amacıyla kurulan derneklere,

d. Okul koruma derneklerine,

e. Her türlü okul, yurt, pansiyon, sağlık tesisi, kamu hizmet binası gibi kamunun yararlanması veya kamu hizmetlerinin yürütülmesine tahsis edilecek yapılar ile yol, su, elektrik gibi altyapı tesislerinin yapımı, onarımı ve yaşatılması amacı ile kurulan derneklere,

f. İçişleri Bakanlığı Memurları Yardımlaşma Derneğine,

g. Nüfus Personeli Yardımlaşma ve Dayanışma Derneğine, üye olmaları uygun görülmüştür.

3. Keyfiyet 2908 sayılı Kanununun 16 ncı maddesi ikinci fıkrasınının 2 no.lu bendi uyarınca ilgililere duyurulur.”

Tebliğ, Mülki İdare Amirliği Hizmetleri Sınıfına dahil kadrolarda çalışanlarla birlikte, özel kolluk kuvveti mensubu oldukları için 2908 sayılı Dernekler Kanununun 4 üncü maddesiyle dernek kurmaları yasaklanmış bulunan belediye zabıta amir ve memurları, köy korucuları ve çiftçi mallarını koruma bekçilerinin de girebilecekleri dernekleri belirlemiştir. Girilmesine izin verilen dernekler dört grup oluşturacak şekilde gösterilmiştir.

Birinci grup dernekleri, Bakanlar Kurulu kararı ile kamu yararına çalıştığına karar verilen dernekler oluşturmaktadır. Bakanlar Kurulunca 1984 yılı sonuna kadar 340 dernek için kamu yararı kararı alınmıştır.

İkinci gruba dahil dernekleri gençlik ve spor kulüpleri oluşturmaktadır. Bu dernekler, 2908 sayılı Dernekler Kanunu'nun 57 nci maddesinde belirtilen amaçlarla kurulmuş ve o maddede belirtilen şekilde Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığınca veya Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğünce tescilleri yapılmış ve kulüp adını almış olan derneklerdir.

Üçüncü gruba giren dernekleri sakatlara yardım amacı ile kurulmuş dernekler oluşturmaktadır. Bu dernekler de, 2908 sayılı Dernekler Kanunu'nun 88 inci maddesi uyarınca teşkili zorunlu bulunan Körler Federasyonu, Sağırlar Federasyonu, Ortopedik Özürlüler Federasyonu ile Zihinsel Özürlüler Federasyonuna dahil olmuş, bu federasyonlar çatısı altında toplanmış olan derneklerden ibarettir.

Dördüncü gruba dahil dernekleri ise, okul, yurt, pansiyon, sağılık tesisi, kamu hizmet binaları gibi kamunun yararlanmasına veya kamu hizmetlerinin görülmesine tahsis edilen yapılar ile yol, su, elektrik gibi altyapı tesislerinin yapımı, onarımı ve yaşatılması amacıyla kurulmuş hayır dernekleri oluşturmaktadır. Bu derneklerin çalışma konuları arasında yukarıda sayılan tesislerin yapım, bakım veya yaşatılması yanında başka faaliyetler de olabilir. Bu durum tebliğde belirtilen kamu hizmeti görevlilerinin bu derneklere üye olmasına engel teşkil etmemelidir.

Tebliğ bu dört gruba dahil dernekler dışında, İçişleri Bakanlığı mensupları tarafından kurulmuş olan “İçişleri Bakanlığı Memurları Yardımlaşma Derneği” ile Nüfus personeli tarafından kurulmuş olan “Nüfus Personeli Yardımlaşma ve Dayanışma Derneğinde, Mülki İdare Amirliği Hizmetleri Sınıfına dahil kadrolarda çalışan personel ile belediye zabıtası

amir ve memurları, köy korucuları ve çiftçi mallarını koruma bekçilerinin girebileceği dernekler olarak tespit etmiştir.

İçişleri Bakanlığının tespitleri, kanunun maksadına uygun ve uygulayıcıları tereddüde düşürmeyecek şekilde yapılmıştır. Gerek görülmesi halinde bu derneklere başkalarının eklenmesi mümkün olduğu gibi, evvelce belirtilen derneklerin bir kısmının tespit dışı bırakılması da mümkündür. Mülki İdare Amirliği Hizmetleri Sınıfına dahil kadrolarda çalışanlar ile belediye zabıtası amir ve memurları, köy korucuları ve çiftçi mallarını koruma bekçilerinin tebliğde belirtilen derneklere üye olmaları için ayrıca izin almalarına gerek yoktur.

Derneklerin, tebliğde belirtilen gruplara girip girmediğini yorumlama yetkisi İçişleri Bakanlığı'na aittir. İllerin bu konuda tereddüde düşmeleri halinde, konunun çözülmesini isteyenleri merci İçişleri Bakanlığı'dır.

b. Türk Silahlı Kuvvetleri Mensupları

211 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanununun 1 inci maddesine göre Türk Silahlı Kuvvetleri mensupları; Kara (Jandarma dahil), Deniz ve Hava Kuvvetleri subay, askeri memur, astsubay, erbaş ve erler ile askeri öğrencilerden oluşmaktadır. Bunların derneklere üye olma konusu 211 sayılı Kanunun 43 üncü maddesiyle düzenlenmiştir. Söz konusu maddenin 2, 3 ve 4 üncü fıkraları "Silahlı Kuvvetler mensupları Milli Savunma Bakanlığınca adları yayımlanan ve siyasi olmayan cemiyetler ile spor kulüplerinin faal olmayan üyeliklerine girebilirler. Girenler durumlarını en kısa zamanda Milli Savunma Bakanlığı'na bildirmeye mecburdurlar.

Profesyonel sporcular hafta ve resmi tatil günleri ile izinli buldukları zaman sivil kulüplerde her çeşit müsabaka ve antrenmanlara katılırlar.

Silahlı Kuvvetler mensuplarının kendi kıta, karargâh ve kurumlan içinde amatör askeri spor kulüpleri kurmaları ve bu kulüplerde faaliyette bulunmaları caizdir" şeklindeki hükümleri ile Silahlı Kuvvetler mensuplarının derneklere üye olması ve bu derneklerin faaliyetlerine katılması konusunda ayrıntılı hükümleri getirmiştir.

İç Hizmet Yönetmeliği de 211 sayılı Kanun'un 43 üncü maddesi paralelinde düzenlemeler yaparak kanun hükümlerinin uygulanmasına açıklık kazandırmıştır. İç Hizmet Yönetmeliğinin konuya ilişkin 124 ve 125 inci maddeleri aynen;

"Madde 124 — Askerlik kendi ülküsünden doğan, hususiyile manevi değerleriyle başlı başına bir meslektir. Türk Silahlı Kuvvetleri her türlü si

yasi mülâhaza ve tesirlerin üstündedir. Bundan ötürü Silahlı Kuvvetler mensuplarının hükümet tarafından tasdikli veya tasdiksiz siyasi parti ve derneklere girmeleri ve bunların siyasi faaliyetleriyle münasebette bulunmaları ve her türlü siyasi gösteri, toplantı ve seçim işlerine karışmaları ve bu maksatla nutuk, beyanat vermeleri ve makale yazmaları yasaktır.

Madde 125 — Silahlı Kuvvetler mensupları Milli Savunma Bakanlığınca tespit olunarak Silahlı Kuvvetlerce yayınlanan listede adları yazılı siyasi olmayan dernekler ile spor kulüplerinin faal olmayan üyeliklerine girebilirler. Girenler ve çıkanlar Milli Savunma Bakanlığı'na bildirilmek üzere yedi gün içinde en yakın amirine yazı ile bildirmeye mecburdur.

Milli Savunma Bakanlığınca yayımlanan listede olmayan demek ve kulüplere girmek yasaktır.

Silahlı Kuvvetler mensuplarının kendi kıta ve kurumlan içinde amatör spor kulüpleri kurmaları ve kulüplerde faaliyette bulunmaları caizdir. Bu kulüplerin kurulmaları, faaliyet ve denetlenmesi Milli Savunma Bakanlığınca hazırlanacak özel talimat hükümlerine göre olur.

(19.7.1972 gün ve 14250 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan değişik şekli).

iç Hizmet Kanunu'nun askeri hizmetlere değinen hükümleri saklı kalmak kaydı ile profesyonel sporcular, hafta ve resmi tatil günleriyle izinli buldukları günler sivil kulüplerde her çeşit müsabaka ve antrenmanlara katılabilirler" şeklindedir.

Silahlı Kuvvetler mensuplarının girebilecekleri dernekler Milli Savunma Bakanlığınca belirlenmiş ve liste Genelkurmay Başkanlığının 11 Mart 1970 tarihli genelgesiyle ilgililere duyurulmuştur. Genelgenin ekini oluşturan liste aşağıdaki gibidir.

Sıra No. Cemiyet veya Derneğin Adı

1	Türk Dil Kurumu
2	Türk Tarih Kurumu
3	Türk Hava Kurumu
4	T. Çocuk Esirgeme Kurumu
5	Türk Donanma Cemiyeti
6	T. Kızılay Cemiyeti
7	Yeşilay Cemiyeti
8	Verem Savaş Derneği

9 Ağaçlandırma Derneği

10 Köy, Kasaba ve Şehir Kalkındırma Derneği

11 Okul Yaptırma Derneği ve Okul Aile Birlikleri

12 Özel Kanunlarla Kurulmuş Mesleki Teşekküller

(Tabip Odaları, Türk Eczacılar Birliği, Veteriner Hekimleri Birliği, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği gibi)

(Bu cemiyet, kulüp ve teşekküllere, askeri öğrenci, erbaş ve erler giremezler. Bunların dışında girenler 30 gün içinde üye oldukları cemiyet, kulüp ve teşekkülün adını, yerini ve giriş tarihini bildirmeye veya çıkışlarında çıkış tarihini en yakın amirlerine bildirmeye mecburdurlar.)

Görüldüğü gibi tespit oldukça! eski tarihlidir. Listede yer alan derneklerden Türk Dil Kurumu ile Türk Tarih Kurumu 11 Ağustos 1983 tarihli ve 2876 sayılı Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Kanunu ile kamu tüzel kişiliğine sahip olarak kurulan “Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumunun bağlı kuruluşu haline getirilerek dernek statüsünden çıkarılıp kamu kuruluşu haline getirilmiş, Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu ise 24 Mayıs 1983 tarihli ve 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu ile hukuki varlığı sona erdirilmiştir. Bu kuruluşların dernek olma vasfı kalmadığı için listeden çıkarılması gerekir.

211 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu'nun 43 üncü maddesinin son fıkrası 23.6.1983 tarihli ve 2861 sayılı Kanunla değiştirilerek, Silahlı Kuvvetler mensuplarının Tabip Odaları, Türk Eczacılar Birliği, Veteriner Hekimler Birliği, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği gibi kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarına üye olmaları yasaklanmıştır. Bu durumda tebliğ ekini oluşturan cetvelin 12 sıra numarasında yer alan kayıt kanununa aykırı duruma gelmiştir.

Listede, verem savaş derneği, ağaçlandırma derneği gibi dernek isimleri geçmektedir. Bu dernekler ülkenin pek çok yerinde kurulmuş derneklerdir. Bu durum dikkate alınarak, dernek isimlerinin (Verem Savaş Dernekleri), (Ağaçlandırma Dernekleri) olarak değiştirilmesi yerinde olur.

Yukarıda açıklanan hususların dikkate alınarak listenin gözden geçirilip yeniden düzenlenmesi gerekli görülmektedir.

Yukarıda açıklandığı gibi Türk Silahlı Kuvvetleri mensuplarının derneklere üye olma konusu özel kanun olan 211 sayılı Kanunla düzenlendiği ve bu hükümler 16 ncı maddeyle saklı tutulduğu için 2908 sayılı Kanun hükümleri uyarınca bir işlem yapılmasına, bir başka anlatımla Der

nekler Kanunu'nun derneklere üye olmaya ilişkin hükümlerinin Türk Silahlı Kuvvetleri mensupları hakkında uygulanmasına imkân bulunmamaktadır.

c. Genel Kolluk Kuvvetleri Mensupları

Bilindiği gibi ülkemizde genel kolluk Polis, Jandarma ve Sahil Güvenlik Komutanlığı mensuplarından oluşmaktadır. Genel kolluğu oluşturan Jandarma ve Sahil Güvenlik Komutanlığı mensupları aynı zamanda Türk Silahlı Kuvvetlerinin birer parçası olduklarından, 211 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu hükümlerine tabi bulunmaktadırlar. 2908 sayılı Kanunun 4 üncü maddesiyle genel kolluk kuvveti olduğu için dernek kurmaları yasaklanmış olan Jandarma ve Sahil Güvenlik Komutanlığı mensupları için derneklere üye olma konusunda 211 sayılı Kanunun 43 üncü maddesi uygulanacağından 2908 sayılı Kanunun 16 ncı maddesinin bunlar, yani Jandarma ve Sahil Güvenlik Komutanlığı mensupları hakkında uygulanması imkânı bulunmamaktadır.

Genel kolluk kuvvetlerinin önemli bir bölümünü oluşturan polisin özel kanunu olan 3201 sayılı Emniyet Teşkilat Kanunu, Emniyet Teşkilatı mensuplarının derneklerle ilişkilerini düzenleyen hüküm ihtiva etmektedir. 3201 sayılı Kanuna 19.2.1980 tarihli ve 2261 sayılı Kanunla ilave edilen Ek Madde 8, "Emniyet Teşkilatı mensupları ile çarşı ve mahalle beççileri dernek kuramaz, spor dernekleri dışında kurulmuş derneklere üye olamaz" hükmünü getirmiştir. Yazımızın dernek kurma hakkına ilişkin birinci bölümünde açıklandığı gibi, bu hükme göre, sadece genel kolluk kuvvetinin bir kısmını oluşturan ve emniyet hizmetleri sınıfına dahil kadrolarda çalışan polisler ve polis amirleri yani emniyet müdürü, emniyet amiri, baş komiser, komiser, komiser muavini gibi rütbeliler değil, Emniyet Genel Müdürlüğü'nün merkez ve iller teşkilatı ile bu Genel Müdürlüğe bağlı okul, hastane, dispanser, depo, tamirhane vb. müesseslerinde çalışan her sınıftan bütün kamu hizmeti görevlileri dernek kuramamakta ve spor dernekleri dışında hiç bir derneğe üye olamamaktadırlar. Özel Kanundaki bu hüküm nedeniyle 2908 sayılı Kanunun 16 ncı maddesi ikinci fıkrasının 2 No.lu bendi polis ve polis amirleri ile emniyet teşkilatının diğer mensupları hakkında uygulanamamaktadır. Bir başka ifade ile İçişleri Bakanlığının Emniyet Teşkilatı mensuplarının girebileceği dernekleri tespit ve ilana yetkisi bulunmamaktadır. Bu Teşkilat mensupları ve bu meyanda genel kolluğun bir parçasını oluşturan polis ve polis amirleri, 3201 sayılı Emniyet Teşkilat Kanunu'nun Ek 8 inci maddesinin sağladığı imkâna göre ve bu hükme dayanarak ancak spor derneklerine üye olabilmektedirler. 3201 sayılı Kanunun ek 8 inci maddesine göre Emniyet Teşkilatı mensupları hangi spor derneklerine üye olabileceklerdir? sorusu

sorulabilir. Bilindiği gibi 2908 sayılı Kanunun 57 nci maddesi “Gençlik ve Spor Kulüpleri” adı verilen bir dernek türünden bahsetmekte, spor faaliyetlerini yönlendirmek ve boş zamanları değerlendirmek amacı ile kurulmuş derneklerin, kuruluş amaçları ve çalışma konularına göre Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı veya Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü’nce tescil edilmeleri halinde spor kulübü, gençlik kulübü veya gençlik ve spor kulübü adını alacaklarını hükme bağlamış bulunmaktadır. 3201 sayılı Kanunun ek 8 inci maddesi uygulanırken sadece, söz konusu 57 nci maddeye göre tescillerini yaptırarak spor kulübü niteliği kazanan dernekler mi spor derneği sayılacak? yoksa tescilini yaptırmayan ve spor kulübü adını alamayan, ancak kuruluş amacı mensuplarının spor yapmasını sağlamak olan dernekler de spor derneği olarak kabul edilebilecek midir? Spor derneği olarak sadece 57 nci madde kapsamına giren spor kulüplerinin kabulü mümkün değildir. Çünkü 2261 sayılı Kanun 1980 yılında yürürlüğe girmiştir. 2908 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesi ise 1983 senesinde olmuştur. Bu durumda kanun koyucunun Emniyet Teşkilatı mensuplarının sadece spor derneklerine üye olabileceği hükmünü getirirken sonradan ayrı bir dernek türü olarak düzenlenen spor kulüplerini kastetmediği kolayca anlaşılır. Bu nedenle Emniyet Teşkilatı mensuplarının 2908 sayılı Kanunun 57 nci maddesi kapsamına girmeyen fakat kuruluş amacı üyelerinin spor yapmasını sağlamak olan spor derneklerine de üye olması mümkündür. Bu durum Silahlı Kuvvetler mensupları için de söz konusudur.

d. Özel Kolluk Kuvvetleri Mensupları

Genel kolluğun dışında kalan ve özel kanunlarına göre kurulup gene kanunlarda gösterilen görevleri yapan özel kolluk kuvvetlerinin;

- (1) Belediye zabıtası,
- (2) Gümrük Muhafaza Teşkilatı,
- (3) Çarşı ve mahalle bekçileri,
- (4) Köy korucuları,
- (5) Çiftçi mallarını koruma bekçileri,
- (6) Orman Koruma Teşkilatı mensupları,
- (7) 2495 sayılı Kanuna göre kurulan özel güvenlik teşkilatından,

İbarete bulunduğu daha önce açıklanmıştır. Bu nedenle şimdi bu teşkilat mensuplarının derneklere üye olma konusundaki durumları nedir? O hususlar açıklanacaktır.

1. Belediye Zabıtası

1580 sayılı Belediye Kanunu’nun 104-109 uncu maddelerinde belirtilen

esaslara göre ve mevzuatla verilmiş görevleri yapmak üzere her belediyede kurulmuş olan belediye zabıtası mensuplarının derneklere üye olmaları konusunda Belediye Kanunu'nda hüküm bulunmamaktadır. Bu itibarla belediye zabıtası mensuplarının üye olabileceği derneklerin ilgili bakanlıkça tespit ve ilanı gerekmektedir. Belediyelerin bir bakanlığa bağlılığı söz konusu olmadığı cihetle, merkezi idare adına mahalli idareler üzerindeki vesayet yetkisini kullanan İçişleri Bakanlığının ilgili bakanlık olarak kabulü zorunlu olmaktadır. Nitekim İçişleri Bakanlığı ilgili bakanlık olarak bu görevi yerine getirmiş, 27 Mart 1984 günlü ve 18354 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan tebliğde, tebliğin 2 numaralı fıkrasında belirtilen derneklerin aynı zamanda, belediye zabıtası mensuplarının üye olabileceği dernekler olduğu açık olarak ifade edilmiştir. Bu durumda belediye zabıtası mensupları ancak, bu derneklere üye olabileceklerdir.

2. Gümrük Muhafaza Teşkilatı Mensupları

Maliye ve Gümrük Bakanlığının ana hizmet birimi olarak kurulmuş bulunan Gümrük Muhafaza Genel Müdürlüğü'nün merkez teşkilatı ile taşrada bu Genel Müdürlüğün uzantısı olarak kurulan gümrük muhafaza başmüdürlükleri, gümrük muhafaza müdürlükleri ve gümrük muhafaza memurlukları kuruluşlarında çalışan her sınıftan kamu hizmeti görevlilerinin, özel kolluk mensubu olmaları nedeniyle, bağlı buldukları bakanlıkça tespit ve ilan edilen derneklere üye olmaları söz konusudur.

Maliye ve Gümrük Bakanlığı 18.2.1984 günlü ve 914.000 sayılı olurla bu tespiti yapmıştır. Olurda aynen;

“Bu nedenlerle, siyasi amaçla ve kazanç sağlama amacıyla kurulmuş dernekler hariç olmak kaydıyla, kanunlarla yasaklanmış belirli ve ortak bir gayeyi gerçekleştirmek üzere 2908 sayılı Yasa esaslarına göre kurulmuş bulunan; Amatör Spor Kulüplerine - Kamu görevlilerinin mezun oldukları okullarla ilgili derneklere; okul aile birliği, okul harcama ve yardım derneğine, kamu görevlisi bulunan üyelerinin ortak sosyal, ekonomik - dinlenme, kültürel ve mesleki ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla sadece il ve ilçe merkezlerinde kurulmuş derneklere - sosyal yardım ve kamu yararına yönelik olarak kurulmuş bulunan (Kızılay, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme, Hava Kurumu gibi) derneklere Maliye ve Gümrük Bakanlığı mensuplarının istedikleri takdirde üye olabilmelerine izin verilmesini arz ve teklif ederim.”

Denilmektedir. Maliye ve Gümrük Bakanınca onaylanan metinde bazı önemli yanlışlıkların yapıldığı hemen göze çarpmaktadır. Bakanlığın, 2908 sayılı Kanunla dernek kurmaları yasaklanan personeli, yani, Bakanlığa

bağlı okullar, öğretmen ve yöneticiler ile özel kolluk sayılan gümrük muhafaza teşkilatı mensuplarının girebileceği dernekleri tespiti gerekirken, bu hususa uyulmadan, olurla Maliye ve Gümrük Bakanlığının bütün mensuplarının üye olabileceği dernekler belirlenmiştir. Yukarıda özellikle açıklandığı gibi 2908 sayılı Kanun kamu hizmeti görevlilerinden belirli görevleri yapanların dernek kurmalarını yasaklamış ve demek kurmaları yasaklanmış olan bu görevlilerin hangi derneklere üye olabileceklerini tespit yetkisini ilgili bakanlıklara bırakmıştır. Maliye ve Gümrük Bakanlığı mensuplarından sadece gümrük muhafaza teşkilatı mensupları ile Bakanlığa bağlı ortaöğretim kurumlarında görevli öğretmen ve okul yöneticileri dernek kurma hakkından mahrum bırakıldığına göre, Bakanlığın sadece bunların üye olabileceği dernekleri belirtmekle yetinmesi gerekir. Maliye ve Gümrük Bakanlığının merkez ve taşra kuruluşunda çalışan diğer kamu hizmeti görevlileri, müsteşarından odacısına kadar, dernek kurmakta serbest oldukları gibi, istedikleri derneklere üye olmakta, hiç bir kayda tabi olmaksızın serbesttirler. Onayın, bu husus dikkate alınarak düzeltilmesi ve kanuna aykırılığın giderilmesi gerekmektedir.

Onay metninde, üye olarak girilecek dernekler bir takım tarifler yapılmak suretiyle belirlenmeye çalışılmıştır. Tespitin bu yöntemle yapılması mümkün olmakla beraber, tariflerin daha anlaşılır, uygulayıcıyı ve kamu görevlisini yanıltmayacak şekilde yapılmasına özen gösterilmesi yerinde olur. Mesela “Kamu görevlilerinin mezun oldukları okullarla ilgili dernek” yerine “Kamu görevlisinin tahsilini yaptığı okul mezunlarının kurduğu dernekler” veya “Kamu görevlisinin mezun olduğu okulu koruma dernekleri” şeklinde tarifler yapılması ve gene “Kamu görevlisi bulunan üyelerinin ortak sosyal, ekonomik, dinlenme, kültürel ve mesleki ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla sadece il ve ilçe merkezlerinde kurulmuş dernekler” şeklinde yapılan tarif yerine “2908 sayılı Kanunun 39 uncu maddesine göre kurulan meslek ve memur dernekleri” ibaresinin kullanılması, belirlenmek istenen derneklerin daha kolay anlaşılmasını sağlayacaktır. Okul harcama ve yardım derneği adıyla kurulmuş dernek bulunmadığı ve kastın okul koruma ve yardım dernekleri olduğu anlaşıldığından, ibarenin buna göre düzeltilmesi, okul-aile birlikleri 2908 sayılı Kanuna göre kurulmuş dernekler olmadığından ve Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, dernek değil kamu kurumu olduğundan, “Okul Aile Birlikleri” ve “Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu” isimlerinin onay metninden çıkarılması yerinde olur’

Bakanlık oluru ile yapılan tespitin aynı zamanda ilanı da gerekmektedir. Bu işlemin yapılıp yapılmadığı bilinmemektedir. Yapılmamışsa, ilanın Resmi Gazetede yayımlanmak suretiyle yapılması, tasarrufa aleniyet kazandırma bakımından daha doğru ve isabetli olacaktır.

3. Çarşı ve Mahalle Bekçileri

772 sayılı Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanununa göre, belediye teşkilatı bulunan yerleşim yerlerinde kurulmuş olan çarşı mahalle bekçiliği teşkilatı mensuplarının spor dernekleri dışında kalan derneklere üye olmaları 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu'nun ek 8 inci maddesiyle yasaklanmıştır. Bu nedenle çarşı ve mahalle bekçileri için 2908 sayılı Kanunun 16 ncı maddesinin ikinci fıkrasının 2 no.lu bendi hükmünün uygulanması söz konusu değildir. Bekçiler de, polis gibi, ek 8 inci maddenin sağladığı imkâna göre ve bu hükmeye dayanılarak ancak spor derneklerine üye olabilmektedirler.

4. Köy Korucuları

442 sayılı Kanuna göre köylerde görev yapan köy korucularının derneklere üye olması konusunda Köy Kanunu'nda hüküm bulunmamaktadır. Özel kolluk mensubu olan köy korucularının üye olabilecekleri derneklerin ilgili bakanlıkça tespit ve ilanı gerekmektedir. Köylerin bir bakanlığa bağlılığı söz konusu olamayacağından, merkezi idare adına mahalli idareler üzerinden vesayet yetkisini kullanan İçişleri Bakanlığının ilgili bakanlık olarak kabulü zorunlu olmaktadır. İçişleri Bakanlığı bu görevi yerine getirmiş ve Resmi Gazete'nin 27.3.1984 gün ve 18354 sayılı nüshasında yayımlanan tebliği ile köy korucularının girebileceği dernekleri de belirterek ilan etmiştir. Bu durumda köy korucularının ancak tebliğde belirtilen derneklere üye olmaları söz konusudur.

5. Çiftçi Mallarını Koruma Bekçileri

4081 sayılı Çiftçi Mallarının Korunması Hakkında Kanun uyarınca görevlendirilen çiftçi mallarını koruma bekçilerinin derneklere üye olmaları konusunda 4081 sayılı Kanunda hüküm bulunmadığı için, bunların üye olabilecekleri derneklerin de ilgili bakanlıkça tespit ve ilanı gerekmektedir. Mahalli bir hizmet için vücuda getirilen bu teşkilatın bir bakanlığa bağlılığı söz konusu değildir. Ancak çiftçi mallarını koruma bekçilerinin atanmaları, denetlenmeleri ve silahlarının temini mülki idare amirleri ve Jandarma Teşkilatınca yerine getirildiği için İçişleri Bakanlığının ilgili bakanlık olarak kabul etmek zorunlu olmaktadır. Nitekim İçişleri Bakanlığınca bu görev üstlenilmiş ve Resmi Gazete'nin 27.3.1984 günlü ve 18354 sayılı nüshasında yayımlanan tebliğde, tebliğin 2 numaralı fıkrasında gösterilen derneklerin aynı zamanda çiftçi mallarını koruma bekçilerinin üye olabileceği dernekler olduğu açıkça ifade olunmuştur. Bu durumda çiftçi mallarını koruma bekçilerinin ancak listede belirtilen derneklere üye olmaları söz konusu olabilmektedir.

6. Orman Koruma Teşkilatı

İfa ettikleri görevin niteliği ve sahip buldukları yetkiler nedeniyle özel kolluk mensubu sayılan orman işletme müdürleri, bölge şefleri ve orman memurları için özel kanunlarında derneklere üye olmaları konusunda hüküm bulunmamaktadır. Bu nedenle adları sayılan bu görevlilerin Tarım Orman ve Köy İşleri Bakanlığınca tespit ve ilan edilen derneklere üye olmaları mümkün olmaktadır. Adı geçen Bakanlık Resmi Gazetesinin 7 Nisan 1984 gün ve 18365 sayılı nüshasında yayımlanan tebliği ile bakanlığın merkez kuruluşları ile bağlı ve ilgili kuruluşların merkez ve taşra teşkilatlarında çalışmakta olup, 2908 sayılı Kanununun 4 üncü maddesiyle dernek kurmaları yasaklanmış bulunan personelinin üye olabilecekleri dernekleri belirlemiştir.

Tebliğ metni;

“Bakanlığımız merkez kuruluşları ile bağlı ve ilgili kuruluşlarının merkez ve taşra teşkilatında çalışmakta olup 2908 sayılı Dernekler Kanununun 4 üncü maddesinde dernek kurmaları yasaklanan; ancak aynı Kanununun 16 ncı maddesi gereğince, kurulmuş derneklere üye olmaları Bakanlığımızın iznine tabi tutulan kamu hizmeti görevlilerinin;

Durumunu adı geçen Kanun hükümlerine intibak ettirmiş olan ve bu Kanun ile diğer kanunlara göre kurulması veya faaliyetlerine devamı yasaklanmamış bulunan derneklerden:

a. Bakanlar Kurulunca kamu yararına çalışan derneklerden sayılmasına karar verilen derneklere,

b. 2908 sayılı Dernekler Kanunu'nun 57 nci maddesi gereğince Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığının veya Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğünün kütüklerine kayıt ve tescil edilmek suretiyle spor kulübü, gençlik kulübü yahut gençlik ve spor kulübü adını alan derneklere,

c. Sakatlara hizmet gayesiyle kurulan derneklere,

d. Okul aile birliklerine, okul koruma ve yardım derneklerine,

e. Her türlü okul, yurt, pansiyon, sağlık tesisi, kamu hizmet binası, mesire yeri, millî park, Devlet çiftliği, hara, araştırma enstitüsü, tarım sanatları müessesesi gibi kamunun yararlanmasına veya kamu hizmetlerinin yürütülmesine tahsis edilecek yerler, binalar ve tesisler ile yol, su, elektrik gibi altyapı tesislerinin yapımı, onarımı ve yaşıtılması gayesiyle kurulan derneklere,

f. Bakanlığımız kurum ve kuruluşlarında çalışan memur ve hizmetlilerin kurdukları yardımlaşma derneklerine,

g. Türkiye Tabiatını Koruma Derneğine,

- h. Toprak İlmi Derneğine,
- i. Peyzaj Mimarisi Derneğine,
- i. Zootečni Derneğine,
- j. Bitki Koruma Derneğine,
- k. Türkiye Fitopatoloji Derneğine,
- l. Ankara Mikrobiyoloji Derneğine,
- m. Türkiye Soroptimist Kulüpleri Federasyonu (İş ve Meslek Kadınları Derneğine),
- n) Türk Nümismatik Derneğine,
- o. Zırai Ekonomi Derneğine,
- ö. Türkiye Zıraatçılar Derneğine,
- p. Ormancılar Derneğine,
- r. Yeşil Türkiye Ormancılar Derneğine,
- s. Orman Teşkilatı Mali Sorumlular ve Ekonomıciler Derneğine,
- ş. Veteriner Hekimler Derneğine,
- t. Tüm Emekli Orman Muhafaza Memurları Derneğine,
- u. 2908 sayılı Dernekler Kanunu'nun 39 uncu maddesine göre üyelerinin ortak sosyal, ekonomik, dinlenme, kültürel ve mesleki ihtiyaçlarını karşılamak gayesiyle kamu hizmeti görevlilerinin kurduğu diğer derneklere, istedikleri takdirde; Kanunda belli şartlarla üye olmaları uygun görülmüştür.”

Tebliğde bir husus hemen göze çarpmaktadır. Dernek kurması yasaklanmış olan bakanlık personelinin üye olabileceği dernekler arasında tebliğın (a) bendinde Bakanlar Kurulunca kamu yararına çalışan derneklerden sayılmasına karar verilen dernekler, hiçbir ayırım yapılmaksızın gösterildiği halde, bu tarife dahil, yani kamu yararına çalışan derneklerden olan, Türkiye Tabiatını Koruma Derneği (g) bendinde, Ankara Mikrobiyoloji Derneği (1) bendinde, Türkiye Soroptimist Kulüpleri Federasyonu (m) bendinde, Türkiye Zıraatçılar Derneği (ö) bendinde, Ormancılar Derneği (p) bendinde, Yeşil Türkiye Ormancılar Derneği (r) bendinde yazılmak suretiyle tekrar edilmişlerdir. Bu ikilemenin giderilmesi yerinde olur.

7. özel Güvenlik Teşkilatı Mensupları

2495 sayılı Bazı Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Kanun'un 21 inci maddesi, bu Kanuna göre kurulmuş olan özel güvenlik teşkilatı personelinin derneklere girmesini,

hiçbir istisna tanımsızın, yasaklamıştır. Bu durumda, kamu kurum ve kuruluşlarında vücuda getirilen özel güvenlik teşkilatının kamu hizmeti görevlisi durumunda olan personelinin derneklere üye olması söz konusu olamayacaktır.

e. Resmî ve Özel İlkokul, Ortaokul, Lise veya Dengi Okullar Öğretmen ve Yöneticileri

İster bakanlıklar veya kamu kurum ve kuruluşlarınca kurulmuş olsun (resmî); ister Türk veya yabancı gerçek veya tüzel kişiler ya da azınlık cemaatleri veya kiliseleri tarafından açılmış olsun (özel);

1. İlkokullar, ortaokullar, ilköğretim bölge okulları ve yatılı ilköğretim bölge okullarından oluşan TEMEL EĞİTİM kurullarında,

2. Çeşitli programlar uygulayan liseler (klasik, tarım, endüstri meslek, kız meslek liseleri gibi), imam hatip liseleri ile güzel sanatlar alanında özel istidat ve kabiliyetleri beliren çocukları küçük yaştan itibaren yetiştirmek üzere temel eğitim ve ortaöğretim seviyesinde eğitim yetiştirmek üzere kurulmuş eğitim kurullarından oluşan ORTAÖĞRETİM kuramlarında,

Görevli öğretmen ve öğretim görevlileri ile müdür ve müdür yardımcıları gibi yöneticilerin derneklere üye olmaları konusunda özel kanunlarında hüküm bulunmamaktadır. Bu nedenle bu kişilerin girebilecekleri derneklerin Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı'na tespit ve ilanı gerekmektedir. Adı geçen Bakanlık bu görevi 3.4.1984 tarih ve Personel Genel Müdürlüğü 201.34.PLN.YNT.Yat.Şb. 84/460/645 sayılı genelgesi ile yerine getirmiştir.

Söz konusu genelge;

“1. Bakanlığımız merkez ve taşra teşkilatı ile bağlı kuruluşlarında görevli öğretmen ve diğer personelin; dernek kurma, derneklere üye olma, dernek yönetim ve denetleme kurullarında görev alma esasları ve bu konudaki kısıtlamalar, 7.10.1983 gün ve 18184 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan 2908 sayılı Dernekler Kanunu'nun 4., 16., 18., 38., 39., ve geçici 5. maddelerinde düzenlenmiştir.

2. Bu yeni yasal düzenlemeye göre;

a. Bakanlığımızın, Milli Eğitimle ilgili merkez ve taşra teşkilatı ile her derece ve türde eğitim yapan Örgün ve Yaygın Eğitim ve Öğretmen Kuramlarında görevli öğretmen ve diğer personel söz konusu Kanunun 4/1 maddesi gereğince dernek kuramayacaktır.

b. Bakanlığımızın Milli Eğitimle ilgili birimlerinde çalışan öğretmenlerimiz ve diğer personel, Kanunun 18/1 maddesine göre; kurulmuş ve yasal olarak üye olabilecekleri derneklerin yönetim ve denetleme kurullarında görev alamayacaklardır.

c. İlgili Kanunun 16/2 nci maddesi gereğince Bakanlığımız personelinin;

1. Kamu yararına faaliyette buldukları Bakanlar Kurulu Kararları ile belirlenen ve Ek listede isimleri ve genel merkezleri yazılı derneklere,

2. Örgün ve yaygın eğitim ve öğretim hizmetlerinin daha iyiye götürülmesi ve etkinliklerinin artırılması amacıyla kurulan derneklere,

3. Her seviyedeki eğitim ve öğretim kurum ve kuruluşlarında öğretim gören öğrencilere yardım amacıyla kurulan derneklere,

4. Kanunun 39 uncu maddesinde belirtilen amaçla kurulan ve bu amaçla faaliyetlerini sürdüren derneklere,

5. Aynı Kanunun 57 nci maddesi gereğince spor faaliyetlerini yönlendirmek ve boş zamanları değerlendirmek için kamu kurum ve kuruluşları bünyesinde kurulan gençlik ve spor kulüplerine,

Üye olabilmelerine izin verilmiştir.

3. Üye olunmasına izin verilen dernekler dışındaki herhangi bir derneğe üye olmak isteyen Bakanlığımız personelinden; merkez teşkilatı birimlerinde çalışanlar, doğrudan daire amirleri kanalıyla Bakanlığa başvuruda bulunacaklardır. Taşra teşkilatı birimlerinde çalışanlar ise, kurum ve kuruluşları aracılığı ile mahallin mülki amirliklerine başvuruda bulunacaklardır. Dilekçeleri valiliklerce, kendi görüşleri ve derneğin tüzüğü de eklenmek suretiyle, Bakanlığa intikal ettirilecektir. Bakanlıkça bu başvuruların değerlendirilmesi yapılacak, izin verilip verilmediği başvuru sahibine bildirilecektir.

4. Diğer taraftan ilgili Kanunun 16/2 nci maddesi ile ortaokul ve ortaöğretim öğrencilerinin derneklere üye olamayacakları belirtildiğinden, yasanın bu kısıtlayıcı hükmüne uyuyup uyulmadığı hususu titizlikle denetlenecektir.

5. 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu'na göre kurulan ve faaliyet gösteren özel öğretim kurumlarında görevli öğretmen ve yöneticiler de yukarıda belirtilen esaslara tabidirler.

Gereğini önemle rica ederim.”

**MİLLİ EĞİTİM GENÇLİK VE SPOR BAKANLIĞI PERSONELİNİN
GİREBİLECEKLERİ KAMUYA YARARLI DERNEKLER LİSTESİ**

SıraNo.	Derneğin Adı Bulunduğu	Yer
1	Ceyhan Veremle Savaş Derneği	Adana
2	Türkiye Sağır ve Dilsizler Derneği	»
3	Türkiye Kızılay Derneği	Ankara
4	Türkiye Ekonomi Kurumu	»
5	Çocuk Esirgeme Kurumu	»
6	Türk Hava Kurumu	»
7	Türk Eğitim Derneği	»
8	Türk Hukuk Kurumu	»
9	Yardım Sevenler Derneği	»
10	Türk Kooperatifçilik Derneği	»
11	Türk Coğrafya Kurumu	»
12	Türkiye Hayırlar Yaptırma ve İdame Ettirme Der.	»
13	Türkiye Kanser Araştırma ve Savaş Derneği	»
14	Milli Kütüphaneye Yardım Derneği	»
15	Türk Belediyecilik Derneği	»
16	Türkiye Jeoloji Kurumu	»
17	Türkiye Anıtlar Demeği	»
18	Türkiye Romatizma Araştırma ve Savaş Derneği	»
19	Türkiye Verem Ulusal Savaş Derneği Genel Merkezi ve Tüm İllerdeki Savaş Derneği	»
20	Türkiye Sağır, Dilsizler ve Körler Derneği	»
21	Türkiye Ormancılar Derneği	»
22	İmam Hatip Okulu Öğrencilerine Yardım Derneği	»
23	Türk Kadınlar Birliği	»
24	Türk Ocağı Derneği	»
25	Ankara Çocuk Sağlığı Derneği	»
26	Türkiye Hayvanları Koruma ve Geliştirme Derneği	»
27	Türkiye Göz Bankası Derneği	»
23	Altı Nokta Körleri Eğitim ve Kalkındırma Derneği	»
29	Ankara Türk Flarmoni Derneği	»
30	Türkiye Ziraatçılar Derneği	»
31	Türk El Sanatları Tanıtma Cemiyeti	»
32	Ankara Çocuk Bakımı Demeği	»
33		

33	Türk Hititoloji Cemiyeti	»
34	Yeşil Türkiye Ormancılar Derneği	»
35	Ankara Sınır ve Ruh Sağlığı Derneği	»
36	Hayırseverler Derneği	»
37	Ankara Gazeteciler Derneği	»
38	Türkiye Tabiatını Koruma Derneği	»
39	Halkevleri Derneği	»
40	Atlı Spor Kulübü Derneği	»
41	Türk Anneler Derneği	»
42	Halk Sağlığını Koruma Derneği	»
43	Çocuk Sevenler Derneği	»
44	Türkiye Ruh Sağlığını Koruma Derneği	»
45	Türkiye Modern Cerrahi Eğitim ve Araştırma Der.	»
46	Mülkiyeliler Derneği	»
47	Türk İdareciler Derneği	»
48	Hacettepe Bilim Merkezi Derneği	»
49	Ankara Öğretim Derneği	»
50	Türk Hemşireler Derneği	»
51	Sanat Kurumu	»
52	Ankara Lions Kulübü Derneği	»
53	Kadının Sosyal Hayatını Araştırma ve İnceleme Der.	»
54	Türk Fizyoloji Cemiyeti	»
55	Türk Kültür Araştırma Enstitüsü	»
56	Ankara Hastanesi Yardım Derneği	»
57	Anıtkabir Derneği	»
58	Ankara Göğüs Hastalıkları Hastanesini Geliştirme ve Yaşatma Derneği	»
59	Ankara Tıp Fakültesi Tesislerini Kalkındırma Der.	»
60	Ankara Tıp Fakültesi 1. Cerrahi Kliniği Kalkındırma Derneği	»
61	Ankara Mikrobiyoloji Derneği	»
62	Ankara Kanser Hastanesi Yardım Derneği	»
63	Ankara Tıp Fakültesi Nöroloji Kliniğine Yardım Derneği	»
64	Kıbrıs Türk Kültür Derneği	»
65	Ankara Hukuk Fakültesi Mezunları Derneği	»

66	Selçuklu Tarih ve Medeniyeti Enstitüsü Derneği	»
67	Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi 2. İç Hastalıkları Araştırma ve Geliştirme Derneği	»
68	Ankara İli Sosyal Hizmetler Derneği	»
69	Ankara Diyabet Derneği	»
70	Türkiye Ziraat Yüksek Mühendisleri Birliği	»
71	Türk Tüberküloz Toraks Cemiyeti	»
72	Türkiye Jokey Kulübü	»
73	Türkiye Havacılar Kulübü	»
74	Türk Farmakoloji Derneği	»
75	Diyanet İşleri Başkanlığı Mensupları İçin Hastane Yaptırma ve Donatma Yaşatma Derneği	»
76	Türkiye Sarıları Koruma Derneği	»
77	Türkiye Çocuk Felci ve Diğer Virüs Hastalıklarla Savaş Derneği	»
78	Bilimsel Yayınlar Derneği	»
79	Ana ve Çocuk Sağlığını Koruma Derneği	»
80	Türkiye Aile Planlaması Derneği	»
81	Ankara Rehabilitasyon Derneği	»
82	Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu Türkiye Milli Komitesi	»
83	Körlere Işık Derneği	»
84	Ankara Turizm Eserleri ve Müzeleri Sevenler Der. »	
85	Türk Kütüphaneler Derneği	»
86	Ankara Patoloji Derneği	»
87	Türk Kadınlar Konseyi Derneği	»
88	Ankara Tıp Fakültesi Cerrahi Kliniği Kalkındırma Derneği	»
89	Türkiye Okul Öncesi Eğitim Geliştirme Derneği	»
90	Ankara Çok Sesli Müzik Derneği	»
91	Biyokimya Derneği	»
92	Türk Gastroloji Derneği	»
93	Kanseroloji ve Ekoloji Derneği	»
94	Kore Savaş Derneği	Antalya
95	Birleşmiş Milletler Türk Derneği	»
96	Ankara Jinekoloji Derneği	»

97	Kalp Hastalıklarına Yardım ve Araştırma Derneği	»
98	Kız İzçiler Derneği	»
99	Eski Eserleri Sevenler Kurumu	Bursa
100	Diyarbakır Ziya Gökalp Üniversitesi Yardım Derneği	Diyarbakır
101	Edirne Sağlık Kuruluşlarına Yardım Derneği	Edirne
102	Erzurum Verem Savaş Derneği	Erzurum
103	Türkiye Turling ve Otomobil Kurumu	İstanbul
104	Yeşilay Cemiyeti	»
105	Türkiye Okutma Kurumu Darülfafaka Cemiyeti	»
106	Hayırseverler Cemiyeti	»
107	Türkiye Hayvanları Koruma Derneği	»
108	İstanbul Fetih Demeği	»
109	Göçmenlere Yardım Derneği	»
110	Çocuk Dostları Derneği	»

Genelge, Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı personeli ile 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu'na göre kurulup faaliyet gösteren özel öğretim kurumlarında görevli öğretmen ve yöneticilerin üye olabilecekleri dernekleri belirlemiştir. Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı personeli arasında, bu bakanlığa bağlı temel eğitim kurumları ile ortaöğretim kurumlarında görevli öğretmen ve yöneticilerin bulunduğu kuşkusuzdur. Genelgenin kapsadığı personelin üye olabileceği dernekler, bir kısmı dernek ismi sayılmak suretiyle bir kısmı da kuruluş amaçlarına göre gruplandırılmak suretiyle belirlenmiştir. İsmen belirlenen dernekler ayrı bir listede gösterilmiştir. Listeye dahil edilen derneklerin tamamını, Bakanlar Kurulu kararı ile kamu yararına çalıştığı kabul edilen dernekler arasından seçilmiş (111) dernek oluşturmuştur. Kuruluş amaçları ve çalışma konularına göre belirlenen dernekler 4 grupta toplanmıştır.

Birinci grubu oluşturan dernekler, “örgün ve yaygın eğitim ve öğretim hizmetlerinin daha iyiye götürülmesi ve etkinliklerinin artırılması amacıyla kurulan dernekler” olarak tarif edilmiştir. Bu tariften hangi amaçla kurulmuş derneklerin kastedildiğini anlamak adeta imkânsızdır. Uygulayıcıların ve derneklere üye olmak isteyen öğretmen ve okul yöneticilerinin bu tarif karşısında tereddüte düşmemeleri imkânsız gibidir. Bu hususun dikkate alınarak hangi dernekler kastediliyor ise bunların anlaşılmasını kolaylaştıracak tarzda ve bazı örnekler gösterilmek suretiyle tarifin açıklığa kavuşturulması yerinde olur.

ikinci grubu oluşturan dernekler, “her seviyedeki eğitim ve öğretim

kurum ve kuruluşlarında öğrenim gören öğrencilere yardım amacı ile kurulan dernekler” olarak tarif edilmiştir. Tarif oldukça açıktır. Tariften, öğrencilere yardım amacı ile kurulan dernekler kastedildiği anlaşılmaktadır.

Üçüncü grubu oluşturan dernekler, “Kanunun 39 uncu maddesinde belirtilen amaçla kurulan ve bu amaçla faaliyetlerini sürdüren dernekler” olarak tarif edilmiştir. Tariften, 2908 sayılı Kanunun 39 uncu maddesine göre kamu hizmeti görevlileri tarafından kurulan memur ve meslek derneklerinin kastedildiği anlaşılmaktadır.

Üçüncü grubu oluşturan dernekler, “Kanunun 39 uncu maddesinde belirtilen amaçla kurulan ve bu amaçla faaliyetlerini sürdüren dernekler” olarak tarif edilmiştir. Tariften, 2908 sayılı Kanunun 39 uncu maddesine göre kamu hizmeti görevlileri tarafından kurulan memur ve meslek derneklerinin kastedildiği anlaşılmaktadır.

Dördüncü grubu oluşturan dernekler, “Aynı Kanunun 57 nci maddesi gereğince spor faaliyetlerini yönlendirme ve boş zamanları değerlendirmek için Kamu Kurum ve Kuruluşları bünyesinde kurulan gençlik ve spor kulüpleri” olarak tarif edilmiştir. Bu tarif, 2908 sayılı Kanunun 57 nci maddesinde ayrı bir dernek türü olarak tarif edilip diğer derneklerden ayrı bir rejime tabi tutulan, spor kulüpleri, gençlik kulüpleri, gençlik ve spor kulüplerinin tamamını kapsamaktadır. Tarifte kullanılan ifadedden, öğretmen ve okul yöneticilerinin ancak, kamu kurum ve kuruluşlarında, o kuruluşlar personeli tarafından, üyelerinin spor yapmalarını veya boş zamanlarını değerlendirmek amacıyla kurulup, Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı veya Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü’nce tescilleri yapılan ve gençlik kulübü, spor kulübü veya gençlik ve spor kulübü adını alan derneklere üye olabileceği anlamı çıkmaktadır. Bu durumda öğretmenlerin Makina ve Kimya Kurumu Ankara Gücü Spor Kulübü, P.T.T. Spor Kulübü, Emniyet Spor Kulübü gibi kamu kurum ve kuruluşları bünyesinde kurulan kulüplere üye olması mümkün olurken, Eczacıbaşı, OYAK Renuo, Efes Pilsen, Galatasaray, Fenerbahçe, Beşiktaş veya Gençlerbirliği gibi kamu kurum ve kuruluşları ile ilgisi bulunmayan kulüplere üye olması mümkün olamayacaktır. Bu tarifle öğretmenlerin hizmet verdiği bölgedeki müessese kulüpleri dışında kalan gençlik ve spor kulüplerine üye olması önlenmiş olmaktadır. Genelge düzenlenirken acaba bu sonuç mu amaçlanmıştır? Konunun bu açıdan bir kere daha incelenmesi yerinde olur.

Genelgenin 3 numaralı fıkrasında “üye olunmasına izin verilen dernekler dışındaki herhangi bir derneğe üye olmak isteyen Bakanlığımız personelinden; merkez. teşkilatı birimlerinde çalışanlar, doğrudan daire amirleri kanalıyla Bakanlığa başvuruda bulunacaklardır. Taşra teşkilatı bi

rimlerinde çalışanlar ise, kurum ve kuruluşları aracılığı ile mahallin mülki amirliklerine başvuruda bulunacaktır. Dilekçeleri valiliklerce kendi görüşleri ve derneğin tüzüğü de eklenmek suretiyle, Bakanlığa intikal ettirilecektir. Bakanlıkça bu başvuruların değerlendirilmesi yapılacak, izin verilip verilmediği başvuru sahiplerine bildirilecektir” şeklinde bir hüküm bulunmaktadır. Bu fıkradan Bakanlığın, Bakanlık merkez veya taşra teşkilatında görevli bir mensubuna, genelgede sayılan veya tarif edilen dernekler dışında kalan bir derneğe üye olmak istemesi halinde bu derneğe üye olması için izin verebileceği anlamı çıkmaktadır. Anlatılmak istenen bu ise, fıkra tam anlamıyla kanuna aykırı bir hüküm getirmiş olmaktadır. 2908 sayılı Kanununun 16 ncı maddesi ikinci fıkrasının 2 No.lu bendi dernek kurmaları yasaklanmış olan kamu hizmeti görevlilerinin üye olabilecekleri derneklerin ilgili buldukları bakanlıklarca tespit ve ilanını öngörmektedir. Bakanlıkların yetkisi sadece, teşkilatında çalışan ve dernek kurmaları kanunla yasaklanmış olan personelin girebileceği dernekleri önceden tespit ve ilanından ibarettir. Personelin, tespit edilen bu dernekler dışında kalan derneklere üye olmaları mümkün olmadığı gibi, bakanlıkların da personelinin herhangi birine bir derneğe üye olması için izin vermeye yetkisi bulunmamaktadır. Yukarıda açıklandığı gibi izin alarak derneklere girebilecek kamu hizmeti görevlileri sadece yargı organları mensuplarıdır. Ve bunlardan kimlere, hangi makamın izin vereceğini kanun teker teker göstermiştir.

Genelgenin, metni yukarıya aynen aktarılan 3 No.lu fıkrasının çok açık şekilde kanuna aykırı hüküm taşıması nedeniyle, süratle yürürlükten kaldırılması gerekmektedir.

Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı 13.4.1984 gün ve Personel Gn. Mel. 201.34.PLN.YNT.Yut.Şb.84/546/734 sayılı genelgesi ile merkezi Ankara’da bulunan “Türk Kadınları Kültür Derneğini de Bakanlık personelinin üye olabileceği dernekler arasına almıştır.

Yukarıda açıklandığı gibi Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı bu tespitleri, Bakanlığın merkez ve taşra kurum ve kuruluşlarında görevli personeli ile 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu’na göre kurulmuş ve faaliyetlerini sürdüren özel öğretim kurumlarında çalışan öğretmen ve okul yöneticileri için yapmıştır. Bu durumda Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı’na bağlı olmayan fakat kamu kurum ve kuruluşları açılmış bulunan Tapu ve Kadastro Meslek Lisesi, Maliye Meslek Lisesi, Sağlık Meslek Okulları, Tarım Lisesi ve benzeri ortaöğretim kurumları öğretmen ve yöneticileri bu tespitin dışında kalmış olmaktadır. Özel kanunlarında derneklere üye olma konusunda hüküm bulunmayan bu öğretmen ve okul yöneticilerinin üye olabileceği derneklerin 2908 sayılı Kanununun 16 ncı maddesi uyarınca Başbakanlık, Maliye ve Gümrük Bakan

lığı, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı, Tarım Orman ve Köy İşleri Bakanlığınca tespit ve ilanı gerekmektedir. Yapılan araştırmalar, Başbakanlık ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığınca böyle bir tespitin yapılmadığı ortaya çıkarmıştır. Öğretmenler arasından bir grubun derneklere üye olma hakkından mahrum bırakılmaması için ilgili bakanlıkların bu tespiti vakit geçirmeksizin yapması yerinde olur.

f. Milli Eğitim Bakanlığı Merkez ve İller Kuruluşunda Çalışanlar ile Diğer Personel

Bilindiği gibi 2908 sayılı Dernekler Kanunu'nun 4 üncü maddesi, dernek kurması yasak olan kamu hizmeti görevlileri arasında Milli Eğitim Bakanlığı merkez ve iller teşkilatında çalışan öğretmen ve diğer personeli de göstermiştir. Bu hükümlerle Milli Eğitim Bakanlığı merkez ve iller kuruluşunda görevli, müsteşarından odacısına kadar, her sınıftan personel dernek kuramayacaktır. Ancak Dernekler Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden sonra Devlet teşkilatında köklü değişiklik yapılmış, bakanlıklar yeniden düzenlenmiş ve bu arada 179 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile "Milli Eğitim Bakanlığı" ile "Gençlik ve Spor Bakanlığı" kaldırılmış ve her iki bakanlığın görev ve hizmetlerini yürütmek üzere "Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı" adı ile yeni bir bakanlık kurulmuştur. Bu durumda, artık, Devlet teşkilatı içinde Milli Eğitim Bakanlığı adıyla bir bakanlığın varlığı söz konusu olamamaktadır. Ortaya çıkan bu durum üzerine, 2908 sayılı Kanunla Milli Eğitim Bakanlığı mensupları için getirilen dernek kurma yasağının ne yolda uygulanacağı hususunda Danıştay'dan görüş istenmiş, Danıştay, bir yasal düzenleme yapılmadıkça yeni kurulan Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı personeli için söz konusu yasağın uygulanmasının mümkün olamayacağı yolunda görüş belirtmiştir. Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı personeli için dernek kurma yasağının bu görüş doğrultusunda uygulanması gerekecektir. Böyle olunca, Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığının, bu Bakanlığa bağlı temel eğitim ve ortaöğretim kurumlarında görevli öğretmen ve okul yöneticileri dışında kalan personelinin dernek kurma ve derneklere üye olma hakkından, hiçbir kısıtlamaya tabi olmaksızın, yararlanması mümkün olacaktır. Bir başka anlatımla, Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığının merkez teşkilatı ile il ve ilçe teşkilatlarında görevli her sınıftan personelden, temel eğitim ve ortaöğretim kurumlarında çalışan öğretmen ve yöneticiler dışında kalanlar, hiçbir kısıtlamaya tabi olmaksızın, diledikleri derneklere üye olabileceklerdir.

g. Diğer Kanunlarda Dernek Kurmaları Yasaklanan Kamu Hizmeti Görevlileri

2908 sayılı Dernekler Kanunu'nun 4 üncü maddesiyle dernek kurma-

lan yasaklanan kamu hizmeti görevlileri dışında, başka kanunlarla dernek kurması yasaklanmış olan kamu hizmeti görevlileri, sadece, polis dışında kalan Emniyet Teşkilatı mensuplarıdır. Daha önce açıklandığı gibi 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanununa 2261 sayılı Kanunla ilave edilen ek 8 inci madde Emniyet Teşkilatı mensuplarının dernek kurmaları ve spor dernekleri dışında kalan derneklere üye olmalarını yasaklamıştır. Kanun bu kişilerin spor dernekleri dışında derneklere üye olamayacağını da hükme bağladığından, İçişleri Bakanlığının bunların girebilecekleri dernekleri tespit ve ilana yetkisi de bulunmamaktadır. Bu personel, tıpkı polisler, çarşı ve mahalle bekçileri gibi, sadece spor derneklerine üye olabilecek bunlar dışındaki derneklere üye olarak giremeyeceklerdir.

B. 2908 Sayılı Dernekler Kanununun 16 ncı Maddesinin Beşinci Fıkrasında Öngörülen Yasaklar

2908 sayılı Dernekler Kanunu'nun 16 ncı maddesinin beşinci fıkrası “Yükseköğretim öğrenci derneklerine öğrenci olmayanlar; bu kanunun 39 uncu maddesinde gösterilen derneklere, derneğin kurulduğu kamu kurum ve kuruluşlarında çalışmayan kamu hizmeti görevlileri ve kamu hizmetlerinde çalışan meslek mensupları tarafından kurulan derneklere de o meslekten olmayanlar üye olamazlar.” hükmünü taşımaktadır. Fıkra iki hususta üye olma yasağı getirmiş bulunmaktadır. Fıkra hükmü ile 2908 sayılı Kanunun 38 inci maddesine göre yükseköğretim kurumlarında kayıtlı öğrenciler tarafından, üyelerinin eğitim, öğretim, çalışma, moral, beslenme, dinlenme ihtiyaçlarının karşılanması, beden ve ruh sağlığının geliştirilmesi ve öğrencilerin bu konularda kurum idaresi veya diğer kuruluşlar nezdinde temsil edilmesi amacıyla, her yükseköğretim kurumunda bir tane olmak üzere, kurulabilecek olan yükseköğretim öğrenci derneklerine öğrenci olmayanların üye olması yasaklanmaktadır. Bu yasak sadece kamu hizmeti görevlilerini ilgilendiren bir yasak olmamakla birlikte, bütün kamu hizmeti görevlilerinin yükseköğretim öğrenci derneklerine üyeliğini önlemektedir. Fıkra ikinci olarak, belli bir kamu kurum veya kuruluşunda çalışan kamu hizmeti görevlilerinin 2908 sayılı Kanunun 39 uncu maddesine göre, üyelerinin, ortak sosyal, ekonomik, dinlenme, kültürel ve mesleki ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kurdukları memur derneklerine, o kurumda çalışmayan kamu hizmeti görevlilerinin üye olmasını ve gene, kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan belli meslek sahiplerinin keza 2908 sayılı Kanunun 39 uncu maddesine göre, üyelerinin ortak sosyal, ekonomik, dinlenme, kültürel ve mesleki ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kurdukları mesleki derneklere o meslekten olmayan kamu hizmeti görevlilerinin üye olmasını yasaklamaktadır. Bu hükme göre, mesela İçişleri Bakanlığı'nda çalışan kamu hizmeti görevlilerinin kurduğu “İçişleri Bakanlığı Memurları Yardımlaşma Derneğine İçişleri Bakanlık

ğında çalışmayan kamu hizmeti görevlileri üye olamayacak ve gene, mesela kamu hizmetinde çalışan avukatların veya doktorların ya da mühendislerin kurmuş olduğu mesleki derneklere, o meslekten olmayan kamu hizmeti görevlilerinin üye olmaları mümkün olmayacaktır.

C. 2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun 59 uncu Maddesiyle Getirilen Kısıtlama

2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun 59 uncu maddesi “Yükseköğretim kurullarındaki öğretim elemanları ile her düzeydeki öğrenciler siyasi partilere ve bunların her türlü yan kuruluşlarına üye olamazlar ve bir parti hesabına siyasi faaliyet gösteremezler. Kamu yararına olan dernekler dışında, herhangi bir derneğe üye olma, rektörün yazılı iznine tabidir” hükmünü taşımaktadır. Madde, kamu hizmeti görevlisi olan yükseköğretim kurumlarındaki öğretim elemanlarının siyasi partilere girmesini, oralarda siyasi faaliyette bulunmasını yasaklarken, kamu yararına çalışan dernekler dışında kalan derneklere üye olmalarını, rektörün yazılı iznine tabi tutmak suretiyle derneklere üye olma hakkını kayıtlamış bulunmaktadır.

2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun 3 üncü maddesi yükseköğretim kumrularında çalışan öğretim elemanlarının;

- a. Öğretim üyelerinden, yani profesör, doçent ve yardımcı doçentlerden ,
- b. Öğretim görevlilerinden,
- c. Okutmanlardan,
- d. Öğretim yardımcılardan,

Oluşturduğunu hükme bağlamıştır. Bu kamu hizmeti görevlileri, kamu yararına çalışan dernekler dışında kalan bir derneğe üye olmak istedikleri zaman, çalıştıkları yükseköğretim kurumunun bağlı bulunduğu üniversite rektörlüğünden yazılı izin almak durumunda kalacaklardır. Bu durumun söz konusu kamu hizmeti görevlilerinin derneklere üye olma hakkına getirilmiş bir kısıtlama olduğu kuşkusuzdur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KAMU HİZMETİ GÖREVLİLERİNİN DERNEK ORGANLARINDA GÖREV ALMALARINI YASAKLAYAN HÜKÜMLER

Kamu hizmeti görevlilerinden bazılarının üyesi oldukları derneklerin yönetim ve denetleme kurullarında görev almalarını yasaklayan tek hü

küm 2908 sayılı Kanununun 18 inci maddesinde yer almıştır. Bu maddenin ikinci fıkrasının 1 numaralı bendi “dördüncü maddede belirtilen kamu hizmeti görevlileri 16 ncı madde gereğince üye olabilecekleri derneklerin yönetim ve denetleme kurullarında görev alamazlar” hükmünü taşımaktadır.

Hatırlanacağı gibi 2908 sayılı Kanununun 4 üncü maddesinde belirtilen kamu hizmeti görevlileri;

1. Yüksek mahkeme üyeleri,
2. Hâkim ve savcılar,
3. Sayıştay meslek mensupları ile savcı ve yardımcıları,
4. Mülki İdare Amirliği Hizmetlerine dahil kadrolarda çalışanlar,
5. Silahlı Kuvvetler mensupları,
6. Genel kolluk kuvvetleri mensupları,
7. Özel kolluk kuvvetleri mensupları,
8. Resmî ve özel ilkokul, ortaokul, lise veya dengi okullar öğretmen ve yöneticileri,
9. Millî Eğitim Bakanlığı merkez ve iller kuruluşunda çalışan öğretmenler ile diğer personel,
10. Özel kanunlarında dernek kuramayacağı belirtilen kamu hizmeti görevlilerinden oluşmaktadır.

2908 sayılı Kanununun 16 ncı maddesi, 4 üncü maddede belirtilen ve dernek kurmaları yasaklanmış olan kamu hizmeti görevlilerinin hangi şartlarla derneklere üye olabileceklerini belirtmiş, ancak bu maddede öngörülen yöntemlerin uygulanabilmesi için, özel kanunlarında aksine hüküm bulunmaması hususunu temel kural olarak hükme bağlamıştır. Bu durumda 4 üncü maddede belirtilen kamu hizmeti görevlilerinin derneklere üye olup olamayacağını, üye olabilecekse hangi şartlara uyulması gerekeceğini tespit etmek için, öncelikle, o kamu görevlisinin tabi olduğu özel kanunda derneklere üye olma konusunda hüküm bulunup bulunmadığını, yani özel kanunun o kamu görevlisinin derneklere üye olmasını yasaklayan veya hangi derneklere üye olabileceğini belirleyen hüküm getirip getirmediğini araştırmak gerekecektir. Özel kanunda bu hususta hüküm varsa, kamu görevlisi o hükümlere göre derneklere üye olabilecek veya olamayacak bu durumda 2908 sayılı Kanununun 16 ncı maddesinin o kamu görevlisi hakkında uygulanması söz konusu olmayacaktır. Özel kanunda dernek üyeliğine ilişkin hüküm yoksa, o takdirde kamu görevlisinin der

neklere üye olarak girmesi hususunda 16 ncı madde hükmüne göre işlem yapılacaktır.

Bu husus dikkate alınarak yapılan araştırma sonunda yukarıda 10 grup halinde gösterilen kamu hizmeti görevlilerinin derneklere üye olma bakımından haklarında,

1. Yüksek mahkemeler üyelerinden,
 - a. Anayasa Mahkemesi, Yargıtay ve Danıştay üyeleri için özel kanunlarında hüküm bulunmaması nedeniyle 2908 sayılı Kanunun 16 ncı maddesinin,
 - b. Askeri Yargıtay ve Askeri Yüksek İdare Mahkemesi üyeleri için, silahlı kuvvetler mensubu olmaları nedeniyle 211 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu'nun 43 üncü maddesinin,
2. Hâkim ve savcılar için, Hâkimler ve Savcılar Kanunu'nda özel hüküm bulunmaması nedeniyle, 2908 sayılı Kanun'un 16 ncı maddesinin,
3. Sayıştay meslek mensupları ile savcı ve yardımcıları için, Sayıştay Kanunu'nda özel hüküm bulunmaması nedeniyle, 2908 sayılı Kanunun 16 ncı maddesinin,
4. Mülki İdare Amirliği Hizmetleri Sınıfına dahil kadrolarda çalışanlar için, Dahiliye Memurları Kanunu ile İçişleri Bakanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun'da özel hüküm bulunmaması nedeniyle, 2908 sayılı Kanun'un 16 ncı maddesinin,
5. Silahlı Kuvvetler mensupları için, tabi oldukları Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu'nda özel hüküm bulunmaması nedeniyle, 211 sayılı Kanun'un 43 üncü maddesinin,
6. Genel kolluk kuvvetleri mensuplarından;
 - a. Jandarma ve Sahil Güvenlik Komutanlığı mensupları için silahlı kuvvetler mensubu olmaları nedeniyle, 211 sayılı Kanunun 43 üncü maddesinin,
 - b. Polisler için, tabi oldukları 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu'nda özel hüküm bulunması nedeniyle, 3201 sayılı Kanun'un Ek 8 inci maddesinin,
7. Özel kolluk kuvvetleri mensuplarından;
 - a. Belediye zabıtası amir ve memurları için, Belediye Kanunu'nda özel hüküm bulunmaması nedeniyle, 2908 sayılı Kanun'un 16 ncı maddesinin,

b. Gümrük Muhafaza Teşkilatı mensupları için, özel kanunlarında hüküm bulunmaması nedeniyle, 2908 sayılı Kanun'un 16 ncı maddesinin,

c. Çarşı ve mahalle bekçileri için, 3201 sayılı Kanunda özel hüküm bulunması nedeniyle, 3201 sayılı Kanun'un Ek 8 inci maddesinin,

d. Köy korucuları için, Köy Kanunu'nda özel hüküm bulunmaması nedeniyle, 2908 sayılı Kanun'un 16 ncı maddesinin,

e. Çiftçi malların koruma bekçileri için, tabi oldukları 4081 sayılı Kanunda özel hüküm bulunmaması nedeniyle, 2908 sayılı Kanun'un 16 nci maddesinin,

f. Orman Koruma Teşkilatı mensupları için, tabi oldukları kanunlarda özel hüküm bulunmaması nedeniyle, 2908 sayılı Kanun'un 16 ncı maddesinin,

g. Özel güvenlik teşkilatı mensupları için, tabi oldukları 2495 sayılı Kanun'da özel hüküm bulunmaması nedeniyle, 2495 sayılı Kanun'un 21 inci maddesinin,

8. Resmî ve özel ilköğretim, ortaokul, lise veya dengi okullar öğretmen ve yöneticileri için, tabi oldukları kanunlarda özel hüküm bulunmaması nedeniyle, 2908 sayılı Kanun'un 16 ncı maddesinin,

9. Millî Eğitim Bakanlığı merkez ve iller kuruluşlarında çalışan öğretmenler ile diğer personel için, 179 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Millî Eğitim Bakanlığı kaldırılmış yeni kurulan Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı'na devredilen eski Millî Eğitim Bakanlığı personeli için bu konuda yasal bir düzenleme de yapılmamış olması nedeniyle 2908 sayılı Kanun'un genel hükümlerinin,

10. Özel kanunlarında dernek kuramayacağı belirtilmiş bulunan Emniyet Teşkilatı mensupları için 3201 sayılı Kanun'un Ek 8 inci maddesinin,

Uygulanması gerekeceği tespit edilmiştir.

Bu durumda, 2908 sayılı Kanun'un 4 üncü maddesi ile dernek kurmaları yasaklanmış bulunan kamu hizmeti görevlilerinden aynı kanunun 16 ncı maddesi gereğince derneklere üye olabileceklerin;

1. Yüksek Mahkeme üyelerinden, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay ve Danıştay üyeleri,

2. Hâkim ve Savcılar,

3. Sayıştay meslek mensupları ile savcı ve yardımcıları,

4. Mülki İdare Amirliği Hizmetleri Sınıfına dahil kadrolarda çalışanlar,

5. Özel kolluk kuvvetleri mensuplarından;
 - a. Belediye zabıtası amir ve memurları,
 - b. Gümrük Muhafaza Teşkilatı mensupları,
 - c. Köy korucuları,
 - d. Çiftçi malları koruma bekçileri,
 - e. Orman Koruma Teşkilatı mensupları.
6. Resmi ve özel ilköğretim, ortaokul, lise veya dengi okullar öğretmen ve yöneticileri,

Olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu sayılan kamu hizmeti görevlileri 16 ncı maddede belirtilen esaslara göre üye olabilecekleri derneklerin yönetim ve denetleme kurullarında görev alamayacaklardır.

2908 sayılı Kanun'un 4 üncü maddesiyle demek kurmaları yasaklanan kamu hizmeti görevlilerinden;

1. Türk Silahlı Kuvvetleri mensubu olmaları nedeniyle;
 - a. Askeri Yargıtay üyeleri,
 - b. Askeri Yüksek İdare Mahkemesi üyeleri,
 - c. Jandarma Genel Komutanlığı mensupları,
 - d. Sahil Güvenlik Komutanlığı mensupları,
 - e. Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri subay, askeri memur, astsubay, erbaş ve erler ile askeri öğrenciler,

211 sayılı İç Hizmet Kanunu'nun 43 üncü maddesi uyarınca, Milli Savunma Bakanlığı'nca adları yayımlanan derneklerle spor kulüplerine,

2. Emniyet Teşkilatı mensupları ile çarşı ve mahalle bekçileri sadece spor derneklerine,

Üye olabilecekler ve üyesi oldukları derneklerin yönetim ve denetleme kurullarında görev de alabileceklerdir.

2495 sayılı Bazı Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Kanun'a göre müesseselerde vücuda getirilen özel güvenlik teşkilatı mensupları, 2495 sayılı Kanun'un 31 inci maddesine göre hiç bir derneğe üye olarak giremeyeceklerdir.

Dernek organlarında görev alma yasağı; başta mülki idare amirleri ve öğretmenler olmak üzere pek çok aydının, Kızılay ve Yardım Sevenler dernekleri gibi ülke çapında teşkilatlanmış hayır derneklerinde, Verem Savaşı, Kanseri Savaşı dernekleri gibi sağlık hizmetlerine halkın geniş

çapta maddi ve manevi katkısını sağlayan hizmet derneklerinde ve bilim, sanat, folklor alanlarında kurulmuş, kamu hizmeti niteliğinde faaliyetlerde bulunan bir çok kamu yararına çalışan dernekte aktif olarak çalışmasını engellemektedir. Bu yasağın kamu yararına çalışan dernekler istisna edilmek suretiyle yumuşatılması, kamu hizmetleri açısından önemli yararlar sağlayacaktır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DERNEK KURMA, DERNEKLERE ÜYE OLMA VE DERNEK ORGANLARINDA GÖREV ALMA YASAKLARINA AYKIRI DAVRANIŞLARIN MÜEYYİDELERİ

2908 sayılı Kanun'un 75 inci maddesi, dernek kurma ve derneklere üye olma yasaklarına aykırı davranışlara ilişkin müeyyideyi belirlemiştir. Madde "Bu Kanun'un 4 üncü maddesi gereğince, dernek kurma hakkına sahip olmadıkları halde dernek kuranlar veya derneklere üye olmaları kanunla yasaklandığı halde demek üyesi olanlar ile derneklere üye olmaları kanunla yasaklanmış kişileri bilerek dernek üyeliğine kabul eden veya kaydını silmeyen veya dernek üyesi iken derneklere üye olma hakkını kaybeden kişileri dernek üyeliğinden silmeyen dernek yöneticileri beş bin liradan on bin liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılır" hükmünü taşımaktadır. Görüldüğü gibi madde, Kanun'un 4 üncü maddesiyle dernek kurmaları yasaklanmış kişilerin dernek kurması, yani dernek kurucusu olması halinde ağır para cezası ile cezalandırılacağını belirlemektedir. 2908 sayılı Kanun'un 4 üncü maddesi dernek kurması yasak olan kişileri ayrıntılı olarak göstermiştir. Dernek kurması yasaklanan kişilerin büyük çoğunluğunu kamu hizmeti görevlileri oluşturmaktadır. Bu noktadan yoksun kamu hizmeti görevlilerinin sayısı bir milyonu geçmektedir.

Dernekler Kanunu'nun 9 uncu maddesi, yeni bir dernek kuruluşunda, kurucular tarafından düzenlenecek kuruluş bildirisine, her kurucunun, dernek kurucusu olabilme şartlarını taşıdığını belirten bir beyanname eklemesini öngörmektedir. Bu durumda, dernek kurucularından her biri bu beyannameyi düzenlerken kendi durumunu incelemesi, dernek kurucusu olmağa engel bir halinin bulunup bulunmadığını araştırması gerekir. Kurucuların, sonradan dernek kurma hakkının bulunmadığı anlaşılırsa, kendileri 75 inci maddeye göre cezalandırılacakları gibi, dernek kurucularının tamamı dernek kurma hakkı bulunmayan kişilerden oluşmuş ise, derneğin feshi yoluna gidilmesi de gerekecektir.

Madde, derneklere üye olma hakkı bulunmayan kişilerin dernek üyeliğine kabulü halinde uygulanacak müeyyideyi de göstermektedir.

Önceki bölümlerde açıklandığı gibi, kanun bazı kişilerin derneklere üye olamayacağını açıkça ifade ederek, bu kişileri derneklere üye olma hakkından tamamen yoksun bırakmıştır. Mesela 2495 sayılı Kanun'un 21 inci maddesi, özel güvenlik teşkilatı mensuplarının derneklere üye olamayacağını hükme bağlayarak bu teşkilat mensuplarının derneklere üye olma hakkını ortadan kaldırmıştır.

Kanun bazen de, üye olmayı bazı şartlara bağlamak suretiyle, o şartları yerine getirmeyen kişilerin derneklere girme hakkından yararlanmasını engellemiştir. Bu halin tipik örneğini 2908 sayılı Kanun'un 16 ncı maddesinde görmek mümkündür. Söz konusu madde yargı organları mensuplarının derneklere üye olmasını belirli mercilerden izin alma şartına bağlamıştır. Bu kişiler gerekli izni almadan derneklere üye olamayacaklardır. Aynı madde bir kısım kamu hizmeti görevlilerinin ancak bağlı oldukları Bakanlıklarca önceden tespit ve ilan edilen derneklere üye olarak girebileceklerini hükme bağlamıştır. Söz konusu kişilerin bakanlıklarınca belirlenmeyen derneklere girmeleri mümkün değildir. İşte, derneklere üye olma hakkı olmayan veya derneklere üye olmak için kanunun öngördüğü şartları taşımayan veya yerine getirmeyen kişilerin dernek üyeliğine kabulü halinde, hem üye olan kişi hem de o kişiyi demek üyeliğine kabul eden dernek yönetim kurulu üyeleri ağır para cezası ile cezalandırılacaklardır.

Kanun, üyesi oldukları derneklerin yönetim ve denetleme kurullarında görev almasını yasakladığı kamu hizmeti görevlileri için ayrı bir ceza düzenlememiştir. Ancak bu yasağa aykırı davranan kamu hizmeti görevlileri, kanunun amir hükmüne aykırı bir davranışta buldukları için, 2908 sayılı Kanun'un 86 ncı maddesine göre üç bin liradan on bin liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılacaklardır.

477 sayılı Disiplin Mahkemeleri Kuruluşu Yargılama Usulü ve Disiplin Suç ve Cezaları Hakkında Kanun, Milli Savunma Bakanlığı'nca yayımlanan listede adları bulunmayan derneklere üye olan Silahlı Kuvvetler mensupları için ayrıca disiplin cezası verilmesini de öngörmüş, adı geçen Kanun'un 60 ncı maddesi bu gibilerin on gündün iki aya kadar oda veya göz hapsi cezası ile cezalandırılacaklarını hükme bağlamıştır.

MESLEKTAŞLARIMIZA

Dergimizin bu sayısından itibaren yabancı dilde kaleme alınmış bir yazı yayımlamaktayız. Yazının kaleme alındığı yabancı dili bilmeyen okurlarımız için, Türkçe çevirisini veya geniş özetini de ayrıca veriyoruz. Benzeri yazılar geldiği takdirde, onlara da Dergimizde yer vermekten memnun olacağız.

Amacımız, yabancı dil bilen meslektaşlarımızı teşvik etmek; öğrenme aşamasında olanlara da, örnek vermek suretiyle yardımcı olmaktır.

Yabancı dilde yazılmış makale ve yazılarınızı ve Türkçe çevirilerini bekler, bu teşebbüsün meslektaşlarımıza ve okurlarımıza yararlı olmasını dileriz.

YAYIN KURULU

LA PLACE ET LE ROLE DU CONSEÎL D'ETAT DANS LA SOCIETE TURQUE

Dr. Muammer OYTAN
Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve
Yayın Genel Müdürü
(Anayasa Mahkemesi Tetkik Hâkimi)

INTRODUCTION

Le Conseil d'état, comme beaucoup d'Institutions de l'époque TANZİMAT, répondait au désir de calquer le système juridictionnel imperial, sur le modèle français.

Il n'était pas possible de contrôler l'administration par les tribunaux religieux qui jugeaient d'après le droit islamique. En outre, la monarchie absolue n'acceptait pas d'être contrôlée par le juge de droit commun; à la rigueur, elle admettait une justice retenue.

D'après l'Article 51 de la Constitution de 1924, le Conseil d'Etat est devenu un tribunal supérieur indépendant chargé de la mission de résoudre et de juger les conflits et les contentieux administratifs et de donner son avis sur les projets de lois et les règlements de l'administration publique.

Enfin, pour compléter le système, nous avons créé, en 1982, les tribunaux administratifs en nous inspirant, d'ailleurs, du système français.

En résumé, il est à remarquer que le caractère et le rôle du Conseil d'Etat de TURQUIE ont sensiblement varié au cours des différentes époques qu'il a traversées. L'évolution historique de cette Institution paraît avoir subi, dans son ensemble, deux courants de transformation qui se sont manifestés respectivement sous les régimes imperial et républicain.

La phase impériale de cette évolution est caractérisée par l'affaiblissement progressif et, en définitive, par la suppression totale des formations et des fonctions contentieuses et, corrélativement, par le développement des attributions consultatives et administratives.

Sous le regime republicain, les organes et les competences juridiction- nels on gagne au contraire une extension continuele et considerable.

Toutefois, nous avons precise dans notre texte que le Conseil d'Etat n'avait pas la meme place et ne jouait pas le meme rôle dans la Societe Turque durant le regime republicain.

I. L'EQUILIBRE ENTRE LE POUVOIR EXECUTIF ET LES LIBERTES PUBLIQUES

A notre epoque, il est vrai que le pouvoir executif est contraint et force d'etre entreprenant, efficace et rapide; mais il est necessaire egale- ment de le contrôler par un organe juridictionnel, pour que l'Etat ne soit \ pas tyrannique et que les citoyens ne restent pas livres purement et simplement à l'arbitraire des Gouvernements et de leurs agents. Ainsi, les deux termes du probleme: sauvegarde du pouvoir et sauvegarde des droits des citoyens, doivent etre concilies pour que la vie sociale ne sombre ni dans l'anarchie ni dans la tyrannie.

A notre avis, la finesse de l'art de contrôler les actes administratifs est de trouver une mielleure conciliation entre ces deux situations.

D'une façon generale, on peut dire que notre Conseil d'Etat, en cher- chant cet equilibre, a fait pencher la balance du côté du pouvoir executif jusqu'en 1960 et du côté des droits des citoyens et des libertes publiques, apres la proclamation de la Constitution de 1961.

A. Le Contrôle Juridictionnel Dans la Periode de la Premiere Republique

D'apres nous, les raisons de la timidite du contrôle juridictionnel de l'administration dans la periode de la Premiere Republique sont les sui- vantes:

1. Au debut les rapports entre le pouvoir legislatif, le pouvoir executif et juridictionnel, composes de personnes issues des memes classes sociales, etaient fondes sur la confiance, et l'Assemblee Nationale contrôlait de pres les actes administratifs par l'intermediaire de la commission de requete.

2. Etant donne qu'on peut attribuer comme caractere fondamental à la Constitution de 1924 l'application du systeme de Gouvernement d'As- semblee avec le principe de la souverainete nationale, l'Assemblee Nationale avait le droit de faire tout ce qu'elle voulait. Par exemple, elle avait le droit d'interpreter les dispositions des lois. Et cette interpretation se revelait etre parfois decourageante pour le Conseil d'Etat.

Citons, par exemple, l'Article 39 de la Loi sur la mise à la retraite des fonctionnaires. Cet article donnait le pouvoir à l'administration de mettre en retraite d'office un fonctionnaire qui avait servi pendant 25 ans "si la nécessité administrative l'imposait". Le Conseil d'Etat avait annulé un acte de cet ordre considérant qu'il lui appartenait de vérifier si l'administration s'était servi de ce pouvoir en faveur du service public. Sur le recours d'un Député, l'Assemblée Nationale a interprété l'Article 39 et a décidé que ces actes purement discretionnaires échappaient au contrôle juridictionnel du Conseil d'Etat.

3. En 1954, l'Assemblée Nationale a accepté la Loi modifiant l'Article 39, citée ci-dessus. D'après cette modification, le Gouvernement pouvait désormais mettre à la retraite d'office aussi les Présidents et les Conseillers d'Etat. Il s'agissait donc difficile, pour le Conseil d'Etat, de jouer un rôle important sous une telle menace.

4. Durant cette période, l'Assemblée Nationale avait toujours l'intention d'accepter des Lois dont les dispositions empêcheraient de formuler tout recours devant le Conseil d'Etat.

Au début, les raisons invoquées étaient les traits spécifiques de la période de reconstruction de la TURQUIE.

Entre 1950 et 1960, la cause était la politique suivie par le Parti Démocratique, pour la première fois dans l'histoire de la TURQUIE, était parvenu au pouvoir par la voie d'élections démocratiques.

Ce comportement de l'Assemblée Nationale a également beaucoup affaibli le rôle du Conseil d'Etat pendant cette période.

5. Durant la période de Mustapha KEMAL, la doctrine turque défendait, conformément aux besoins de l'époque, l'idée d'un pouvoir exécutif fort et d'un contrôle juridictionnel minimum.

6. Enfin, on peut ajouter que le Conseil d'Etat et la doctrine avaient une conception très large de l'acte de gouvernement et qu'il y avait au début des difficultés et des problèmes au sein du Conseil d'Etat.

En outre, le Conseil d'Etat a hésité, durant le régime de Mustapha KEMAL, de juger objectivement et selon une conception et compréhension toutes nouvelles en droit pur, les recours formulés contre les Ministères.

Dans cette atmosphère ceux qui perdaient un procès se tournaient immédiatement vers la commission de requête de l'Assemblée Nationale. Celle-ci acceptait certaines demandes, changeant pour cela le jugement du Conseil d'Etat.

Tant le comportement de cette commission que les hésitations du Conseil d'Etat sur les pouvoirs, laissaient entendre à l'opinion publique que les décisions de la Haute Assemblée n'étaient pas définitives mais seulement de caractère administratif et modifiable.

B. Le Contrôle Juridictionnel Dans la Période de la Deuxième République

Quant à la période de la deuxième République, elle commence à partir de l'acceptation de la Constitution de 1961.

Nous pouvons énumérer les points essentiels de cette période pour ce qui concerne notre sujet comme suit :

Par cette Constitution, nous nous sommes dotés du système de Gouvernement Parlementaire et on a attaché l'organe législatif au système bicaméral. Cependant, le plus important a été la création de la Cour Constitutionnelle.

Mais ce que l'on attribue comme caractère fondamental à cette Constitution est l'affirmation et la proclamation solennelle de tous les droits et libertés individuels traditionnels ainsi que les droits économiques et sociaux.

Le Conseil d'Etat avait été intégré dans la Constitution en tant que Tribunal Supérieur dans le chapitre consacré à la "Juridiction".

— On peut ajouter que d'après l'Article 140 de la Constitution de 1961, les Conseillers d'Etat seraient élus par la Cour Constitutionnelle et toutes les conditions de travail et tous les droits professionnels des membres du Conseil d'Etat seraient réglés par la Loi, d'après les principes de l'indépendance des tribunaux et les garanties reconnues à la magistrature.

— Toutefois, avant d'octroyer ce nouveau statut et de le garantir constitutionnellement, le Comité d'Union Nationale avait révoqué, par la Loi du 20 septembre 1960, tous les Présidents et Conseillers d'Etat parce qu'ils avaient été choisis par le Parti Démocrate. Il avait même annoncé, dans une liste jointe à cette Loi, les nouveaux Présidents et Conseillers d'Etat, nommés solennellement et sans dire que cette liste avait été composée sous l'influence du Parti Républicain du Peuple, dont le Président Général, İsmet İNÖNÜ, était le Premier Ministre.

— D'autre part, l'Article 114 de la Constitution prévoyait qu'aucun acte et aucune activité de l'administration, dans aucun cas, ne pourraient être tenus à l'écart du contrôle juridictionnel.

— Enfin, la Cour Constitutionnelle avait annulé, sous couvert du contrôle de constitutionnalité, des lois selon lesquelles certains actes de radministration échappaient au contrôle du juge administratif.

Dans ce cadre, l'Article 39, manquant les Conseillers d'Etat d'être mis en retraite d'office, avait été annulé également.

— C'est ainsi que le Conseil d'Etat, composé d'intellectuels - fonctionnaires, a commencé son travail courageusement, étant protégé par une constitution rassurante.

— Une telle équipe, dont la plupart des membres étaient contre la mentalité et la philosophie du Parti de la Justice, successeur du Parti Démocrate et venu seul au pouvoir en gagnant les élections de 1965, était disposée à pousser son contrôle jusqu'à la limite la plus extrême possible.

Pour donner quelques exemples de la jurisprudence de cette nature, citons:

Notre Conseil d'Etat se reconnaissait le droit, durant cette période, non seulement de rechercher si les motifs étaient matériellement exacts et juridiquement corrects mais encore s'ils étaient suffisants pour justifier la mesure édictée et si la gravité de celle-ci était proportionnée à l'importance et aux caractères l'ayant provoquée.

Par exemple, il contrôlait la gravité de la sanction prononcée et la proportion existant entre celle-ci et la faute commise. Également, il contrôlait sévèrement les actes administratifs laissés par la Loi aux pouvoirs discrétionnaires de l'administration, dans le domaine des nominations des hauts fonctionnaires et de la promotion des généraux.

— En TURQUIE, l'un des sujets sur lequel on a discuté le plus depuis 1966 est le sursis à exécution des décisions administratives. Nous avons mentionné dans notre texte que notre Conseil d'Etat ordonnait trop de sursis, avec des décisions non motivées, ne recherchant pas les conditions requises, se préoccupant de la défense des libertés, faisant obstacle à la réalisation des décisions politiques et en gênant l'exécutif.

Selon les statistiques que nous avons incluses dans le texte, entre 1966 et 1972 (durant une période de sept ans):

— 288.470 recours sont introduits devant le Conseil d'Etat

— 41.380 requérants (soit à peu près un sur sept) ont demandé le sursis à exécution.

— 15.690 sursis ont été accordés par le Conseil d'Etat, c'est-à-dire 5,4 % des requérants et le 37,9 % de ceux qui ont demandé le sursis sont satisfaits.

— Le fait suivant est encore beaucoup plus significatif: à savoir que le pourcentage de rejet au fond des recours pour lesquels ont été accordés des sursis à exécution est très important. Sur une moyenne de sept ans, les pourcentages des décisions de sursis injustifiées sont:

- 22 % dans la 5ème Section
- 18 % dans la 6ème Section
- 25 % dans la 8ème Section
- 21 % dans la 10ème Section
- 8 % dans la 12ème Section
- 25 % dans l'Assemblée des Sections du Contentieux.

— A l'intérieur du contentieux fiscal, la situation est semblable. La Haute Assemblée qui rejette au fond, au moins après deux ans, entre 17 et 34 % des recours auxquels sont accordés des sursis de paiement, devrait être plus prudente.

— D'autre part, on peut remarquer le même comportement en matière des greves illégales des fonctionnaires et en matière des jugements de valeur portés par un jury ou par un enseignant.

II. DEUX COURANTS D'IDÉES DANS LA TURQUIE RÉPUBLICAINE ET LE CONSEIL D'ÉTAT

A. La Mentalité des Intellectuels - Fonctionnaires

La guerre de l'Indépendance fut une grande victoire réalisée, sous la conduite d'un groupe d'intellectuels réalistes, par la volonté du peuple turc. À la suite de cette guerre de libération, la classe intellectuelle - fonctionnaire obtint un grand prestige. "C'est une intelligentsia laïque et moderniste, inspirée par la civilisation occidentale, qui dirigeait le pays sous la République. Cette élite progressiste n'hésitait pas à prendre des mesures extrêmement courageuses pour ce qui avait trait aux questions culturelles."¹ "Pour la classe des moins aisés, l'unique moyen de gravir les échelons de la hiérarchie sociale actuelle est de passer par l'Administration ou l'Armée (aux yeux du simple citoyen, en effet le fonctionnaire ou le militaire jouit d'un incontestable prestige). C'est pourquoi ce groupe social est loin d'être conservateur".²

¹ KIŞLALI A. T., Forces politiques dans la Turquie moderne, Thèse Paris 1967, p. 223.

² Ibid., p. 195.

Ce groupe social, laïque et lié étroitement d'ailleurs aux réformes kemalistes, formait l'Assemblée Législative, le pouvoir exécutif et judiciaire entre 1923 et 1950. Ce groupe a toujours suivi cette voie jusqu'à nos jours. D'après la croyance de ce groupe 'Tétatisme est la politique la plus efficace en vue de mobiliser sous un contrôle centralisé les ressources humaines et autres du pays. Il n'y a pas d'autre moyen d'exercer la poussée massive, indispensable à un démarrage'.³ "L'étatisme est indispensable pour éviter les gaspillages, exploiter les ressources rares et mobiliser les masses du pays d'une façon rationnelle et réaliser un taux de développement accéléré, stable et continu au profit de la Nation suivant les exigences de la justice sociale".⁴

B. La Mentalité des Pro-Capitalistes

Quant au second courant d'idées, entre 1950 et 1960, le mouvement grandissant à l'origine du Parti Démocrate, se proclamait pro-capitaliste, donnant dans la vie économique, un rôle essentiel à l'entreprise privée.⁵ Ce mouvement s'appuyant sur et descendant facilement au peuple, suscitait chez les intellectuels fonctionnaires et notables locaux un certain mépris qui s'exprima un peu plus tard par une fâcheuse expression: '<IQUES SANS CULOTTES''.⁶

Toutefois, la nouvelle classe des élites de la République n'aimait pas la seconde mentalité et sa philosophie, lui reprochant d'être conservatrice, anti-laïque et de permettre l'exploitation du pays par le Capital étranger.

Si nous laissons à part la période du régime de parti unique de Mustafa Kemal, entre 1950 et 1960, la seconde mentalité et philosophie était au pouvoir. Comme nous l'avons expliqué, dès les premiers temps du gouvernement de M. MENDERES, en 1950, la bureaucratie turque, y compris les organes juridictionnels reçurent de rudes coups. Le pauvre paysan ne fut plus timide devant la classe des élites⁷. Le Parti politique était dans une épreuve de force vis-à-vis de la bureaucratie dont il s'était plaint avant 1950; il avait achevé la domination traditionnelle de celle-ci en enlevant d'une part l'assurance de s'adresser aux juridictions administratives contre les actes de mise à la retraite d'office et contre les actes concernant la suspension des Services ainsi qu'en diminuant les revenus.

³ HAMİTOĞULLARI B., La Planification du Développement Économique en Turquie These, Sevinç Matbaası, 1968, p. 323.

⁴ Ibid., p. 324.

⁵ Voir SARICA Murat, Les rapports Entre l'Exécutif et le Législatif dans la Turquie Contemporaine. These Droit, Paris, 1954.

⁶ Ibid., p. 44.

⁷ Ibid., p. 45.

Le Conseil d'Etat n'avait pu rien faire dans cette période pour assurer les droits de la bureaucratie, parce qu'il était lui-même sous la menace des lois en question.

A notre avis, l'attitude du Conseil d'Etat vis-à-vis de la même mentalité et philosophie, c'est-à-dire contre le pouvoir du parti de la Justice qui était le successeur du Parti Démocrate, après 1965, constitue une revanche.

Après la révocation, par la loi du 20.9.1960, de tous les présidents et conseillers d'Etat choisis par le parti Démocrate, le Comité d'Union Nationale avait nommé solennellement les présidents et les conseillers d'Etat parmi les intellectuels-fonctionnaires du premier groupe cité ci-dessus.

Une telle équipe dont la plupart était contre la mentalité et la philosophie du parti de la Justice qui avait gagné les élections et qui était venu tout seul au pouvoir, était tout disposée à pousser son contrôle jusqu'à la limite la plus extrême possible.

Est-ce qu'un juge peut accomplir sa fonction en ayant une telle ou telle conviction, mentalité ou philosophie? A notre avis, c'est possible. Pour justifier cette affirmation, nous ne pouvons mieux faire que de citer M. le Professeur Prosper WEIL: "... nul juge, quel qu'il soit, ne peut se dispenser d'interpréter la règle de droit, de la compléter, de la "construire" comme disent de manière si expressive les juristes anglo-saxons, et cette "construction" se situe inévitablement dans le contexte des convictions de tous ordres philosophiques, politiques, moraux, économiques, sociaux du juge. Celui-ci n'est pas une machine enregistreuse du droit, mais un homme dont les opinions et les sentiments rejettent immanquablement sur les décisions en apparence les plus techniques".⁸

Dans cette période, le contrôle exercé par notre Conseil d'Etat en vue de soumettre le pouvoir exécutif au respect du droit, on l'a vu, n'est pas un simple contrôle de légalité, neutre et passif, mais un contrôle actif qui le conduit souvent à porter un jugement d'opportunité sur l'action de l'exécutif.

Comme un Conseiller d'Etat écrivait: "en effet il n'existe pas une limite du contrôle de la juridiction administrative". "Le juge administratif détermine lui-même la limite de son contrôle".⁹ Mais, même si c'est juste, il faut savoir, en déterminant cette limite, jusqu'où aller, ou s'arrêter? Il est nécessaire de dégager des critères objectifs applicables contre tout

⁸ WEIL Prosper; Preface in LOSCHAK Dantele. Le Role Politique du Juge Administratif Français. These, I.G.D.J., Paris, 1972, p. VIII.

⁹ BAŞPINAR Recep, "İdarenin Takdir Yetkisinin Yargı Denetimine Tabi Tutulması" Danıştay Dergisi, n° 3, 1971, pp. 59-85.

pouvoir politique, en déterminant cette limite. Il ne faut pas employer le pouvoir de contrôle juridictionnel comme une démonstration de supériorité. Il faut se rendre compte au contraire, comme écrivait M. M. WALINE, que ce pouvoir est nécessaire pour bien administrer: si les tribunaux, même administratifs pouvaient refaire toutes les appréciations faites par l'Administration, "il y aurait en réalité deux administrations superposées, une administration responsable et, au-dessus d'elle, une administration supérieure irresponsable". Ce pouvoir n'est pas moins conforme à l'intérêt d'une bonne justice. En premier lieu, à être trop largement doté de pouvoirs administratifs, le juge perdrait peu à peu l'état d'esprit qui doit être le sien, c'est-à-dire l'impartialité sereine, l'impassibilité dans l'application de la loi...".¹⁰

Le Juge doit ne pas pousser le contrôle jusqu'à empiéter de plus en plus sur le domaine de l'Administration active, examiner dans tous les cas l'opportunité de l'acte, supprimer dans toutes les hypothèses le pouvoir discrétionnaire de l'Administration".¹¹

Il faut connaître par exemple du moins des supérieurs hiérarchiques le pouvoir discrétionnaire d'apprécier les états de service des fonctionnaires subordonnés.¹²

D'autre part, notre Conseil d'Etat devait changer l'état d'esprit et d'attitude vis-à-vis du sursis à exécution; qu'il convenait de prononcer le sursis seulement lorsque les conditions requises sont remplies, d'ordonner le sursis surtout, il apparaît clairement que l'acte attaqué allait être annulé par la suite et, enfin d'être beaucoup plus attentif à l'intérêt public.¹³ Nous avons critiqué sincèrement la conduite de notre Haute Assemblée qui ordonnait le sursis ne cherchant pas des conditions générales en faisant des comparaisons avec celle du Conseil d'Etat français et nous avons

¹⁰ WALINE M., "Le pouvoir Discrétionnaire de l'Administration et sa Limitation par le Contrôle Juridictionnel" R.D.P., 1930, p. 203.

¹¹ REGLANDE Marc., "Contrôle Juridictionnel de l'Opportunité" R.D.P., 1925 p. 424.

¹² En Turquie, aux termes de la loi sur la fonction publique, les supérieurs hiérarchiques remplissent chaque année un formulaire et apprécient ainsi si les fonctionnaires subordonnés sont mérités d'être avancés à l'ancienneté et au point de vue du traitement. Cette appréciation présente les travaux et les succès d'une année complète. Notre Conseil d'Etat a contrôlé cette appréciation de l'état de service d'un fonctionnaire. Il a organisé un jury de trois personnes pour faire examiner les travaux du requérant et il a annulé l'état de service non-favorable "considérant qu'aux termes de notre législation si les états de service sont remplis dans un secret professionnel, l'Administration est obligée de faire savoir au juge les motifs de son acte et prouver s'il avait raison d'apprécier non favorablement l'état de service d'un fonctionnaire..." (FAssemblée des Sections du Contentieux, n° 1973/115 du 16.2.1973).

explique qu'en Turquie, bien que le Conseil d'Etat ait été créé et organisé sur le modèle du Conseil d'Etat français et qu'au surplus, depuis le XIXe siècle, la législation turque se soit inspirée fortement de la législation française et que par conséquent, notre système se soit beaucoup rapproché du système français, à l'inverse de ce qui se passe en France, l'usage du sursis à exécution ne pouvait pas être considéré en Turquie comme tout à fait normal.

D'autre part, nous avons l'idée qu'on ne pouvait pas trouver une solution au problème en ordonnant trop de sursis à exécution, sans chercher minutieusement les conditions requises. Il est nécessaire de faire une réforme du contentieux administratif, de créer des tribunaux administratifs pour accélérer la justice administrative, pour réduire par exemple le délai de jugement à un temps normal de quelques mois au lieu des trois ou quatre ans requis par un Conseil d'Etat surchargé.^{13 14}

III. LE CONTROLE DU JUGE DOIT ETRE LIMITE AUX QUESTIONS DE LEGALITE

Il allait sans dire que le législateur ne laisserait pas le Conseil d'Etat libre de persister dans sa jurisprudence en matière de sursis à exécution et du pouvoir discrétionnaire. Comme M. WALINE écrivait: "...la célèbre maxime de Montesquieu est toujours exacte": "si la puissance de juger

¹³ Nous avons affirmé avec chaleur depuis dix ans que notre Conseil d'Etat devait changer l'état d'esprit et l'attitude vis-à-vis du sursis. Pour cette fin, nous avons publié des livres et articles par exemple:

— "Danıştayda Görülen Davalarda Yürütmenin Durdurulması: Le sursis à exécution des décisions administratives devant le Conseil d'Etat". dans lequel nous avons examiné à côté de la conduite de notre Haute Assemblée, la jurisprudence du Conseil d'Etat français aussi pour faire des comparaisons et que nous avons traduit toutes les décisions pour montrer dans quelles affaires et dans quelles conditions, la Haute Assemblée française ordonne le sursis à exécution; Ankara, 1973.

— "Yürütmenin Durdurulması: le sursis à exécution". *Danıştay Dergisi*, n° 6-7 (les traductions des décisions du Conseil d'Etat français et les notes écrites sous ces décisions).

— Conférence faite à l'occasion du 100e anniversaire d'Atatürk au sein du Conseil d'Etat, le texte est publié dans le livre intitulé "Smposium Organize à l'Occasion du 100e Anniversaire d'Atatürk", Ankara, 1981.

¹⁴ Nous avons affirmé avec chaleur depuis dix ans aussi cette idée, c'est à-dire la nécessité d'une réforme du contentieux administratif. A cette fin, lorsque nous étions à l'I.I.A.P. en 1972, nous avons trouvé l'occasion d'examiner l'organisation, le fonctionnement et les résultats de 20 ans d'application des tribunaux administratifs régionaux de la France et nous l'avons publié bien sûr: "Fransa'da Bölge İdare Mahkemelerinin Kuruluşu ve İşleyişi", *Danıştay Dergisi*, n° 6-7, 1972.

était jointe à la puissance exécutive, le juge pourrait avoir la force d'un oppresseur", enfin, on peut se demander si le gouvernement supporterait le contrôle du juge si celui-ci n'était pas strictement limité aux questions de légalité".¹⁵

L'expérience turque prouve que ni le gouvernement ni le pouvoir législatif ne peuvent supporter un tel contrôle.

Les autorités turques se sont efforcées de modifier cette conduite, sans qu'il soit besoin de dispositions légales, dans l'inquiétude qu'avec des dispositions réactionnaires, le législateur restreignât les pouvoirs de notre Conseil d'État en la matière.

À la suite de l'intervention militaire du 12 septembre 1980, le Conseil de Sécurité Nationale a adopté deux sortes de dispositions:

1. Les Dispositions Provisoires

— d'après l'article 3 de la loi sur l'ordre constitutionnel du 27.10.1980, les décrets et les décisions acceptés, à partir du 12 septembre 1980, par le Conseil de Sécurité Nationale et par le Conseil des Ministres sont exclus du contrôle juridictionnel.

— il est interdit de demander et d'ordonner le sursis à exécution dans les recours contentieux formés devant la juridiction administrative contre des actes faits à partir du 12 septembre 1980 par les ministres dans le domaine de la Fonction Publique.

2. Les Dispositions Permanentes

— le législateur a prévu, comme nous l'avons soutenu depuis dix ans, que le Conseil d'État et les Tribunaux Administratifs ou fiscaux ne pourront ordonner le sursis à exécution qu'en recherchant l'existence, cumulativement, des deux conditions requises et qu'ils seront obligés de motiver leurs décisions de sursis.

D'après l'article 27 de la loi sur la Procédure Contentieuse administrative du 6 janvier 1982 et selon l'article 125 de la Constitution du 18.10.1982 pour qu'un sursis à exécution soit accordé, il faut qu'il y ait cumulativement deux conditions: l'existence éventuelle d'un préjudice irréparable et des moyens sérieux qui seraient susceptibles d'amener l'annulation de la décision attaquée.

15

¹⁵ WALINE M., *Etendue et Limites du Contrôle du Juge Administratif sur les Actes de l'Administration*, Etudes et Documents du Conseil d'État, 1956, p. 203.

Mais l'on a presque supprime pratiquement le pouvoir du sursis à execution: on ne pourra desormais ordonner le sursis à execution d'une decision que pour 90 jours. Apres 90 jours, la decision de sursis devient nulle et non avenue. Si les recours auxquels a ete accorde le sursis à execution ou de paiement ne sont pas juges au fond dans 60 jours à partir de la date où l'affaire est en etat d'etre jugee la decision de sursis devient encore nulle et non avenue.

En outre, on ne peut pas ordonner le sursis à execution d'une decision interessant le statut des agents publics qui travaillent dans les departments où est declare l'etat de siege ou en l'etat de circonstances exceptionnelles interessant l'ajournement des greves, des lock-outs et des manifestations ou relative à la suspension des associations dans les departments où est declare l'etat de circonstances exceptionnelles. En cas de guerre on ne peut pas ordonner le sursis à execution des decisions administratives.

Toutes ces dispositions montrent bien que nous croyons avoir eu raison de nous inquieter.

En outre, comme la revocation faite apres le coup d'etat du 27 mai 1960 par la loi du 20.9.2960, la loi sur le Conseil d'Etat n° 2575 du 6 janvier 1982 a donne provisoirement au president de la republique le pouvoir de nommer les presidents et les conseillers d'Etat aux tribunaux administratifs regionaux. Il employerait ce pouvoir exclusivement une seule fois. Il a nomme presidents de section et conseillers d'Etat comme President de Tribunal Administrative. Avant tout le president de la 5eme Section statuant sur les litiges en matiere de la fonction publique, le president de la 8eme section qui controlait les notes invalidees des etudiants universitaires, le president de la 11eme section qui controlait celle des etudiants des ecoles secondaires et, enfin le president de la 12eme Section.

Ces derniers, surtout, sentant là une operation d'epuration, ont demande leur retraite.

IV. LA RECHERCHE D UN MEILLEUR SYSTEME

La Turquie a toujours cherche un meilleur systeme pour pouvoir bien faire fonctionner les Institutions Constitutionnelles. A cette fin, elle en est venue à changer une fois tous les 20-30 ans la Constitution et les Loix interessees.

Par exemple, en prenant en consideration que le Parti Democrate etait venu au pouvoir avec une majorite ecrasante et que de nombreuses Loix, diminuant ou meme supprimant des libertes, se succederent,¹⁶ nous

¹⁶ Voir KİŞLALLI, A.T., Op. Cit., p. 47.

avons accepte le systeme de suffrage direct et la proportionnelle et nous avons adopte le Senat à cote de l'Assemblée Nationale, ce qui a abouti de tomber dans l'anarchie. Parce que les Gouvernements de coalition faibles, divises et prives du soutien d'une majorite suffisante dans l'Assemblée Nationale n'ont pas pris les mesures necessaires, le Senat devenu un element de lenteur et de difficulte. Aainsi, aujourd'hui, nous avons consti- tue un autre systeme dans lequel le pouvoir executif est devenu un organe fort.

Quant au Conseil d'Etat ou à une autre institution, il en est de meme. Entre 1950 et 1960, le Conseil d'Etat n'avait pas pu donner ce qu'on attendait de lui, parce qu'il se plaçait dans le chapitre reserve au pouvoir executif et qu'il n'était pas decrit constitutionnellement comme un tribunal superieur et qu'étant donne qu'il n'existait pas, la Cour Constitutionnelle, il est reste longtemps sous la menace du celebre article 39 inconstitutionnel de la loi sur la mise à la retraite: il est devenu, par consequent un "chat docile". Mais lorsqu'il est place dans la Constitution entre les tribunaux superieurs et qu'ainsi, il s'est assure contre le pouvoir executif, meme legislatif, tout a change et il est passe de "chat à tigre".

Dans la nouvelle Constitution, il s'est place encore parmi les tribunaux superieurs en tant qu'un tribunal independant. Mais l'on a trouve, nous l'esperons, une voie moyenne avec le systeme de recrutement des conseillers d'Etat qui sont choisis par le Conseil Superieur des Magistrats et des Procureurs dont le President est le Ministre de la Justice et les membres sont le Sous-Secretaire d'Etat de ce ministere, trois membres de la Cour de Cassation et deux conseillers d'Etat choisis par le President de la Republique parmi deux candidats pour chaque poste presentes par l'As- semblée Generale de ces Tribunaux superieurs.

CONCLUSION

Les systemes qui ne fonctionnent pas chez nous, fonctionnent tres bien dans les pays europeens. Pourquoi? Prenons le Conseil d'Etat français. Il n'a pas change son attitude generale et meme sa jurisprudence à moins de changer les avis juridiques dans les differentes Republiques.

A nôtre avis, l'essentiel est l'element du corps humain. Les problemes essentiels des pays en voie de developpement sont de trouver et d'inviter au service des personnels bien cultives, clairvoyants, lucides, honnetes et surtout objectifs.

Et c'est une question de niveau d'education, de mentalite, de societe. Le niveau des institutions est tributaire largement du niveau culturel de la societe comme les vases communicants.

TÜRK TOPLUMUNU)A DANIŞTAY'IN YERİ VE ROLÜ (TÜRKÇE GENİŞ ÖZET)

Dr. Muammer OYTAN

GİRİŞ

Danıştay, Tanzimat devrinde kurulan birçok müessese gibi, Fransız modeli örnek alınmak suretiyle kurulan bir imparatorluk kurumudur.

İdarenin, İslâm hukukuna göre karar veren şer'îye mahkemelerince denetlenmesi mümkün olmadığı gibi, mutlak monarşi de genel yetkili, bağımsız idare hâkimi tarafından kontrol edilmeyi kabul etmiyor; çok gerektiğinde, kararları kendisi tarafından onanan bir “tutuk adalet” sistemini benimsiyordu. 1924 Anayasasının 51. maddesine göre Danıştay, idari uyuşmazlıkları çözümlmek ve karara bağlamak, yasa ve tüzük tasarılarını inceleyip düşüncesini bildirmek görevlerini yüklenen bir bağımsız yüksek mahkeme haline getirildi.

Nihayet sistemi tamamlamak amacıyla, 1982’de yine Fransız sisteminden esinlenerek idare mahkemelerini de kurmuş olduk.

Kısaca belirtmek gerekirse Türkiye’de Danıştay’ın niteliği ve rolü, geçirdiği muhtelif devirler boyunca önemli biçimde değişmiştir. Bu kurumun tarihi gelişimi İmparatorluk ve Cumhuriyet dönemlerinde iki farklı değişim göstermektedir: İmparatorluk devrinde, yargı fonksiyonu giderek zayıflamış, en nihayet tamamen kaldırılmış; buna mukabil danışmanlık ve idari görev ve yetkileri genişletilmiş ve geliştirilmiştir. Cumhuriyet devrinde ise aksine, yargılama alanındaki yetkileri sürekli ve önemli biçimde genişletilmiştir. Ne var ki Danıştay’ın Cumhuriyet Türkiye si toplumundaki yeri ve rolü de her zaman aynı olmamış ve çeşitli devirlere göre değişmiştir.

I. KAMU HÜRRİYETLERİ İLE İCRA KUVVETİ ARASINDA BİR DENGENİN KURULMASI

Çağımızda, icra kuvvetinin girişimci, etkili ve süratli olmak zorunda bulunduğu bir gerçektir. Fakat Devletin despotlaşmaması ve vatandaşla

rın, Hükümetin ve onun ajanlarının tamamen keyfi muamelelerine maruz kalmamaları için icra kuvvetinin bir yargı organınca denetlenmesi de zorunludur. Şu halde, sosyal hayatın anarşiye veya baskı ve zorbalığa gömülmemesi için Devlet otoritesini korumakla vatandaşın hak ve özgürlüklerini kurtarmak arasında bir denge kurulmalıdır.

Kanımızca, idari işlem ve eylemlerin yargısal denetimi sanatının inceliği, işte bu iki durumun bir denge içinde bağdaştırılması, bu iki durum arasında en iyi dengenin kurulmasıdır. Genel olarak söylenebilir ki Danıştay'ımız bu dengeyi ararken teraziye, 1960 yılına kadar icra kuvveti tarafına, 1961. Anayasası'nın ilanından sonra ise vatandaşın hak ve özgürlükleri tarafına ağır basmıştır.

A. Birinci Cumhuriyet Devrinde İdarenin Yargısal Denetimi

Birinci Cumhuriyet döneminde idarenin yargısal denetimi, çekingen bir nitelik taşımıştır; kanımızca bunun nedenleri şunlardır:

1. Başlangıçta, aynı sosyal sınıftan çıkma şahıslarından oluşan yasama, yürütme ve yargı erkleri arasındaki ilişkiler karşılıklı güvene dayanmaktaydı ve Millet Meclisi, dilekçe komisyonu aracılığıyla idari işlemleri yakından denetlemekteydi.
2. 1924 Anayasasının temel karakterinin, ulusal egemenlik ilkesi ile meclis hükümeti sisteminin uygulanması olduğu nazarı itibar alınırca, Millet Meclisi'nin istediği. her şeyi yapabilecek kadar geniş yetkilere sahip olduğu anlaşılır. Örneğin yasa hükümlerini yorumlamak yetkisi vardı ve bu yetki çoğu kez Danıştay için cesaret kırıcı olmaktadır.

Emekli Sandığı Kanunu'nun 39. maddesindeki "görülen lüzum üzerine" resen emekliye sevk etmeye yetki veren kural uyarınca yapılan bir idari işlemin Danıştay'ca iptal edilmesi üzerine, Millet Meclisi'nin bu maddeyi yorumlayarak, bu tür işlemlerin takdire taalluk ettiğine, bu nedenle de Danıştay'ın idari denetimi dışında kaldığına karar vermesi örnek olarak zikredilebilir.

3. 1954'de, anılan 39. madde değiştirilerek, Hükümetin, Danıştay başkanı ve üyelerini de resen emekliye sevk edebileceği kuralı getirildi ki böyle bir tehdit altında önemli bir rol oynamak kolay değildi.

4. Bu devre boyunca, Millet Meclisi sürekli biçimde, Danıştay'a dava açma yolunu kapatan kanunları kabul etme eğilimi gösterdi. Bunun nedeni, ilk senelerde, Türkiye'nin yeniden kuruluş devresinin kendine özgü özelliklerinin varlığı idi; 1950-1960 arasında, Türkiye tarihinde ilk defa demokratik seçimler yolu ile iktidara gelmiş olan Demokrat Partinin uy

guladığı tutum ve politika oldu. Millet Meclisi'nin bu tutumu, bu devrede, Danıştay'ın rolünü oldukça azaltmıştır.

5. Atatürk devrinde, çağın ihtiyaçlarına uygun olarak, Türk doktrini, güçlü bir icra kuvveti, asgari bir yargısal denetim fikrini savunuyordu.

6. Nihayet bütün bunlara, doktrinde ve Danıştay'da bu devrede çok geniş bir "hükümet tasarrufu" anlayışının bulunması ve ilk senelerde Danıştay'ın bünyesinde sorunların ve güçlüklerin varlığı ilave edilebilir.

Bunlardan başka, Atatürk devrinde Danıştay'ın, Bakanlıklara karşı açılmış davaları, yeni bir hukuki anlayışla ve tarafsız olarak çözümlenmekte çekimser davranması; davayı kaybedenlerin de hemen Meclis Dilekçe Komisyonu'na başvurmaları üzerine, bu Komisyon'un verilen bazı kararları değiştirmesi, kamuoyunda, Danıştay kararlarının yargısal ve kesin olmayıp değiştirilebilir ve idari nitelikte oldukları izlenimini yaratmıştır.

B. İkinci Cumhuriyet Döneminde İdarenin Yargısal Denetimi

İkinci Cumhuriyet dönemi, 1961 Anayasasının kabul edilmesiyle başlamıştır. Bu dönemin konumuzla ilgili olan önemli noktalarını ve özelliklerini şu biçimde sıralayabiliriz:

1. Bu Anayasa ile parlamenter hükümet sistemi ve iki meclisli bir Yasama Organı kabul edilmiş; en önemlisi de Anayasa Mahkemesi kurulmuştur.

Fakat bu Anayasaya atfedilen en önemli ve temel özellik tüm klasik fert hak ve özgürlükleri ile ekonomik ve sosyal hakların resmen kabul edilmiş olmasıdır.

2. Danıştay, Anayasa'da, yüksek mahkeme olarak "yargı" bölümünde yer almıştır.

3. Anayasa'nın 140. maddesi uyarınca, Danıştay üyeleri Anayasa Mahkemesi'nce seçilecekler ve tüm çalışma şartları ve özlük hakları, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkim teminatı ilkelerine göre kanunla düzenlenecektir.

4. Ne var ki, Anayasal güvence altındaki bu yeni statüyü vermeden önce, Milli Birlik Komitesi, 20 Eylül 1960 günlü Kanunla, Demokrat Parti devrinde seçilmiş olan tüm başkan ve üyeleri azledip, İsmet İnönü'nün Başbakan olduğu bu dönemde düzenlenen ve aynı yasaya ekli üstedeki yeni başkan ve üyeleri görevlendirmiştir.

5. Öte yandan Anayasanın 114. maddesi, İdarenin hiç bir işlem ve eyleminin, hiçbir halde, yargısal denetim dışında bırakamayacağını öngörmüştür.

6. Nihayet, Anayasa Mahkemesi, idarenin bazı işlemlerine karşı dava açma yolunu kapatan kanunları iptal etmiştir. Bu çerçeveden olarak Danıştay üyelerini de resen emekliye sevk edilme tehdidi altında bulunduran ünlü 39. madde de iptal edilmiştir.

7. Bu suretle, Anayasal güvence altındaki ve memur-entelektüel kesimden oluşturulmuş yeni Danıştay cesaretle çalışmaya başlamıştır.

8. Üyelerinin çoğunluğu, 1965 seçimlerini kazanıp tek başına iktidara gelen Adalet Partisi'nin zihniyet ve felsefesine karşı olan böyle bir ekibin yargı denetimini mümkün olan en uç sınıra kadar götürmeye hazır olması doğaldı. Bu nitelikte gördüğümüz içtihattan aşağıdaki örnekleri vermek mümkündür:

— Bu devrede Danıştayımız, sadece idarenin ileri sürdüğü sebeplerin maddi ve hukuki yönden mevcut ve doğru olup olmadıklarını araştırmakla kalmamış, aynı zamanda alman önlemin haklı ve geçerli olabilmesi için bu sebeplerin “yeterli” olup olmadığını; ayrıca alman önlemin “ağırlığı” ile, bu tedbirin alınmasının nedenini teşkil eden “olayın önemi ve niteliği” arasında belli bir oranın mevcut olup olmadığını da denetlemiştir. Örneğin, Yasada hangi suça, hangi cezanın verileceği gösterilmediği durumlarda verilen disiplin cezası ile işlenen kusur arasında bir orantı olup olmadığını; general terfilerinde ve yüksek yöneticilerin atanmaları gibi yasa ile idarenin takdirine bırakılmış işlemlerde idari takdirin yerinde kullanılıp kullanılmadığını, bu takdiri ortadan kaldıracak biçimde denetlemiştir.

— Türkiye’de 1966’dan bu yana üzerinde en çok tartışılan konulardan biri de yürütmenin durdurulması konusudur. Bu devrede Danıştayımızın, gereksiz kararlarla ve hiçbir şart aramadan, özgürlükleri savunmak arzusu ile fakat icrayı sıkıntıya sokacak ölçüde yürütmeyi durdurma kararı vermiş olduğu bir gerçektir. 1966-1972 arasındaki istatistiklere göre (7 senede):

- 288.470 dava açılmış,
- 41.800 davacı (yedide bir) yürütmeyi durdurma isteminde bulunmuş,
- 15.690 adet yürütmeyi durdurma kararları verilmiştir. Yani davacıların %5,4’ünün, istemde bulunanların ise %37,9 unun talebi kabul edilmiştir.
- Bu yedi senede verilen yürütmeyi durdurma kararlarının yedi senelik ortalama isabetsizlik oranı da %8 - %25 arasındadır.

— Vergi davalarında durum bundan farklı değildir: Yine yedi senelik ortalama isabetsiz yürütmeyi durdurma kararları oranı %17 - %34 arasındadır.

II. CUMHURİYET TÜRKİYE’SİNDE İKİ FİKİR AKIMI VE DANIŞTAY

A. Entelektüel-Memur Tabakasının Zihniyeti

Kurtuluş Savaşı, Türk Milletinin yenilmez azmi ile, gerçekçi, idealist ve realist bir entelektüel grubun yönetiminde gerçekleştirildi. Bu savaşın sonunda, laik, Batı medeniyetinden etkilenmiş, Cumhuriyet devrinin yönetimini üstlenerek sorunların çözümünde cesur kültürel kararlar almış, ülkede yenilikler yapılmasını savunan entelektüel memur grubu büyük bir prestij kazanmıştır.

Laik ve Atatürk reformlarına sıkı sıkıya bağlı olup 1923-1950 yılları arasında Yasama, Yürütme ve Yargı organlarına hakim olan bu sosyal grup, günümüze kadar süregelen bir zihniyetin temsilcisi olmuştur. Bu zihniyete göre, devletçilik, merkezileşmiş bir kontrol altında ülkenin insan gücünü ve diğer kaynaklarını harekete geçirmek amacıyla uygulanabilecek en etkili politik yöntemdir. Ülkenin kıt kaynaklarını israf etmeden işletmek, insan gücünü rasyonel bir biçimde kullanmak ve böylece, hızlı, sürekli ve sosyal adaletin gereklerine göre Milletin yararına olacak bir kalkınma oranını gerçekleştirmek için devletçilik zorunludur.

B. Liberal Sistem Taraftarlarının Düşüncesi

İkinci fikir akımına gelince, 1950-1960 arasında Demokrat Parti bünyesinde geliştirilen bu görüşe göre, ekonomik hayatta sermaye birikimine ve özel sektör girişimciliğine öncelik ve önemli bir rol verilmelidir. Büyük halk kitlelerine dayanan ve halkın seviyesine kolayca inebilen bu hareket, yukarıda bahsedilen entelektüel memur tabakasına hiç önem vermemiş, onu küçümsemiştir. 1950 yılından itibaren, yargı organları da dahil olmak üzere Türk bürokrasisi, entelektüel-memur tabakası büyük darbe yemiştir. İktidar Partisi, 1950’den önce çok şikayetçi olduğu bürokratlara karşı bir güç gösterisine girişmiştir: Bir taraftan görülen lüzum üzerine bakanlık emrine alma ve resen emekliye sevk işlemlerine karşı idari yargı yerlerinde dava açma yolu kapatılırken, bir taraftan da maaşlarını ve satın alma gücünü azaltarak bu grubun geleneksel prestijine ve hakimiyetine son verilmiştir.

Bu görüşün dayandığı köylü tabakası artık “milletin efendisi” olmuş ve elit sınıf karşısındaki çekingenliğini tamamen atmıştır.

Öte yandan, bu elit tabaka, bu yeni liberal felsefeyi sevmemiş; bu görüşü savunanları, gericilikle, laikliğe karşı olmakla ve ülkenin yabancı sermaye tarafından sömürülmesine izin vermekle suçlamıştır.

Bu devrede, kendisi de sözü edilen bakanlık emrine alma ve resen emekliye sevk etme yetkisi veren kanunların tehdidi altında olduğu için Danıştay, bürokratların haklarını güvence altına alacak hiçbir varlık gösterememiştir.

Kanımızca, yukarıda açıklandığı üzere 1961 Anayasasının sağladığı hâkimlik teminatı altında ve getirilen yeni koşullarda, Demokrat Parti'nin devamı olduğunu iddia eden Adalet Partisi'nin felsefesine karşı 1965'ten sonra idari yargı denetiminin en uç noktaya kadar götürülmesinin nedeni, bu sosyal olaylarda aranmalıdır.

Bir yargıç şu veya bu anlayışa, felsefeye ve zihniyete sahip olarak fonksiyon ifa edebilir mi? Profesör WEILE göre, kim olursa olsun hiç bir yargıç, hukuk kuralını yorumlamaktan, tamamlamaktan ve oluşturmaktan geri duramaz. Ve bu "oluşturuş" kaçınılmaz olarak, yargıcın sosyal, ekonomik, moral, siyasal ve felsefi düzeydeki anlayışı çerçevesinde yapılır. Yargıç, bir hukuki kayıt makinası değildir; onun fikirleri ve duyguları, görünüşte en teknik olan kararlara bile zorunluk olarak yansır.

1965'den sonraki devrede yapılan idari yargı denetimi, pasif ve basit bir hukuka uygunluk denetimi değil, zaman zaman icranın yerinelik kararlarına da müdahale eden aktif bir denetim olmuştur.

Danıştay eski üyesi Recep Baş pınar "gerçekte idari yargı denetiminin sınırı yoktur; idari yargıç, denetiminin sınırını kendisi belirler" demek suretiyle bu yoğun ve ileri ölçüdeki denetimin öncülerinden olduğunu açığa vurmuştur. Bu sınırın belirlenmesi sırasında yargıcın nereye kadar gidebileceğini, nerede durmak zorunda olduğunu da bilmesi gerekir. Her iktidara karşı uygulanabilecek belirli objektif kriterlerin oluşturulması, yargısal denetim yetkisinin bir üstünlük gösterisi olarak kullanılmaması şarttır. Profesör WALINE'in belirttiği gibi "iyi yönetim için idari güç ve otorite gereklidir. Şayet idari mahkemeler idarenin yaptığı tüm değerlendirmeleri yeniden yapmaya kalkarlarsa, ortaya üst üste iki idare çıkacaktır. Biri sorumlu olan esas idare, diğeri, onun üzerinde yer alan ve fakat sorumluluğu bulunmayan idare. Bu durum iyi bir adalet mekanizmasının da lehine olmayacaktır. Çünkü bu şekilde idari değerlendirmelere dalmış bir yargıç, kendisine has esprisini yani kanunun uygulanmasındaki tarafsızlığını ve soğukkanlılığını kaybedecektir."

Marc Reglande ın dediği gibi yargıç, yargısal denetimini, aktif idarenin sahasına tecavüz edecek kadar, idari işlemin her durumdaki yerinde-

ligini inceleyecek ölçüde ve her varsayımda idarenin takdir yetkisini ortadan kaldıracak derecede ileri götürmemelidir.

III. YARGICIN DENETİMİ, HUKUKA UYGUNLUK SORUNU İLE SINIRLI OLMAK ZORUNDADIR

Açık seçik belli idi ki yasa koyucu, Danıştay'ın, yürütmenin durdurulması ve idarenin takdir yetkisinin denetimi konularındaki içtihadını ilelebet sürdürmesine göz yummayacaktı. WALINE'in dediği gibi, "Montesquieu'nün ünlü özdeyişi her zaman doğru çıkmıştır: Şayet yargılama gücü ile idare etme gücü birleşirse, yargıç, bir despotun-zorbanın gücüne sahip kılınacaktır. Nihayet sadece hukuka uygunluk sorunlarıyla sıkı sıkıya bağlı olmayan bir yargı denetimine hükümetin tahammül edip edemeyeceğini de düşünmek gerekir".

Türk tecrübesi göstermiştir ki böyle bir denetime ne Hükümet ne de Yasa koyucu tahammül edebilmiştir: 12 Eylül 1980 askeri müdahalesinden sonra Milli Güvenlik Konseyi bu konuda iki tür yasa hükmü kabul etmiştir:

1. Geçici Hükümler

— 27.10.1980 günlü Anayasa Düzeni Hakkındaki Kanun'un 3 üncü maddesi uyarınca 12 Eylül 1980'den itibaren Milli Güvenlik Konseyi ve Bakanlar Kurulu tarafından kabul edilecek karar ve kararnameler yargısal denetim dışında tutulmuştur.

— Bakanlar tarafından, personel hukuku konusunda 12 Eylül 1980'den sonra yapılan idari işlemlere karşı açılan davalarda yürütmenin durdurulmasına karar verilmesi yasaklanmıştır.

2. Sürekli Hükümler

On seneden beri savunduğumuz görüşler, yasa koyucu tarafından benimsenerek, Danıştay'ın ve idare mahkemelerinin, ancak a) Telafisi imkânsız veya güç bir zararın doğacak olması, b) İdari işlemin açıkça hukuka ve mevzuata aykırı bulunması koşullarının birlikte mevcut olmaları halinde ve c) gerekçeli olarak, yürütmenin durdurulmasına karar verebilecekleri yasalştırılmıştır.

Ne var ki bu arada, yürütmenin durdurulması kararının ancak 90 gün için geçerli olması, bu süreden sonra otomatik olarak ortadan kalkması; dosyanın tekemmülünden sonra 60 gün içinde esastan karar veri

lemez ise keza yürütmenin durdurulması kararının ortadan kalkacağı; olağanüstü hal ve sıkıyönetim ilan edilmiş yörelerde çalışan devlet memurları ile ilgili kararlara karşı açılan davalarda bu yetkinin kullanılmayacağı gibi bizim taraftar olmadığımız hususlar da hükme bağlanmış ve yürütmenin durdurulması yetkisi pratik olarak hemen hemen ortadan kaldırılmıştır.

IV. EN İYİ SİSTEMİN ARAMIŞI

Türkiye, Anayasal Kurumların iyi işlemeleri için sürekli olarak en iyi sistemin arayışı içinde olmuştur. Bu amaçla her 20-30 senede bir Anayasayı ve ilgili kanunları değiştirmiştir.

Örneğin, Demokrat Parti'nin çoğunluk sistemiyle yapılan seçimlerde ezici bir çoğunlukla iktidara geldiği ve özgürlükleri kısıtlayan kanunları kabul ettiği düşüncesi ile ve buna bir reaksiyon olarak 1961 den sonra Cumhuriyet Senatosu'nun ilavesiyle iki meclisli parlamento ve nispi temsil sistemi kabul edildi. Fakat bu da ülkenin anarşik bir ortama sürüklenmesinin başlıca nedenlerinden biri oldu: Çünkü zayıf koalisyon hükümetleri, Parlamentoda yeterli bir çoğunluğa dayanmadıkları için gerekli yasal önlemleri alamadılar; Senato, yasama işlemlerinde güçlük çıkaran ve yavaş işleyen bir organ haline geldi. Bu nedenle de bugün icra organı güçlü bir yapıya kavuşturuldu.

Aynı şeyi Danıştay için de söyleyebiliriz. 1950-1960 arasında, Anayasada icra organları arasında yer alması, yüksek mahkeme olarak nitelendirilmemiş bulunması, henüz Anayasa Mahkemesi kurulmamış olduğu için uzun süre Anayasa'ya aykırı olan ve resen emekliye şevke cevaz veren meşhur 39 uncu maddenin tehdidi altında kalması nedenleri ile Danıştay bu devrede kendisinden bekleneni veremedi; kısaca uysal bir kedi gibi davrandı. Fakat 1961 Anayasasının yürürlüğünden sonra bir kaplan oldu.

Yeni Anayasa'daki statüsü ve yetkileri ile uygulamada bir orta yolun bulunacağını umuyoruz.

SONUÇ

Ülkemizde iyi işlemeyen sistemlerin Avrupa ülkelerinde güzel bir biçimde işlemelerinin sebebi nedir? Örneğin sistemimize örneklik etmiş olan Fransız Danıştay, hukuki zihniyetler değişmediği sürece çeşitli Cumhuriyet dönemlerinde genel tutum ve içtihadını sürdürmüştür.

Kanımızca, meselenin esası “insan unsurudur”. Gelişmekte olan ülkelerin asıl sorunları, iyi yetişmiş kültürlü, bilgili, aydın fikirli, ahlaklı, dürüst ve özellikle objektif kişilerin bulunması ve hizmete davet edilmesidir. Bu da toplumun zihniyetinin ve eğitiminin seviyesi ile ilgilidir. Kuruluların seviyesi, bileşik kaplar örneğinde olduğu gibi, geniş ölçüde toplumun kültürel seviyesine bağlı kalmaktadır.

**SİVİL SAVUNMA BAKIMINDAN ŞEHİR PLANLARINDA VE
YAPILARDA UYGULANACAK TEDBİRLER VE YAPILACAK ACİL
KURTARMA VE YARDIM İŞLERİ**

Fazlı DEMİREL
Sivil Savunma Genel Müdürlüğü
Emekli Sivil Savunma Mütahassısı

Bu yazıda; idarecilerimizi de yakından ilgilendiren, sivil savunmadan iki konu üzerinde durmak istiyorum. Bunlardan biri sivil savunma bakımından şehir planlarında, önemli bina ve tesislerde uygulanması gereken esaslar ile sığınmalar, öteki de acil kurtarma ve yardım işleridir.

Esasen sivil savunma, tümü ile idarecilerimizi yakından ilgilendiren bir konudur. Çünkü bilindiği gibi, 7126 sayılı Sivil Müdafaa Kanunu ile, sivil savunmanın genel yönetim ve denetiminden, uygulanmasından ve gerçekleştirilmesinden İçişleri Bakanı ve bölgelerinde mülki idare amirleri sorumludurlar. (Mad. 3, 5).

I. ŞEHİR PLANLARI, ÖNEMLİ YAPILAR VE SİĞINAKLAR

Sivil savunma bakımından, yani çıkabilecek bir savaşta düşman tarafından özellikle havadan yapılacak taarruzlara karşı korunma bakımından, şehir imar planlarında ve değişikliklerinde, önemli bina ve tesislerin yerlerinin seçilmesinde bazı esasların dikkate alınması ve binalarda sığınak yerleri yaptırılması gibi bir takım tedbirlerin uygulanması gerekmektedir. Bu amaçla 7126 sayılı Sivil Müdafaa Kanunu'nun 15 inci maddesiyle aşağıdaki hüküm getirilmiştir.

“Çeşitli harp silah ve vasıtalarının tesirlerine karşı sivil savunma bakımından şehir ve kasaba planlarının tanzim ve tadili hususları ile mühim bina ve tesislerin yer ve şekillerinin seçilmesi ve koruyucu her cins sığınak tipleri ve bunların nerelerde, ne suretle ve kimler tarafından yaptırılacağı ve kullanılacağı, bakım ve muhafazaları bir tüzük ile tespit olunur.

Hükümet, Silahlı Kuvvetler Kumandanlığı Harp Karargâhı ve Sivil Savunma İdare Merkezleri için yaptırılacak sığınakların masraflarını kar

şılmak üzere her yıl ilgili bakanlıklar bütçesine lüzumlu ödenek konur. Bu ödenek inşaat maksadıyla Bayındırlık Bakanlığı bütçesine aktarılır. Hassas bölgelerle tahliye kabul bölgelerinde yaptırılacak umumi sığınakların masraflarının üçte biri Hükümetçe sağlanır. Geri kalan masraflar Bayındırlık ve İçişleri Bakanlıklarınca müştereken hazırlanacak esaslar dahilinde kira ve özel teşebbüsten faydalanmak suretiyle temin edilir ve bu husus sığınak tüzüğünde teferruatlı şekilde belirtilir. Meskenlerle hususi müessese ve teşekküller tarafından kendi ihtiyaçları için yaptırılacak sığınakların masrafları bina sahipleri tarafından temin olunur. Meskenlerde inşa edilecek sığınakların masrafları kiralanacak gayrimenkulün maliyetine eklenerek takdir edilecek kiranın tespitinde nazara alınır. Sığınak inşasını teşvik maksadıyla kredi ve ödeme kolaylıkları sağlanır.

Belediyeler ve imar müdürlüklerince verilecek inşaat ruhsatlarında ve yapılacak inşaatlarda yukarıda sözü edilen tüzük hükümlerinin tatbiki mecburidir.”

Şehir Planları ve Önemli Yapılar

Şehir planlarının düzenlenmesinde ve değişikliklerinde, önemli bina ve tesislerin yer ve şekillerinin tespitinde uygulanacak esaslar, yukardaki madde gereğince çıkarılmış bulunan 9.6.1959 gün ve 4/11715 karar sayılı “Sivil Müdafaa Bakımından Şehir ve Kasaba Planları ile Mühim Bina ve Tesislerde Tatbik Olunacak Esaslar Hakkında Nizamname” ile düzenlenmiştir. Bu düzenlemeleri özetle şöyle sıralayabiliriz:

a. Şehir imar planlarında iskân bölgeleri bir arada büyük satırlar oluşturmamalı ve esas iskân bölgeleri 1000 hektardan fazla olmamalıdır. Esas iskân bölgeleri dolduğu takdirde 5-15 km. aralıklarla diğer iskân bölgeleri kurulmalı, bu bölgeler gerekirse dar iskân şartlarıyla bağlanmalıdır.

b. Yangın bakımından iskân bölgeleri de 50 metre aralıklı ünitelere ayrılmalı, bu üniteler arasında yangın havuzları, su ikmal noktaları, yeşil alan, park, bahçe ve otopark gibi tesisler yapılmalıdır.

c. Ana yolların iki yanındaki binaların yükseklikleri, yıkılmaları halinde taşıtların geçebilmesi için yolda yıkıntıların kaplamayacağı en az 6 metrelik aralık kalacak şekilde olmalıdır.

d. Yeni yapılacak hastane, üniversite, okul, öğrenci sitesi ve resmi daireler gibi binalar bir arada bulunmamalı ve bombardimana uğraması muhtemel büyük hedeflerden uzakta olmalıdırlar.

e. Silah ve mühimmat fabrikaları gibi savaş gücünü doğrudan destekleyen sanayi ve büyük stok tesisleri, yer altında yapılamadıkları takdirde, iskân bölgelerinden uzakta kurulmalıdırlar.

f. Muhabere, elektrik, havagazı, su gibi alt yapı tesislerinin önemli kısımları iskân bölgeleri dışında, tercihan yer altında ve mümkün olduğunca simetrik ve birden çok tesisler halinde yapılmalı ve öteki yeraltı tesislerinden yeter uzaklıkta bulunmalıdırlar.

g. Yapılacak metrolar, en çabuk tahliye ve kurtarma işlerine ve gerektiğinde sığınmak olarak kullanılmağa elverişli olmalıdırlar.

h. Sinema, tiyatro, eğlence yerleri, garaj ve kapalı çarşı gibi tesislerin yer altında yapılmaları için belediyelerce mümkün olan kolaylıklar gösterilmelidir.

Yine adı geçen tüzüğe göre, şehir ve kasaba imar planları ve değişiklikleri ile savaş gücünü doğrudan destekleyen sanayi ve stok tesislerinin yer ve şekilleri, Milli Savunma, İçişleri, Bayındırlık İmar ve İskân Bakanlıkları temsilcilerinden oluşturulacak bir kurul tarafından uygun görüldükten sonra planların onanması ve tesislerin yapımına izin verilmesi gerekmektedir. (Mad. 15)

Ne var ki bu tüzüğün ve bu tüzükle getirilen yukarıdaki düzenlemelerin yeterince uygulandığı söylenemez. Hatta ilk yıllardan sonra giderek hatırlanmaz olduğunu dahi söylemek yanlış olmaz. Nitekim İçişleri Bakanlığınca 1960-1970 yıllarında yaptırılan İÇ-DÜZEN araştırması sırasında, başlıca belediyelerdeki imar ve fen işleri yetkilileri arasında söz konusu tüzüğün varlığını dahi bilmeyenler bulunduğu anlaşılmıştır.¹

Sanıyorum 1975-1976 yıllarında bu konuda yeniden bir tüzük tasarısı hazırlanmış ve incelenmek üzere Danıştay'a da gönderilmiş ise de sonuçlandırılmamıştır. Şunu da söyleyebiliriz ki, bu konuda yeni bir tüzük de çıkmış olsa, bugünkü görev ve sorumluluk dağılımı ve anlayışı içinde uygulamada yine de fazla bir ilerleme olmayabilir. Çünkü imar ve yapı işleriyle ilgili makam ve kuruluşlar ve buralardaki yetkili ve görevliler, bu hususlarda uygulanacak temel mevzuat olarak imar Kanunu ile buna ilişkin tüzük ve yönetmelikleri bilmekte, kendilerini bunlara uygulamakla görevli saymaktadırlar. Sivil savunma mevzuatı ile getirilen düzenlemeler buralardaki görevliler tarafından uyulması zorunlu olmayan, hatta yukarıda değinildiği gibi kimilerince bilinmeyen bir yan mevzuat durumunda kalmaktadır.

Sığınaklar

Sığınaklar hakkında ise, 7126 sayılı Kanunun yukarıda geçen 15 inci maddesine göre çıkarılması gereken tüzük de şimdiye dek çıkarılamamış-

¹ İçişleri Bakanlığı İÇ-DÜZEN Yayınlan: 7, Kitap 4, Sayfa 23.

tır. Öğrenildiğine göre bu konuda 1964-1965 yıllarında bir tüzük tasarısı hazırlanarak Danıştay'a gönderilmiş, ancak Danıştay'daki incelemesi sırasında, Kanunun 15 inci maddesindeki bazı hükümlerde görülen tutarsızlık nedeniyle geri alınmıştır. Bundan sonra Kanunun 15 inci maddesi yeniden düzenlenmek üzere bir değişiklik tasarısı hazırlanarak Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne de sunulmuş ise de sonuçlandırılmamıştır.

İçişleri Bakanlığı'nca 17.6.1966 günlü Resmi Gazetede yayımlanan "Sivil Savunma Bakımından Halk Tarafından Yapılacak Teşkilat ve Alınacak Tedbirler Hakkında Yönetmelik" de sığınaklara ilişkin bazı düzenlemeler de getirilmiş bulunmaktadır. Ancak bu düzenlemeler de bir bilgi verme ve tavsiyede bulunma niteliğinde kalmıştır.

1960 yıllarında Ankara Belediyesince de uygulanmakta olduğu gibi, kimi belediyelerce apartman ve benzeri binaların bodrum katlarında birer sığınak yeri ayrılması hakkında imar yönetmeliklerine konulan hükümler de sürekli ve işlerlikli olamamıştır. İzmir Belediyesince sürdürüldüğü anlaşılan bu husustaki uygulamanın da, 1984 belediye seçimlerinde seçilen belediye başkanlarının, seçim öncesi konuşmalarında, binalardaki sığınakları kaldıracaklarına söz verdiklerinden, bu uygulamanın da kaldırılmak istendiği anlaşılmaktadır.² Belki kaldırılmıştır da.

Oysa ki çeşitli kaynaklardan öğrendiğimize göre binalarda sığınak zorunluluğu birçok ülkelerde uygulanmaktadır. Örneğin İsviçre'de sığınak ve korunmalı yiyecek mahzeni projesi olmayan binalara inşaat izni verilmemesi gibi.³ 7126 sayılı Sivil Müdafaa Kanunu'nda da bunu sağlayıcı bir hüküm getirilmek istenmişse de (Mad. 15 son paragraf) sözü edilen tüzük de çıkmadığından bu hükmün uygulama ortamı ve olanağı sağlanamamıştır.

Kısaca söylemek gerekirse, sığınak konusunda şimdiye dek açık, kesin ve uygulanabilir bir düzenleme getirilememiş, nice yıllar boş geçmiştir denebilir.

1983 Aralık ayında çıkan 180 sayılı Bayındırlık ve İskân Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'ye 18.6.1984 de çıkan 209 sayılı KHK ile eklenen, Teknik Araştırma ve Uygulama Genel Müdürlüğü'nün görevlerine ilişkin 12 nci maddesinde aşağıdaki fıkranın yer aldığı görülmektedir.

"e. Sivil savunma bakımından çeşitli harp silah ve vasıtalarının tesirlerine karşı hangi yer, tesis ve binalarda ne tip ve nitelikte sığınak ya-

² 5.7.1984 günlü Cumhuriyet Gazetesi, Sayfa 12, Sütun 1.

³ 9.12.1983 günlü Milliyet Gazetesi, Sayfa 2, Mümtaz Soysal, "Kuru Tuz ve Yaş.

pılacağına ilişkin esasları tespit etmek ve bu esasların belediye imar planlarına konulmasını sağlamak ve uygulamanın takibini yaptırmak”.

Bu fıkrada, şehir planlarında uygulanacak esasların da yazılmamış olması bir eksiklik olmakla birlikte, sığınaklar hususunda yeni ve çok gerekli bir hüküm getirilmiş bulunmaktadır.

Sözü geçen Kanun Hükmünde Kararnameni yakında kanunlaşarak getirilen bu hükmün bir an önce uygulamasına geçilmesi çok yerinde ve yararlı olacaktır.

Yeri gelmişken burada bir noktayı da açıklamak istiyorum.

Bazı kimselerde, hava silahlarının ulaştığı şimdiki korkunç tahrip kudretlerine karşı, dayanıklı sığınak yapılıp yapılamayacağı veya, yapılacak sığınakların koruyucu olup olamayacakları gibi bazı tereddütler bulunduğu anlaşılmaktadır. Kanımca böyle bir tereddüde düşmek çok yanlıştır. Bir kez, savaş denince hemen nükleer silahlar kullanılacağı hatıra gelmemelidir. Gerçi II. Dünya Savaşı sonlarında nükleer silah kullanılmış ve bu silahlar giderek daha çok gelişmiştir. Ancak yine görüldüğü gibi II. Dünya Savaşından sonra zaman zaman çıkan bölgesel savaşlar klasik silahlarla sürdürülmektedir.

Klasik silahlarla yapılacak savaşlarda da hava taarruzuna uğrayan şehirlerdeki her binanın tepesine elbette ki bir bomba düşecek değildir. Fakat her hangi bir yere düşecek bir bomba, yalnız düştüğü yeri değil, gücüne göre basınç ve parça tesirleriyle çevre alanlarda da bir hayli hasar ve zayıat meydana getirecektir. Binaların bodrum veya müştemilatında, yıkılmaları halinde çöküntülerine dayanıklı şekilde yapılacak sığınaklarda, çevrelerine hatta aynı binaya düşecek bombaların basınç ve parça tesirlerine karşı yeterince korunma sağlanabilir. Hatta zemin seviyesinin altında bulunacak bu gibi sığınaklar, krater alanları dışında nükleer bombaların tesirlerine, gereken nitelikte yapılmışlarsa radyasyona karşı da koruyucu olabilirler.

Nasıl Bir Uygulama Yapılmalı

Sivil savunma bakımından şehir ve kasaba planlarında, önemli bina ve tesislerin yer ve şekillerinde uygulanacak esaslar ve yapılacak sığınaklar, sivil savunma tedbirlerinin başında gelen ve uzun barış döneminde gerçekleştirilmesi gereken hususlardır. Tehlike başladığı zaman çok geç kalmış, iş işten geçmiş olur.

Bunun içindir ki, başka ülkelerdeki uygulamalar da gözden geçirilerek, bu hususlarda ülkemizin durumuna en uygun ve uygulanabilir ilke

ve esasların tespiti ile imar mevzuatı içine ve imar ve yapı işlerini düzenlemek ve izlemekle ilgili makam ve kuruluşların görev ve sorumlulukları arasına da alınmak suretiyle, gerçekleştirme yoluna konulması herhalde sağlanmalıdır.

II. Dünya Savaşından bu yana hızla gelişmekte ve genişlemekte olan şehirlerimizde yüzlerle binlerle apartman, İşhanı, pasaj, eğlence yerleri, yer altı geçitleri ve benzeri birçok büyük bina ve tesisler yapılagelmektedir. Bu gibi bina ve tesislerde maliyetlerini fazla etkilemeyecek ek giderlerle sığmak yerleri, yer altındaki tesislerin gerektiğinde sığmak olarak kullanılmağa da elverişli nitelikte yapılmaları dikkate alınabilir ve sağlanabilir. Ve bu sığmak yerleri barışta da uygun bazı hizmetler için kullanılarak değerlendirilebilir. Bu suretle bu sığınaklara yapılan harcamalar barış süresince de boşa gitmiş olmaz.

Son yıllarda Ankara ve İstanbul'da metro yapılması için bazı çalışmalar olduğu bilinmektedir. Umulur ki bu metroların projelerinde sivil savunma gerekleri de göz önünde tutulsun. Tutulmazsa büyük bir fırsat ve imkân kaçırılmış, çok yazık edilmiş olur.

Moskova Metrosu Yapılırken

Burada, yıllarca önce bir kitapta okuduğum, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği eski Devlet Başkanlarından Nikita Kruşçev'in anılarında geçen metro ile ilgili bir uygulamayı anlatmak istiyorum.

Kruşçev, anılarında anlattığına göre, 1930-1935 yıllarında Moskova şehir komitesi birinci sekreteri olup Moskova metrosunun yapım işlerini yönetmekle de görevlendirilmiştir. Metronun yapımına başlanacağı sırada, planlama kısmında çalışan bir mühendis bir gün Kruşçev'e gelerek; metronun açık hendek ya da Alman yöntemi ile yapılmak istendiğini, bu yöntemin ise bir şehir için uygun olmadığını, kapalı tünel ya da İngiliz yöntemi denilen şekle dönülmesini teklif eder. Bu şekilde metro daha derin yapılacağından biraz pahalı olursa da, bir savaş çıkması halinde beton korunak ve destekleriyle tünellerin mükemmel birer sığmak olabileceklerini söyler.

Kruşçev bu görüşü hemen benimser. Ancak biraz pahalıya mal olacağı ve proje işleri yöneticisinin de bu görüşe karşı çıkması nedeniyle konuyu politbüroya kadar götürür. Politbüroda iki karşı görüş de dinlendikten sonra, gideri biraz fazla da olsa, sivil savunma bakımından derin tünel yöntemi kabul edilir. Nitekim metro yapıldıktan bir kaç yıl sonra çıkan II. Dünya Savaşında bu metro sığmak olarak kullanılır.⁴

⁴ Milliyet Yayınları, Tarih Dizisi, Kruşçev'in Anıları, C: 1, sayfa 90-92.

II. ACİL KURTARMA VE YARDIM İŞLERİ

Acil kurtarma ve yardım işlerini; düşman hava taarruzları, tabii afetler, büyük yangınlar ve benzeri olaylarda felakete uğrayan yerlerdeki hafif çöküntüler altında kalanların kurtarılması, yaralı-bereli ve şoke olanların ilk sağlık yardımları, gerekenlerin en yakın tedavi kurumlarına yollanmaları, evsiz-barksız, giyeceksiz, yiyeceksiz kalanların ilk (geçici barındırma, yedirme, giydirme) bakımları gibi hizmetler olarak tanımlayabiliriz.

Savaşlarda düşman tarafından havadan olsun veya başka yollardan olsun yurt içlerine yöneltilecek saldırılar dolayısıyla felakete uğrayanlara yapılacak acil kurtarma ve yardım işleri, sivil savunmanın başta gelen hizmetlerindedir.

Teşkilat

Acil kurtarma ve yardım hizmetleri, elbette ki güçlü bir teşkilatlanmayı gerektirir. Sivil savunma mevzuatına baktığımızda ise; 7126 sayılı Kanunda acil kurtarma ve yardım hizmetleri için sadece bu hizmeti yapacak teşkilatın “Seyyar Kollar” ve “Sivil Savunma Mahalli Kuvvetleri” olarak adları verilmekle (Mad. 32, 33) yetinildiği, bunlardan sivil savunma mahalli kuvvetlerinin tüzükle düzenlenmiş, seyyar kollar konusunda ise herhangi bir düzenleme getirilmemiş olduğu görülür. Kanunda bu iki teşkilatın da kuruluş ve görevlerinin belirtilmemiş ve bu hizmetlerde o yerdeki kaynakları ve olanakları elverişli kamu ve özel kuruluşlara bir görev verilmemiş olması kanımca önemli bir eksiklik bulunmaktadır.

Sivil Savunma Mahalli Kuvvetleri

6/3150 Karar sayılı Sivil Savunma Teşkil ve Tedbirleri Tüzüğü ile yapılan düzenlemeye göre Sivil Savunma Mahalli Kuvvetleri “Şehir ve Kasaba Sivil Savunma Teşkilleri ve Korunma Kılavuzları” ile “Resmi ve Özel Müesseselerin Sivil Savunma Teşkillerinden meydana gelmektedir.

Şehir ve Kasaba Sivil Savunma Teşkilleri

a. O şehir veya kasabadaki ilgili idare birimleri amirlerinin başkanlığında, tamamı askerlikle ilgili olmayan kimselerden (çoğunlukla 45 yaşını doldurmuş erkeklerden) barışta iken seçilerek görevlendirilen ve gerektiğinde göreve çağrılacak olan yükümlülerden kurulan (Karargâh), (Kurtarma), (İlk yardım-ambulans) ve (Sosyal yardım) gibi sivil savunma servisleriyle, -

b. Yine o şehir ve kasabadaki (Emniyet-Trafik), (İtfaiye), (Hastaneler) ve (Elektrik, Havagazı, Su, Kanalizasyon, Telgraf-Telefon İşletmeleri) gibi kuruluşların, savaş zamanlarında yoğunlaşacak hizmetlerini yürütebilmeleri için yeteri kadar yükümlü personelle genişletilmek ve kuvvetlendirilmek suretiyle örgütlendirilen sivil savunmaya yardımcı servislerden,

oluşur.

Müessese sivil savunma teşkilleri de; belirlenen nitelikteki daire, müessese, fabrika ve teşekküllerin askerlikle ilgisi olmayan kendi personeli arasından seçilerek görevlendirilenlerle kendi bünyeleri içinde kurulan (Kontrol Merkezi ve Karargâh), (Emniyet ve Kılavuz), (İtfaiye), (Kurtarma), (İlk Yardım), (Sosyal Yardım) ve (Teknik Onarım) gibi servislerden ibarettir.

Şehir ve kasaba sivil savunma teşkilleri; mevzuat ve İçişleri Bakanlığından verilen esaslar çerçevesinde il merkezleriyle gereken ilçelerde, kadrolarındaki yükümlülere seçilerek görevlendirilmek suretiyle kurulmuş olup, yıl yıl eğitim ve donatımları da yapılmaktadır.

Ne var ki, II. Dünya Savaşı öncesi yıllarda o zamanki hava silahlarına göre düşünülmüş ve düzenlenmiş olup güçlendirici bir yenilik getirilmek sizin aşağı yukarı aynı yöntemle sürdürülmekte olan bu tür kuruluşların, tahrip güçleri çok gelişmiş ve genişlemiş olan şimdiki hava silahlarının tahribat ve zayıfına karşı yararlı olabilirse de, yeterli olabileceği söylenemez. Başka bir anlatımla diyebiliriz ki, genellikle askerlik çağı dışındaki vatandaşlardan seçilerek, saatlerle belirlenen kısa süreli eğitimlerden geçirildikten sonra, bir sefer halinde göreve çağırılacak olan yaşlı yükümlülerden oluşan bu teşkillerin, şimdiki modern hava silahlarıyla yapılacak yoğun ve ağır taarruzlara uğrayacak yerlerdeki geniş boyutlu acil kurtarma ve yardım hizmetlerinin gerektirdiği ciddiyet, düzen, disiplin, bilgi ve beceriyi göstermelerini beklemek çok fazla iyimserlik olur. Nitekim şimdiye dek vukua gelen afetlerdeki kurtarma ve yardım işlerinde de etkili bir katkıları olamamış veya çok az katkıları olabilmıştır, denebilir.

Özel Birlikler Kurulması

Bunun içindir ki, özellikle yoğun ve ağır hava taarruzlarına uğrayabilecek yerlerde, acil kurtarma ve yardım hizmetleri için gereken her türlü modern araç ve gereçlerle donatılmış ve çok iyi eğitilmiş genç ve dinamik kuvvetlerden oluşan sürekli özel birlikler kurulması bir zorunluluk haline gelmiş bulunmaktadır. Nitekim 7126 sayılı Kanunda adı geçen "Seyyar Kolların da bu amaçla getirilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Ne var ki, 1961 yılında çıkan 85 sayılı Kanunla 38 komutan kadrosu da alınmış

olmakla beraber, kuruluş şekli ve kuvvetleri kanunla düzenlenmemiş olduğundan bu kolların kurulması gerçekleştirilememiştir. 38 komutan kadrosuna atanan personel de başka görevlerde çalıştırılmış; 1984 yılında çıkan KHK ile kabul edilen kadro cetvellerinde ise bu kadrolar da yer almayarak kaldırılmıştır.

Seyyar Kolların kuruluş ve görevleri hakkında 7126 sayılı Kanununu gerekçesinde de bir açıklamaya rastlanamamıştır. Ancak bu Kanun tasarısının Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde görüşüldüğü ve kabul edildiği sıralarda İçişleri Bakanlığı Seferberlik Müdürü ve kanun yürürlüğe girdikten sonra da Sivil Savunma İdaresi Baş müşaviri olan Sayın Sait Köksal'ın 1960 yılında çıkan 6 sayılı Sivil Müdafaa Dergisi'nde yayımlanan "Türkiye'de Sivil Müdafaa" başlıklı makalesinde Seyyar Kollarla ilgili olarak şöyle bir açıklama bulunmaktadır.

"Personelinin temin şekli, teşkilatı, eğitim ve teçhizatı itibarıyla sivil müdafaa'nın en müessir kuvvetini teşkil eden seyyar kollar bütün NATO ülkelerinde merkez emrindedir. Bu teşkilat ya İngiltere'de olduğu gibi tamamen askeri, ya da Hollanda'da görüldüğü şekilde personel ve teşkilatı askeri olmakla beraber İçişleri Bakanlığı emrine verilmiştir. Veya Belçika ve Fransa'da olduğu gibi sivil, fakat personel çağ içinden alınır; ifa ettikleri hizmet askerliklerine sayılır.

Gerek 7126 sayılı Kanun'da geçen "Seyyar Kollar" hükmüne dayanılarak ve gerek yeni bazı tasarılar hazırlanarak, ülkemizde de ya itfaiye örgütleri gibi tümü kadrolu ve ücretli veya komuta personeli kadrolu ve kuvvet personeli Askerlik Kanunu'nun 1970 yılında çıkan 1315 sayılı Kanunla değişen 10 uncu maddesine göre kur'a ve ihtiyaç dışı kalacak yükümlülerden sağlanmak suretiyle 8-10 bölgesel merkezde özel birlikler kurulması için, geçmiş yıllarda bazı hazırlık çalışmaları yapılmışsa da şimdiye dek gerçekleştirilmesi mümkün olamamıştır.

Bilindiği üzere Askerlik Kanunu'nun 1984 yılında çıkan 3801 sayılı Kanunla tekrar değiştirilen 10 uncu maddesiyle, temel askerlik eğitimini müteakip ihtiyaç fazlası olarak belirlenen yükümlülerin kalan askerlik sürelerini kamu kurum ve kuruluşlarında yurt savunması ve kalkınması gibi hizmetlerde çalışmak suretiyle yerine getirmiş sayılacakları kabul edilmiştir. Bu kez de, kuvvet personeli getirilen bu hükme göre ihtiyaç fazlası asker kaynağından sağlanmak, komuta personeli için gereken kadrolar da kanunla alınmak suretiyle bazı merkezlerde sürekli "Sivil Savunma Birlikleri" kurulmak üzere çalışmalar yapılmakta olduğu, bu birliklerden ilkinin de bu yıl içinde kurulabileceğinin umut edildiği memnurlukla öğrenilmiştir.

Kurulacak bu birlikler; barış zamanında sivil savunma teşkilleri yü

kümlülerinin ciddi ve yeterli bir eğitimden geçirilmeleri bakımından çok ihtiyaç bulunan eğitim merkezleri görevini yapacakları gibi, bir savaş veya afet durumunda, göreve çağrılacak olan, önceden seçilerek eğitilmiş veya bu birliklerden terhis olmuş yükümlüler de katılmak suretiyle, yeterince genişletilebilir ve güçlendirilebilirler.

Bu birliklerin, yalnız savaş zamanlarında değil, büyük bölümü deprem içinde bulunan ülkemizde zaman zaman vukua gelen afetlerde, belediye itfaiye örgütlerinin gücünü aşan büyük yangınlarda, hatta geniş boyutlu ulaşım kazaları gibi olaylarda da çok etkili ve yararlı olacakları açıktır. Bu bakımdan kademeli şekilde birkaç yıl içinde hiç olmazsa 15-20 bölgesel merkezde kurulmaları çok yerinde ve yararlı olur. Bu teşkilatın yararına karşı bütçeye getireceği yük çok görülmemelidir.

Afetlerdeki Acil Kurtarma ve Yardım İşleri

7126 sayılı Sivil Müdafaa Kanununun 1 inci maddesiyle, hava taarruzlarına karşı olduğu gibi tabii afetlere ve büyük yangınlara karşı koruyucu ve kurtarıcı tedbir ve faaliyetler de sivil savunmanın tanımı ve kapsamı içine alınmıştır. Buna karşılık 6 ncı maddesinde ise, afetlerdeki acil kurtarma ve yardım işlerinin esas olarak ilgili kanunlara göre yürütüleceği, sivil savunma teşkillerinin gerekirse yardımcı olacakları belirtilmiştir.

Nitekim 7126 sayılı Kanundan yaklaşık bir yıl sonra 1959 da çıkan 7269 sayılı “Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun” ile de, afetlerde alınacak her türlü tedbirler ve yapılacak yardımlar, tümü ile bu Kanunun kapsamı içinde ayrı bir mevzuat ve hizmet konusu olarak düzenlenmiştir. Ve bu Kanunun uygulanması ve izlenmesi görevi de genelde İmar ve İskân Bakanlığına ve teşkilatına verilmiştir. Ancak 1968 yılında çıkan 1051 sayılı Kanunla değiştirilen 7269 sayılı Kanunun 4 üncü maddesine, 7126 sayılı Sivil Müdafaa Kanunu’na göre teşkilat kurulan yerlerdeki acil kurtarma ve yardım işlerinin, bu (7269 sayılı) Kanuna göre kurulacak kurtarma ve yardım komitesi ile sivil savunma teşkilatı tarafından müştereken yürütüleceğini öngören bir paragraf getirilmek suretiyle, sivil savunma teşkilatı ile de bir ilişki kurulmuştur.

Afetlerdeki acil kurtarma ve yardım işlerinin de, bir sivil savunma hizmeti olarak, hava taarruzlarında yapılacak acil kurtarma ve yardım işleri gibi sivil savunma teşkilatı tarafından yönetilmesi ve yürütülmesi için, yasalarda da bu yolda gereken düzeltme ve düzenleme yapılmak üzere İçişleri Bakanlığınca bazı girişimlerde bulunulmuşsa da, bu görüş İmar ve İskân Bakanlığınca benimsenmediğinden şimdiye dek gerçekleştirilemediği anlaşılmıştır.

Böylece şimdiki halde, hava taarruzlarında yapılacak acil kurtarma ve yardım işleri ayrı bir mevzuat ve teşkilat konusu, afetlerdeki acil kurtarma ve yardım işleri ayrı bir mevzuat ve teşkilat konusu olarak süregelmektedir. Bu durum karşısında sivil savunma yönünden afetlere, 7126 sayılı Kanununun 1 inci maddesi açısından değil, 6 ncı maddesi açısından bakmak gerekmektedir. Oysa ki aşağı yukarı aynı etkilere, aynı hasar ve zayıyata karşı aynı yöntem ve aynı araç ve gereçlerle yapılacak olan her iki haldeki, yani hem hava taarruzlarında ve hem afetlerdeki acil kurtarma ve yardım işlerinin, aynı mevzuat ve aynı teşkilat ile düzenlenmesinin ve yürütülmesinin daha yararlı ve daha verimli olacağı şüphesizdir. Ve esasen her iki teşkilat ve hizmet de il ve ilçelerde, il idare sistemi gereğinden de olduğu gibi, bir genel yöneticinin (Vali veya Kaymakamın) emri altında bulunmaktadır.

Esasen afetlerdeki kurtarma ve yardım işleri için, 7269 sayılı Kanunda öngörülmeyle beraber yükümlülere dayalı özel bir teşkilatlanmaya gidilmemiş olup, genellikle başta Silahlı Kuvvetler olmak üzere o bölgedeki kaynakları ve olanakları elverişli bütün kuruluşlardan yararlanılmakta olduğu bilinmektedir. Ancak yukarıda açıklandığı gibi özel sivil savunma birlikleri kurulması halindedir ki, afetlerde de bu birliklerden etkili bir şekilde yararlanma mümkün olabilir.

Nitekim Birleşmiş Milletler Afetler Yardım Koordinatörlüğü uzmanının “Türkiye’de Acil Kurtarma ve Yardım Teşkilatı” hakkındaki bir raporunda da belirtildiği üzere, afetlerdeki acil kurtarma ve yardım hizmetleri için, çoğu ülkelerde bu gibi sürekli örgütler bulunduğu anlaşılmaktadır.⁵

⁵ İçişleri Bakanlığı teksir yayınlarından, 1975, Türkiye’de Acil Kurtarma ve Yardım Teşkilatı, sayfa 120, Çeviren, V. Rüştü Heper.

İL DÜZEYİNDE PLANLAMA VE KOORDİNASYON

Faruk AKÇAY
Edirne İl Planlama ve
Koordinasyon Müdürü

Türkiye, planlı kalkınma dönemine girmiş olmakla, il idaresinin klasik görevleri arasına yeni ve önemli bir hizmet dizisi daha eklenmiştir. Halk, “Devlet Baba” olarak mülki idare amirlerini karşılarında görmektedir. Her sorununa çare bulabileceğini kabul eder. Hizmet felsefesi halka yönelik ve halk esenliği için mülki idare amiri, onların gerçek gereksinimlerinin neler olduğunu en isabetli bir şekilde saptar. Toplum kalkınmasının hedef ve ilkeleri tüm yurda yaygın bir esenlik sağlamak olduğuna göre, kalkınma hizmetlerinde en büyük görev Valilere düşmektedir.

Bugünün Türkiye’inde Valilerin geleneksel düzeyde genel yönetimin günlük işleyişinden sorumlu kişiler olmasının yanında, kamu hizmetlerini bizzat üretmekten çok üretilen kamu hizmetlerinin belirli bir toprak parçası üzerinde —ki bu Vali’nin sorumlu olduğu il sınırlarıdır— ve belirli bir zaman süresi içinde daha akılcı ve verimli sonuçlar yaratabilecek şekilde koordine etmek sorumlulukları ön plana çıkmıştır. Bu nedenle günümüzde Vali’ler “Plancı Vali” kimliği içine girmişlerdir.

Türkiye’de bugüne kadar, Valilerin ilde Devleti temsil, asayiş ve güvenliğin sağlanması, merkezi idare kararlarının il düzeyinde yürütülmesini denetim, koordinasyonun sağlanması ve ilde yapılacak işlerin planlanması gibi genel ve geleneksel görev yetkileri varolagelmiştir. Valilerin koordinasyon ve planlama fonksiyonları 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu’nda ayrı ayrı maddelerle belirli bir şekilde ifade edilmiştir.

Kanununun 24 üncü maddesinde:

“Vali, yılda dört defadan az olmamak üzere lüzum gördüğü zamanlarda idarede birliğin sağlanması, işlerin gözden geçirilerek düzenletilmesi, teşkilatın ahenkli çalışması için gereken tedbirlerin alınmasını görüşmek ve kararlaştırmak amacıyla idare şube başkanlarını heyet halinde toplar. Bu toplantıda alınan kararların yürütülmesi bütün idare şubeleri için mecburidir.

Bu görüşmelerde istihsalin artırılması, ticaret ve ulaştırma işlerinin kolaylaştırılması ve geliştirilmesi, çiftçinin kalkındırılması, umumi refahın sağlanması gibi konular üzerinde gerekli tedbirler planlatılır.

Bu toplantılara kaymakamlar, belediye ve ticaret ve ziraat odası başkanlarıyla diğer memur ve ilgililer çağrılabilir.”

Yine aynı Kanununun 25 inci maddesinde:

“Valiler, ilin yönetim, ekonomi, sağlık ve sosyal yardım, kültür ve bayındırlık işleriyle ilgili hizmetlerin ahenkli olarak yürütülmesi için alınması gereken en uygun tedbirler görüşülmek üzere kaymakamları yılda, bir defa toplantıya çağırır.”

İşler, önemlerine ve eldeki imkânlarla göre sıralanarak programlanır ve ilçeye düşen vazifeler ayrılır ve bir yıl önceki programın uygulama neticeleri gözden geçirilir.”

Ayrıca, 1984 Yılı Geçiş Programının Uygulanması Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair Kararın 26 ncı maddesinde de:

“Bölge ve İl Koordinasyon Kurulları 1984 Yılı Geçiş Programında yer alan ilke, politika ve tedbirler çerçevesinde Kamu Kuruluşlarının bölge ve il ölçeğinde yürütülen projelerinin program ilkelerine uygun şekilde belirtilen süre içinde gerçekleştirilmesi, üretim tesislerinin tam kapasitede verimli bir şekilde işletilebilmesi için gerekli koordinasyonu ve işbirliğini sağlayacak ve program uygulamasını bölge veya il düzeyinde izleyecektir. Bu amaçla Bölge Koordinasyon Kurulları Şubat ve Temmuz aylarının ikinci yarısında, İl Koordinasyon Kurulları ise Ocak, Nisan, Temmuz ve Ekim aylarının ilk yarısı içinde zorunlu olarak toplanır. Devlet Planlama Teşkilatı Bölge Koordinasyon Kurulları toplantılarına gerektiğinde katılarak koordinasyonun sağlanmasına yardımcı olacaktır.” denilmektedir.

Bu maddeler Valilerin planlama ve koordinasyon fonksiyonuna sahip olduklarını açık ve seçik olarak göstermektedir.

Türkiye kalkınma çabası içinde bulunan bir ülkedir. Bu çabanın fazla geç kalmadan başarıya ulaşması bir zorunluluk olduğuna göre, Türkiye'nin illere ayrılmış idare teşkilatının başında bulunan Valilik müessesesine, illerde özelleşen sorunların çözümlenmesi için büyük imkânlar sağlanmalı ve hazırlanan sektörel planlamanın bir tamamlayıcısı olarak kabul edilmelidir.

Gerçekten Devlet varlığının bir simgesi olan il idarelerinde Beş Yıllık Kalkınma Planlarında ve Yıllık İcra Program ve Planlarında, plan hedeflerine ulaşılması için Valilere “İl düzeyinde planlama ve koordinasyon”, “İl düzeyinde izleme” görev olarak verilmiştir.

Kamu hizmetlerinin ve kalkınma planı ile yıllık programların gerçekleştirildiği en büyük idari birimin İl olduğu düşünülürse ve planlama alanındaki görev ve yetkileri göz önünde tutulursa, ilin bu konuda işgal ettiği yerin ve kendisinden beklenecek rolün önemi ortaya çıkar.

Gerek il düzeyinde plan ve koordinasyon ve gerekse il düzeyinde izleme ile ilgili maddelerin incelenmesinden başka örgütü olmayan merkezi düzeydeki kuruluşlardan gayri tüm yatırımcı birimlerin İl Koordinasyon Kurullarına yıllık programlarını vermek, dönemleri içinde izleme raporlarını ulaştırmak, çözümünü gerekli sorunlar var ise belirlemek ve Koordinasyon Kurulunun önerilerini uygulamak zorunluluklarının var olduğu anlaşılmaktadır. Hal böyle olmakla beraber, özellikle bölge kuruluşu niteliğinde olan birçok kurumlar bu gerekliliği görmezlikten gelmekte, 1969 yılında DPT tarafından uygulama alanına konulan formlara ilgi göstermemektedirler. Yapılan uyarılar, müeyyide yokluğundan ötürü kağıt üzerinde kalmaktan ileri gidememektedir.

Buraya kadar anlatılanlardan anlaşılmaktadır ki, İllerde Valilerin, kalkınma planına uygun olarak ve onun amaçlarını da dikkate alarak, il düzeyinde yıllık icra programlarını, ilinin tüm özelliklerini yakinen bilen kişi olarak hazırlanması gerekmektedir. Vali'ler emri altındaki örgütlerin teknisyenlerinden yararlanarak, bu işin uygulanmasını sağlayabilirler. Burada bir gereksinim derhal kendisini göstermektedir. Planlama teknik bir iştir. Onun için bu işin tekniğini bilen kimselere ihtiyaç vardır. Bu kimse ilin ihtiyaçlarına cevap verecek kadar planlama tekniğini bilen birisi olmak durumundadır. Bilhassa Valilerin bu tip elemanlara duyacakları ihtiyaç apaçık ortadadır. Bu elemanların ilçelerdeki planlama faaliyetlerinde de kullanılabileceği göz önünde tutulursa, il düzeyinde bir planlama teşkilatının kurulması gereksinimi kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. İllerdeki bu teşkilatlar planın yapıcısı olduğu kadar onun takipçisi olarak da hizmet göreceklerinden, aynı zamanda koordinasyon ve kontrol organı olarak da kendilerinin yardımlarından faydalanılabilecektir. Böylece Vali'ler kendi illeri içindeki işlerin gidişine her zaman hakim olacak, gerektiği zaman yeni tedbirler alabilecek, bunların uygulanıp uygulanmadıklarını gözetim altında tutabileceklerdir. Ulusal planın il düzeyinde yürütülmesini izleyecek ve koordinasyonu sağlayacak ve DPT'nin tutumunu, ilke ve politikalarını ilde temsil edecek bir teşkilatın gerekliliği bize DPT'nin başka teşkilatını il itibarıyla kurması gerçeğini ortaya koymaktadır.

Devlet Planlama Teşkilatının il planlaması fikrinden hareketle 29.7.1971 günlü genelgesinde ilde çalışma ve uygulamaların neler olacağı saptanmıştır. Özetle, il planları yapılacak, illerde planlama danışmanlıkları kurulacaktır. Bunda hedef, Valilerin deneyim ve dinamiklerinden yararlanarak idarenin bütünlüğü ilkesini geçerli kılmak ve benimsemektir. Bunun sonucu olarak da genel ve yöresel ortak ihtiyaçlar arasında köprü kurup, uyumlu bir uygulamaya geçilerek merkezi kademeleri yöresel yardım isteği baskısından kurtaracak, bölge kuruluşlarının geçerlilik ve et

kinlik oranını yeniden deneyeleme olanağı doğacak, kısaca plan tekniğinin etkinliği artırılacaktır.

Plan uygulamalarının ilk yıllarında DPT'nin genç ve dinamik elemanları bölge düzeyinde örgütlenerek, bölge sorunlarını arayıp taramış, mahalli toplantılar düzenleyerek üzerinde tartışmalar açılmasını sağlamışlardır. Fakat bu uygulamaya bir süre sonra son verilerek hizmetlerin merkezden organizasyonundan yarar umuldu. Bu uygulama tersine oluştu. İzlendi ki, DPT'nin görevlileri gerçekten seçkin, bilgili ve yetenekli kişilerdir. Fakat çoğunluğu çok genç ve uygulama gerçeklerini deneyimlerle saptamış olmaktan uzaktı. Planlama konusunda eğitilmiş elemanın bulunmayışı DPT'nin taşra teşkilatı kurulması zorunluluğuna ağırlık kazandırmaktadır.

İçişleri Bakanlığı yakın geçmişte İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlükleri adı altında çok faydalı bir organizasyona gitmiştir. İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğünün yeteneği ve Valilerin deneyimi ile, hizmetin mükemmel olarak işlememesine hiçbir neden kalmayacaktır. İçişleri Bakanlığı geçmiş yıllardan beri üstünde konuşulan İl Planlaması konusuna bu iyi niyetli girişimi ile artık eğilmiş durumdadır. İllerde kurulan İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlükleri yeterli sayıda bilgili ve uzman kişilerle donatıldıktan sonra, illerde de DPT'nin taşra teşkilatı eksikliği duyulmayacaktır.

İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlükleri, bir yandan ulusal kalkınma planlarının il ile olan bağlantısını kurarken, öte yandan bir bütün olarak ele alınan il çapındaki tüm projelerin uygulanmasını düzenleyen ve projeler arasında koordinasyonu sağlayan bir örgüt olarak ele alınmalıdır.

İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlükleri, il planlaması bakımından, sektörel planlama ile, mahalli sorunları bağdaştıran, aradaki boşluğu dolduracak köprü görevi gören, planın yerinden yönetim ilkelerine göre yönetilmesini düzenleyen, ilin yapısını köklü bir anlayışla inceleyen, aktif, teknik ve uzman bir niteliğe kavuşturulması geleneksel hizmetlerinden başka "Plancı Vali" kimliğine giren Valilik müessesesinin ildeki danışmanı olarak faydalı olacaktır.

İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüklerine, kalkınmakta olan Türkiye'mizin çeşitli bölgelerinde özelleşen sorunların çözümlenmesi için büyük olanaklar getirecek bir teşkilat olarak görülmeli, işlerlik kazandırılmalı ve hazırlanacak sektörel planlamanın bir tamamlayıcısı kabul edilmelidir. İl Planlaması kavramından destek almayan ulusal sektörel planlama daha başlangıçta önemli aksamalarla yola çıkmış demektir.

İL YÖNETİMİNDE BASIN BÜROSU

Vedat ATACAN
Bursa İl Planlama ve Koordinasyon
Müdürü

Giriş

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Teşkilatı içinde halkla ilişkiler birimlerinin 1960 senesinden sonra yoğunlaştığı, bu yoğunlaşmada özellikle aynı dönemde kurulan ve Devlet Planlama Teşkilatı Yasasında oluşturulması öngörülen ve sonradan “Yayın ve Temsil Şubesi Müdürlüğü” olarak kurulan birimin önemli etkinliği olduğu bilinmektedir.

1960 yılına kadar teşkilatlar bünyesi içinde bulunmasına karşın her türlü yasal dayanaktan uzak olan halkla ilişkiler birimlerine ilk olarak yasal düzenleme 1976-10 sayılı Başbakanlık genelgesi ile getirilmiştir. Bu genelge:

“Yurt içi ve dışı bilgi akımının hızlı ve sağlıklı bir biçimde gerçekleştirilmesi ile demokratik düzene karşı güvenin sağlanması için kamu kuruluşlarında halkla ilişkiler biriminin en üst makama (Bakanlıklarda Müsteşarlık, Genel Müdürlüklerde Genel Müdürlük, İllerde Valilik) doğrudan bağlı olacak ve Başbakanlıkta kurulu ünite ile koordineli çalışacak olan bu birimlerin kuruluş çalışmasına başlanılmasını, çalışmalar ve birim hakkındaki bilgi ve önerilerin Başbakanlığa gönderilmesini” emretmektedir.¹

Genelge, yurt dışında ülkenin etkin bir şekilde tanıtılmasını yurt içinde de yönetim - halk ilişkilerine demokratik düzeyde işlerlik kazandırılmasını hedef almıştır.

Böylece bakanlık ve kamu kuruluşlarında, anılan genelgede belirtilen esaslar dahilinde “halkla ilişkiler birimi” kurulurken illerde de bu birimlerin görevlerini basın büroları üstlenmişlerdir.

657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 15 nci maddesi basma bilgi ve demeç verilmesi konusunda gerek merkezde, gerekse taşrada kimin yet

¹ Başbakanlık Genelgesi, 9 Eylül 1976 gün ve i-5550- 28582 (1976- 10) Sayılı.

kili olduğuna açıklık getirirken, yukarıda sözü edilen genelgenin işlerliğine de etkinlik kazandırmıştır:

“Madde 15 — Kamu görevleri hakkında basma, haber ajanslarına veya radyo televizyon kurumlarına bilgi veya demeç, bakanın yetkili kılacağı görevli, illerde Valiler veya yetkili kılacağı görevli tarafından verilebilir.

Askeri hizmet ile ilgili bilgilerin verilmesi özel kanunları hükümlerine tabidir.”

Kanunun gerekçesine göre, bu madde kamu görevlerinin yürütülmesi ile ilgili olarak basın organları ile radyo ve televizyon kurumlarına bilgi ve demeç vermeğe kimlerin yetkili olduğunu belirtmek ve idarenin halkla ve kamuoyu ile münasebetlerinde insicamlı bir düzen sağlamak amacıyla konulmuştur.

Demokratik idarelerde, halkla ilişkiler gittikçe önem kazanmaktadır. Kamuoyunun oluşmasında basma bilgi ve demeç vermek de ayrıca önemli bir rol oynar.

Hükümetler, program ve hizmetlerini halka tanıtmak, faaliyetleri hakkında kamuoyunu aydınlatmak zorunluluğunu gittikçe artan ölçüde hissetmektedirler. Devlet - halk ilişkilerinin sağlam bir temele oturtulması bir ölçüde bu görevin gereği gibi yerine getirilmesine bağlıdır.²

Kamu hizmetleri hiyerarşik düzen içinde işbirliği ile yapılır. Böyle bir hiyerarşi içinde, kamu hizmetleri hakkında gelişi güzel, her şahsın basma, TRT ye bilgi ve demeç vermesi birçok çelişik durumların ortaya çıkmasına, kamuoyunun yanılmansa sebep olur.

Demokratik idarelerde, yapılan kamu hizmetlerinden hükümetler sorumludurlar. Bu bakımdan kamu hizmetleri ile ilgili olarak hükümetlerin temsilcisi durumunda olan şahısların bilgi ve demeç vermeleri gerekli ve zaruridir.

Söz konusu maddeye göre, Bakanlar, kamu hizmetleriyle ilgili olarak Valilerin kendileri veya yetkili kılacağı şahıslar bilgi ve demeç verebileceklerdir.

Valilerin bizzat veya yetkili kılacağı kimselerin verecekleri beyanatların siyasi nitelikli olmaması lazımdır. Zira, kanun “Kamu Görevleri Hakkında” beyanat ve bilgi verileceğini belirtmekle hududu çizmiştir. “Kamu görevleri hakkında” tabiri, idari ve teknik hizmetleri kapsamaktadır.³

² Dr. C. TUTUM, Memurların Hak ve Ödevleri.

³ Orhan PİRLER, Devlet Memurları Kanunu (Açıklamalı - Uygulamalı)

İlgili maddede belirtilen hükme rağmen, basma, haber ajanslarına veya' radyo televizyon kurumlarına yetkili amirin izni olmaksızın demeç verenler hakkında ise 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 125 inci maddesi:

“Yetkili amirin izni olmadan demeç veren memurun kademe ilerleme durdurulmasını, verdiği demeç gizli bilgi içeriyor ise meslekten atılmasını” hükme bağlamaktadır.

Ülkemizde önceleri, 657 sayılı Yasanın ilgili maddesine işlerlik kazandırmak amacıyla kurulan basın bürolarının benzerlerini Fransız Kamu Yönetiminde de görmek mümkündür.

işere Valiliğinin kuruluş ve görev tablosu incelendiğinde, işere Valiliği Basın Bürosunun kamu hizmetleri ile ilgili olarak basma bilgi ve demeç verme konusunda yetkili kılındığı gözlenecektir.⁴

İl Basın Bürolarının Kuruluş Gerekçesi

İçişleri Bakanlığı hizmet ve örgütünü yeniden düzenlemek amacı ile başlatılan ve 27 Aralık 1971 tarihinde Bakanlık Makamına sunulması ile sona eren “İçişleri Hizmet ve Teşkilatını Yeniden Düzenleme Projesi Çalışmaları (İÇ - DÜZEN)”nda İl Basın Bürosundan “İl Basın ve Protokol İşleri Bürosu” olarak söz edilmektedir. Anılan çalışmada, İl Basın ve Protokol İşleri Bürosu'nun kuruluş biçimini, amaç ve görevlerini saptayan herhangi bir kanun hükmü ya da yazılı metnin mevcut olmadığı, büronun kuruluşu ve görevlerinin fiili bir duruma dayandığı belirtilmektedir.⁵

1982 yılının son aya kadar, İçişleri Bakanlığının taşra örgütünde basınla ilişkileri düzenleyen ve aynı adla anılan ortak bir birimin olmaması dolayısı ile, taşrada bu görevi üstlenen birimler gerek isimlendirme, gerekse görev yönünden farklılık göstermişlerdir. Yapılan araştırmalar sonucunda, kimi illerde bu birimlerin, “İl İlan Bürosu”, “İl Protokol Bürosu”, “İl Basın Bürosu”, “Basın Danışmanlığı”, “Basın Müşavirliği” gibi adlar taşıdığı görev olarak da bir dağılımın olmadığı göze çarpmaktadır.

Ancak, Başbakanlığın 1981 yılının son döneminde yayımladığı emir, İl Basın Bürolarının kurulmasının gerekliliğini şu şekilde vurgulamaktadır.

“1. Basın kuruluşları ile yapılan üst seviyedeki görüşmelerde ve Anadolu basını için yapılan bölge toplantılarında basın mensupları, Devletin

⁴ Bulletin Officiel de L'Isere. No. Special 10 bis. Octobre 1878, Grenoble.

⁵ İÇ-DÜZEN RAPOR-KİTAP: 5 İl Genel Yönetimi Cilt 1, shf. 145-T.C. İçişleri Bakanlığı İç Düzen Yayınları: 8, Ankara - Gürsoy Matbaacılık Sanayii 1972.

yaptığı yatırımlar ve yerine getirdiği hizmetler konusunda bilgi alamadıklarını ve bu nedenle kamuoyunu tam ve doğru olarak aydınlatamadıklarını belirtmişlerdir.

2. Devletin götürdüğü hizmetler sağladığı olanakların özellikle o yörede yaşayan vatandaşlara duyurulması bir kamu hizmeti olarak görülmektedir. Valilerin görevli buldukları il ile ilgili bu tür somut bilgileri basın yayın organlarına intikal ettirmelerinde fayda mülâhaza edilmektedir.

3. Devlet hizmetlerinin mahalli basın aracılığı ile mahallinde kamuoyuna duyurulmasında ortaya çıkan bu ihtiyacın karşılanması için, Vilayetlerde de şayet mevcut değil ise Vali adına basma muhatap olacak bir ünitenin ya da kişinin basma bilgi vermekle görevlendirilmesi faydalı bulunmuştur.”⁶

Emrin açıkça belirttiği gibi basın bürolarının en önemli görevi, Devletin götürdüğü hizmetler ve sağladığı olanakların mahalli basın aracılığı ile mahallinde kamuoyuna duyurulmasıdır. Bunun yanında İl Basın Bürolarının görevlerini ana başlıklar halinde şu şekilde toplamak mümkündür.

- 1.Günlük mahalli basında çıkan haberleri izlemek,
- 2.Haberlerden İl’i ilgilendirenleri Vali’ye sunmak,
- 3.Valilik ile ilgili haberleri basma ve TRT’ye duyurmak,
- 4.Bizzat Vali tarafından verilecek emirlere göre basma haber vermek,
- 5.Günlük basın bülteni çıkarmak,
- 6.Ayrıca, Valilikçe kendi konusu ile ilgili bir takım iş ve hizmetleri görmek.

Görev tablosu incelendiğinde, il basın bürolarının, Başbakanlık Genelgesinde belirtilen esaslar çerçevesinde olduğu ve bu esaslara göre, görev yaptığı tespit edilecektir. Bu da önceleri kimi illerde Valilerin kişisel tutumlarına bağlı olarak oluşan ve görev yapan basın ünitelerinin gerçek anlamdaki görev portresini oluşturmuştur.

İl Basın Bürolarındaki Personelin Statüsü

Bugün için, il basın bürolarında görevlendirilen personel genelde Valilik bünyesinde çalışan personelden oluşmaktadır. Personel, böylece esas 6

⁶ 2 Aralık 1982 gün ve BHİD - 13/750 sayılı Emir.

görevi dışında ikinci bir görevi üstlenmiş durumdadır. Bu ise, arzulanan verimi sağlamaktan uzak bir çalışma ortamına neden olmaktadır. Ayrıca, personelin gerekli eğitimden uzak olması, bu verimin düşük olmasında ikinci bir etkidir.

İl Basın Bürolarının görevleri, halen yürürlükte bulunan “Valilik ve Kaymakamlık Büroları Yönetmeliğinde” gözüktüğü şekilde Yazı İşleri Müdürlüğünün görevleri içinde yer almaktadır. Bu da, görevin genelde Yazı İşleri Müdürlüğünün bünyesi içinde gözüktüğü, dolayısı ile yanlış bir uygulamanın doğmasına neden olduğunu göstermektedir. Çünkü, İl Basın Bürolarının kuruluş gerekçesinde belirtildiği şekilde, bu birim Vali adına basın ile muhatap olacak birimdir ve doğrudan doğruya Vali’ye bağlı olarak çalışması gerekirken mevcut büro yönetmeliğine göre Yazı İşleri Müdürlüğü içinde yer aldığından, bağlılık zinciri, Vali Yardımcısı, Vali şekline dönüşmektedir.

Sonuç

İl Basın Büroları yeni kurulan bir birimdir. Ancak, bu birimlerde görevlendirilecek personelin basın eğitimini veren yüksekokul mezunu veya basın mesleğinden geçen bir personel ile takviye edilmesi kaçınılmazdır. Zira, personelin muhabir titizliği içinde çalışması yanında, haberleri yorumlayabilme ve özetleme yeteneğine sahip olması gereklidir.

İl Basın Büroları, Devletin yaptığı yatırımlar ve yerine getirdiği hizmetler konusunda kamuoyuna geniş bir imkân sağlayacak ve anılan büroların amacına uygun kurulması halinde etkinliği bir kat daha artacaktır.

ERMENİ TEHCİRİ VE ŞEHİT İDARECİLERİMİZ

Mehmet ALDAN

Merkez Valisi

Türklerin buyrukları altına aldıkları uluslara karşı davranışı her zaman insancıl olmuş, onları eritme ve özümseme (Temessül) politikası gütmemişlerdir. Türklerin, hoşgörülü ve adaletli tutumu haktanır yabancılar tarafından da değerlendirilmiş ve bazı kaynaklarda ifade edilmiştir.

Hoşgörünün, adaletin, soyluluğun ve insanlık onuruna saygının en güzel örneğini tarihimizde, şüphe yok, Fatih Sultan Mehmet vermiştir. İstanbul'u aldıktan sonra, O, burada yaşayanlara mal ve can güvenliğini tanımış, daha da önemlisi onları dinî inançları ve vicdanî kanatlarıyla baş başa bırakmıştır. Aynı görüş ve davranışı bütün Osmanlı ülkesinde egemen kılmıştır.

20. Yüzyılda, yurdumuzu saran komşu ülkelerde yaşayan soydaşlarımızın, karşı karşıya buldukları insanlık dışı baskı ve işkenceleri düşündükçe, genç Türk Hükümdarının ulusal ve evrensel kişiliği bir kat daha yücelmektedir.

Fatih Sultan Mehmet İstanbul'u aldıktan sonra, Rumlarla birlikte Ermenilere de bazı haklar tanımıştır. Bursa Piskoposunu, İstanbul'daki Ermeni Cemaatına Patrik tayin etmiştir. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşlarına kadar, Osmanlı memleketlerinde yaşayan Ermeniler, şehir ve kasabalarda işleriyle güçleriyle uğraşmışlar, Devlet için bir sorun çıkarmamışlardır. Ancak bu tarihten sonra, emperyalist devletlerin yüreklendirmesi sonucu Ermeni Komiteçileri bağımsızlık ve devlet kurma ülküsüne kapılmış, Berlin Kongresine bir muhtıra sunarak Ermeni Meselesini uluslararası bir düzeye çıkarmayı başarmışlardır.

Kanunu Esasi'nin (Anayasa) ilanından sonra Ermeniler, büyük merkezler başta olmak üzere yer yer açıktan ve gizliden çalışmaya ve huzursuzluk çıkarmaya başlamışlardır. Davalarına engel gördükleri Abdülhamit 'i öldürme girişiminde bulunacak kadar işi ilerletmişlerdir.

I. Dünya Savaşı'nı, ülkülerinin gerçekleştirilmesi için bir fırsat sayan Ermeni Komiteçileri, silahlı gruplar oluşturarak Rus birlikleriyle işbirliği yapmış; Türk Ordusunu arkadan vurma, Türk köylerini yakıp yıkma, Türk halkını yok etme yolunu tutmuşlardır. Köylerde ve kentlerde yerleşik

Ermeniler de, silahlı canilere yataklık etmek, onlarla işbirliği yapmak suretiyle Devlet ve Millet için çok tehlikeli bir ortam yaratmışlardır.

Bu durumda İttihat ve Terakki Hükümeti, Ermenilere ilişkin acele bir karar alma ihtiyacını duymuş ve memleketin duyarlı bazı yerlerindeki Ermenilerin, başka bölgelere nakledilmelerini karar altına almıştır. Osmanlı Devletinin ölüm-kalım savaşı verdiği bir dönemde alman bu kararın, mümkün olan en iyi koşullar içinde uygulanmasına çalışılmış, gene de maksatlı maksatsız bir takım şikâyetlerle karşı karşıya kalınmıştır.

Osmanlı Devleti, kötü yönetim, yokluk ve yoksulluk sonucu cephelerde yenildikten sonra Mondros Silah Bırakışmasını imzalamak zorunda kalmış, İttihat ve Terakki Fırkasının başlıca liderleri ülkeyi terk etmek yolunu tutmuşlardır. Bu durumda Hükümet, Hürriyet ve İtilaf Fırkası tarafından kurulmuştur.

Yeni Hükümet, Ermeni şikâyetlerini önlemek, onlara destek olan büyük devletlere yaranmak, onların merhamet ve desteklerini kazanmak amacıyla, sonradan “Ermeni Tehciri” diye adlandırılan zorunlu Ermeni Göçünde görev alan devlet memurlarının sorumlu tutulmaları için çaba sarf etmiş, bir kısım seçkin vatan evladını, bu uğurda gözden çıkarmıştır. Yeni Hükümeti böyle bir çabaya iten nedenlerden birinin de, İttihat ve Terakki Fırkasından ve onun başarılı idarecilerinden öç alma tutkusunun olduğu söylenebilir.

Ermeni göçüne ilişkin görevlerini, başarıyla yürüten iki mülki idare amiri de, bu arada, önyargılı Nemrut Mustafa Paşa Harp Divanınca ölüme mahkum edilmiş, fakat ulus katında şehitlik mertebesine ulaşmışlardır. Bunlar, Mutasarrıf Mehmet Nusret ile Kaymakam Mehmet Kemal Bey’lerdir. Aşağıda aziz şehitlerimizin kısa özgeçmişlerini, yargılanma aşamalarını ve acıklı sonlarını vermeye çalışacağız.

— I —

MEHMET NUSRET

Kısa Özgeçmişi

1875 yılında Preveze’de doğdu. 1899’da Mülkiye’den mezun oldu. Maiyet Memurluğu stajından sonra 20 Eylül 1901 - 4 Ekim 1902 tarihleri arasında Konya Rum ve Ermeni okullarında Türkçe öğretmenliği yaptı. Bu görevi Keskin, Tepedelen, Aydonat, Filat, Meçova, Delvine, Sur, Safecl, Cisri Ergene (Uzunköprü), İskeçe Kaymakamlıkları izledi.

Balkan Harbi sırasında İskeçe’nin işgali üzerine 14 Kasım 1912 de ilçeden ayrılarak İstanbul’a geldi. 30 Mart 1914’e kadar açık maaşlı aldıktan

sonra 27 Nisan 1914 de Bayburt ilçesi Kaymakamlığına atandı. Buradaki çalışmaları takdir olunarak 12 Eylül 1915’de Erzincan Sancağı Mutasarrıf Vekilliğine*, 13 Kasım 1915’de Ergani Sancağı Mutasarrıflığına terfi ettirilerek nakledildi. 14 Haziran 1917’de Yıldırım Orduları Grup Kumandanı Mustafa Kemal Paşanın inhası üzerine Urfa Müstakil Mutasarrıflığına atanarak bu görevde 16 Nisan 1919’a kadar kaldı.

Nusret Bey, Mondros Silah Bırakışmasından sonra iş başına gelen Hürriyet ve İtilaf Fırkası Hükümeti tarafından görevine son verilerek gözaltında İstanbul’a getirildi. İki kez yargılandı, ikinci yargılanmasında Nemrut Mustafa Paşa Harp Divanı’na idamına karar verildi.

Yargılanması

Nusret Bey, Bayburt Kaymakamlığı ve Ergani Mutasarrıflığı sırasında, Ermeni Tehcirinde katil ve yağmaya yol açmaktan sorumlu tutuluyordu. Fakat yargılama sonunda, Hurşit Paşa Harp Divanı’na beraat ettirildiğinden Erenköy’deki evine çekilerek eşi ve çocuklarıyla birlikte sakin bir hayat yaşamaya başlamıştı. Ancak 6 ay sonra tekrar tutuklanarak 200’den fazla İttihat ve Terakki Fırkası ileri geleninin bulunduğu ünlü Bekir Ağa Bölüğü’ne alındı.

Gene Ermeni Tehcirinden yargılanacaktı. Bu defa Harp Divanı’na Nemrut Mustafa Paşa başkanlık ediyor, Nusret Bey’i idama mahkum edebilmek amacıyla tanıklar, kanıtlar bulmak için çırpıyordu. Dört yıl önce geçmiş olaylar hakkında, 10-12 yaşlarındaki çocuklar tanık olarak dinleniyordu. Bir gün Ermeni Patrikhanesinde sağlanan dört kadın, mahkemede Nusret Bey’in karşısında, önceden kendilerine öğretilenleri tekrarlamış; Hâkimin, “Nusret Bey burada mı, tanıyor musunuz?” sorusuna, “tanıyoruz ama, burada değil” diye cevap vermişlerdi.

Nusret Bey, Harp Divanı Başkanın bu çabaları sonunda, bu işten cezasız kurtulamayacağını anlıyor: “Bu herifler, mutlaka beni, hiç olmazsa bir seneye mahkum edecekler, göreceksiniz, yakamı kolay kolay bırakmayacaklar” diyordu. Geçim sıkıntıları içinde bulunan ailesi için üzülüyor, kahroluyordu.

Bir akşam vakti, Sultanahmet’teki Umumi Tevkifhaneden, diğer tehcir tutuklularıyla birlikte Nusret Bey’i de Merkez Kumandanlığına çağırdılar. Karar aşamasına geldiği için Nusret Bey heyecan içindeydi. Orada Vakit Gazetesi’nde gözüne ilişen bir haber moralini bozmuştu. Bunda Millicilerden birinin kurşuna dizileceği bildiriliyordu. Tevkifhane hücresinde eşine yazdığı mektupta bu haberden söz ederek:

* Mutasarrıf İmparatorluk döneminde, İl ve İlçe arasında idari bir kademe olan Sancak (Liva) m başında bulunan idare amiridir.

“Masumun ve bigünahım. Bana isnat olunan cürümlerden hiç birisinin faili olmadığım için müsterihim. Buna rağmen beni, Mustafa Nemrut katlederse Vatan ve Millet sağ olsun. Elbette onlar da bir gün kanun ve nizam dairesinde bu zevattan intikamımı alacaklardır. Namuskâr bir vatanperveri, sırf menafi şahsiyetlerinin temini için idam ve katlederse bu adamlar katildirler. Eğer böyle olursa çocuklarımı, kanıma kan talep ve intikamımı almak için, şimdiden o suretle terbiye etmelisin...”

Biçare Hayriye’ m, bilmem, benim elim hâlime tahammül edebilecek misin sen?”

Ertesi günü, Merkez Kumandanlığından Bekir Ağa Bölüğüne yalnız dönen Nusret Bey, çevresini saran arkadaşlarına, diğer tutukluların Malta’ya gönderildiklerini söyledikten sonra şunları anlattı:

“Ben, yarın veya öbür gün asılıyorum. Biliyorsunuz bizi hep beraber Merkez Kumandanlığına götürmüşlerdi; orada Türkçe bilen bir İngiliz yüzbaşı birer birer isimimizi okudu, kapının önünde kamyon duruyordu. İsimleri okunanlar kamyonu bindirilirken Nemrut Mustafa’nın geldiğini haber verdiler. İngiliz yüzbaşı yanımızdan ayrıldı, küçük odaya geçti. Ben konuşmalarına kulak verdim ve kulağımla işittim; Nemrut Mustafa yüzbaşıya şöyle diyordu: ‘Hepsini götürünüz, fakat Divan-ı Harp namına rica ediyorum, Nusret Bey’i burada bırakınız. Çünkü idamı tasdike gitti, yarın veya öbür gün idam edeceğiz.’ İngiliz yüzbaşı bir müddet sustuktan sonra: ‘Peki onu size bırakıyorum’ dedi.”

Böylece, hüküm kendisine tebliğ edilmeden önce asılacağını öğrenmiş olan Nusret Bey, kadere boyun eğmekten başka bir çarenin kalmadığını anladıktan sonra vasiyetnamesini ve eşine son mektubunu yazdı. Eşine yazdığı mektup şöyledir:

“Vasiyetnamemi Biradere (Osman Cevdet Bey) verdim. Senin için cüzdanıma ayrıca bir veda name yazdım. Elveda karıcığım. Seni tahayyül ederek öleceğim. Müslümanız elhamdülillah, ahrette buluşuruz. Allah için çocukları iyi terbiye et. Sabırlı ve mütehammil ol. Bil ki kocan mücrim değil, masum ve şehittir. Allah zalimleri kahretsin, Milletimize zeval vermesin!”

Nusret Bey, ağabeyi Cevdet Bey’e hitaben vasiyetname niteliğinde iki mektup yazmıştır. Bu mektuplar aşağıya aktarılmıştır:

“Kardeşim,

Bugün hayatımın son dakikalarını yaşıyorum, vicdanım kafiyen muazzez değildir. Hayatımda Millet ve Vatanıma hizmetten başka gayem yoktu. Onu elhamdülillah sıcak-ü istikametle ifa ettim. Bana isnat olunan cerâimin hiç birinin faili değilim, masum ve bigünahım, garaza kurban

oluyorum. Mustafa Paşa garazını bugün de gösterdi. İzzeddin tafsilâtıyla anlatsın. Çocuklarımı küçük, zevcemi yalnız ve pek fakir olarak bırakıyorum. Beş gün sonra yiyecekleri bile olmayacaktır. Allah aşkına sokaklarda bırakma, validesi çocukların terbiyesine baksın; babaları mücrim değil, şehittir. İşte son nefesimde hiçbir şeyden korkmayarak vicdanımdan şüyu eden şu ifşaatımı sana iblâğ ediyorum. Vatanım yaşasın, elbet bir gün gelir intikamımı alır, masumların ahı büyüktür. Bir masumun kanıyla oynayan şu Mustafa Paşanın hiyânetkârâne hareketleri, şu dünyada kendisine kalacak mı? Sabır tavsiye eder ve aileme sefalet çektirmemenizi rica ederim. Bilirim senin de hâlin müsait değildir. Fakat ne yapayım senden başka kimsem yok. Elveda kardeşim!.. Hakkınızı helâl ediniz.

2 Ağustos 1336 (1920) Pazartesi

Kardeşin Nusret”

“Kardeşim Cevdet Bey,

Mürettep ve musanna bir takım cerime istinaden hakkımda hükmi idamın lahika olduğu ve infazını temin için Mustafa Paşanın bizzat çalışmakta olduğunu gördüm ve işittim. Vicdanım katiyen azap hissetmiyor. Çünkü bigünahım ve masumum. Meğer muazzepp onlar alçak onlar imiş, elhamdülillah alçaklık etmedim. Namus-ü istikamet ve vicdanımı daima muhafaza ettim. Cemal Bey ve Mustafa Paşa ile Ermenilerin tertip eyledikleri şu cerhimden hiçbirisinin faili değilim, bundan emin olabilirsiniz. Siz bana kardeşlik değil, pederlik ettiniz. Mahfuzen getirilip ertesi günü tahliye olduğum zaman da söyledğim gibi, tekrar temin ederim ki fâili değilim. Orduya ve binâenaleyh Vatanıma hidemâti fevkalâdeme binaen vaki olan terfilerim, nişan alışırlarım bu adamların beni fırkacı zannıyla hakkımda şu Ermeni Meselesinin icadına sebebiyet verdi. İşte benden fırka intikamını şu suretle bil gayrı hak alıyorlar... Allah âdil-i mutlakdır. Elbet bir gün onlar da gazaba duçar olurlar.

Bugün de vicdanım pek müsterihtir. Yalnız ailemin katiyen duçar olacağı sefaletten cidden müteessirim. Onun için ailemin çocuklarla beraber Yanya'ya gitmelerini münasip görüyorum. Parasız dört nüfusa bakamayacaksınız, çocukların tahsilini temin edemeyeceksiniz. Binâenaleyh Yanya'ya gitmelidirler. Yanya'da Alyans İsrail Mektebi var; oraya versinler mümkün ise ve validesinin muvafakat-ı tamını olursa Mazlum Galatasaray Sultanisine verilmek şartıyla İrfan'ın yanında bırakılabilir. Şu ahvâl dolayısıyla ben dünya denilen dârülfelâkette bir gün olsun rahat yüzü görmedim. Daima parasız, hicret üstüne hicret ve sefalet gördüm. Bari çocuklarımla teessüratın tahfif için ellerinizden ne gelirse diriğ etmeyiniz ki, onlar olsun bir rahat yüzü görsünler. İzzettin Bey hisseden bir miktarımı Hayriye'ye veriyormuş ve aileme bakacağımı vad ediyor. Al

lah ondan razı olsun. Bugünkü Vakit gazetesinde okudum, Mustafa Paşa kanımı dökmele lezzet aldığını müftehirden ilân ediyor. Allah'ım... İntikamımı sen al..

İradeyi istihsal için dün saraya gitmiş, sarayda Dahiliye Nazırı Cemal Bey'i görmüş... Ne garip tesadüf; ben bu adamlara bir fenalık yapmadım. Fakat pek yanlış ve şeni bir harekette bulduklarının farkında değildir gafiller..

Milletim, Vatanım yaşasın; elbet ve elbet benim gibi mağdur bir masumun intikamını arayacak âdil bir kuvvet zuhur edecektir. Ona iman ederek terki dünya ediyorum. Allah'ım aileme ve çocuklarıma sen acı.

3 Ağustos 1336 (1920) Salı

Kardeşin Nusret"

İdam kararının Padişah tarafından onanmasından sonra Nusret Bey 4 Ağustos günü saat 2.30'da idam edildi. Bu olay yakınlarını ve vatanperverleri çok üzdü. İdam fermanında, ırz düşmanlığından ve para hırsızlığından söz edilmesi, bu üzüntüyü bir kat daha artırdı.

Bekir Ağa Bölüğünde, Nusret Bey'le aynı koşu altında bulunan Falih Rıfkı Atay, Çankaya adlı eserinde onun hakkında: "Mutasarrıf Nusret Bey'in ölümü eşsiz bir faciadır. Nusret Bey, gayet terbiyeli, özü sözü birbirinden temiz bir Türk milliyetçisi idi. Tehcir sanığı olarak bizim koşu altında yatıyordu. Bir gün kendisini acele Merkez Kumandanlığına istemişlerdi. Malta'ya sürüleceği havadisini duyduk ve sevindik." dedikten sonra yargılama aşamaları hakkında bilgi vermiş ve idama götürülüşünü şöyle anlatmıştır: "Nihayet bir akşam Nusret'i hücreye indirmek üzere aramızdan aldılar. Bize, ağlayışlı bir sesle veda etti. Sanki hayattan kopup gittiğine değil de dostlarından ayrıldığına yanıyordu. Kapıdan çıkarken pantolonunun yamasını gördüm. Sabaha doğru koridorda süngülü muhafızların ayak seslerini duyduk. Nusret, sehpaye gidiyordu, İbrahim Feyzi karyolanın üstüne çıktı, ezan okumaya başladı. Karısına ve çocuklarına bile gösterilmemişti. Göğsüne asılan yaftada, Tara çalmak için kıtal yaptığı' söylenen Nusret'in yamalı pantolon cebindeki cüzdanında yalnız bir kâğıt lira bulmuşlardı. Sabahın ilk saatlerinde tevkifhane avlusundan zavallı karısının çılgınlıkları geliyordu."

Nusret Bey, Milletin ve Memleketin yararını her şeyin üstünde tutmuş, bulunduğu her görevde başarılı olmuştur. Urfa'nın düşman tarafından işgaline karşı oluşturduğu milis kuvvetleriyle dört ay direnmiş, sonunda teslim olmak zorunda kalmıştır.

İngiliz işgal kuvvetleri komutanının: "Bizi niçin karşılamadınız" sorusuna Nusret Bey şu asil cevabı vermiştir:

“Siz misafir gibi gelmiş olsaydınız, Sancak hududunda karşılardık. Fakat işgal ordusu sıfatıyla sizi karşılamaya Türklüğüm mânidir.”

Nusret Bey'in şehit edilişinden bir yıl sonra, T.B.M.M. Reisi ve Başkumandanı Mustafa Kemal Paşanın bizzat takibiyle 25 Aralık 1921 tarihli Kanun ile T.B.M.M. tarafından dul ve yetimlerine “Hidemâti Vataniye” tertibinden 1000 kuruş maaş bağlandı.

Bayburt Kaymakamı iken 3. Ordu'ya askerî erzakın naklinde gösterdiği büyük gayretten dolayı Mart 1916'da 4. rütbeden “Osmani”, Ergani Mutasarrıfı iken Dersim isyanının bastırılmasında, âsilerin tenkil edilmesinde gösterdiği yararlıktan dolayı 11 Haziran 1916'da 3. rütbeden “Mescidi” nişanları ile Ergani Mutasarrıfı iken Ordu ihtiyaçlarının sağlanmasında gösterdiği başarıdan dolayı 2 Ağustos 1917'de “Harp Madalyası” ile taltif edilmiştir.

— II —

MEHMET KEMAL

Kısa Özgeçmişi

1884 yılında babasının memur olarak bulunduğu Beyrut'ta doğdu. 1908'de Mülkiye'den mezun oldu. Aynı yıl 500 kuruş maaşla Beyrut Vilâyeti Maiyet Memurluğuna atandı. 1909 da Cezayir'i Bahri Sefid Vilayetinde Maiyet Memurluğu stajını bitirip Kaymakam oldu. Ancak, bir yıl Rodos İdadisinde Türkçe, Malûmatı Medeniye, Tarih-Coğrafya dersleri öğretmenliği yaptı. 18 Aralık 1911'de asıl mesleğine dönerek sırasıyla Toyran, Gebze, Karamürsel, Boğazlıyan Kaymakamı olarak görev yaptı.

Boğazlıyan Kaymakamı iken, 20 Ağustos 1915 - 9 Ekim 1915 tarihleri arasında Yozgat Sancağı Mutasarrıf Vekilliğinde bulundu. 24 Nisan 1916 da 2000 kuruş maaşla Batraski-Şam kazası Kaymakamlığına, 26 Eylül 1916 da İzmit Sancağı Muhacirin Müdürlüğüne atandı. 13 Haziran 1917'de bu görevden: “Boğazlıyan Kaymakamlığında bulunduğu sırada menkul ve gayrimenkul bir takım malların yağma edilmesinde ihmal ve terhisî görüldüğü tahkikatla sabit olduğu cihetle Ankara Vilayet Meclisi İdaresinin lüzumu muhakeme kararı üzerine...” azledildi. Konya İstinaf Mahkemesinde yalan yargılanması sonunda beraat ettiğinden azil kararı kaldırıldı. Ve Zeriyat (Tarım) Müfettişi olarak görevlendirildi.

Bu görevde iken Boğazlıyan Kaymakamlığı sırasındaki Ermeni Tehciri olayından suçlu bulunduğu gerekçesiyle Damat Ferit Kabinesince 30 Ocak 1919 da tutuklanarak İstanbul'a getirildi ve Bekir Ağa Bölüğüne konuldu. Önce Hayret Paşa Divanı, sonra da Nemrut Mustafa Paşa Harp Di

vanı önüne çıkarıldıktan sonra idamına karar verildi ve bu karar padişah tarafından onaylandıktan sonra 10 Nisan 1919 Perşembe günü saat 17.20'de Beyazıt Meydanında uygulandı.

Yargılanması

Kemal Bey, Yozgat Mutasarrıf Vekilliğinde bulunduğu sırada Dahiliye Nezaretinden şöyle bir şifre aldı:

“Sancağınız dahilinde bulunan bilumum Ermeniler 24 saat zarfında yola çıkarılacaktır. Bunların sevk edileceği istikamet Suriye’dir. Şifrenin alındığının acele bildirilmesi...”

Bunun üzerine Kemal Bey, Yozgat Livası merkezinde ve kazalarında ne kadar Ermeni varsa bunları Suriye yönüne şevketti. İşte Kemal Bey’in suçu bu Hükümet emrini yerine getirmekten ibarettir. Yargılama başladığı zaman Kemal Bey, mahkemenin bu davaya bakmaya yetkili olmadığını, Padişahın bile böyle bir mahkemeyi kurmayı yetkisi bulunmadığını ileri sürdü ise de dinlenmeyip yargılamaya devam olundu.

Savcı iddianamesinde özetle:

“Heyeti Aliyeleri Devlet ve Milletın nâsiyei pekine sürülen lekeyi, fecâyi ve mezâlîmi mâlûmenin âmil ve sebepleri hakkında lâzimei kanuniyeyi bihakkın icra ederek adâletin nuriyle temizlemekle mükelleftir. Asırlardan beri Saltanatı Osmaniye’de refah ve saadetle yaşayan gayri Müslim unsurların, zuhuruna sebebiyet verdikleri hâdiselerin idari hatalardan ziyade haricî telkinlerden doğduğu ispat edilmiştir. Cürümlere ait evrak dosyalarıyla, ecnebi matbuatından aldığım kanaate göre, Ermeniler fevkalâde teşkilatlarıyla Vilayeti Osmaniye’nin en mühim ve hudut itibarıyla en tehlikeli mıntıklarında bazı mühim hareket ve tertibatta bulunmuşlardır. Bunun üzerine sabık Hükümet 1331 (1915) senesi Mayısında tehcire tevessül etmiş ve yanlış bir düşünce ile bunu çocuk ve kadınlara da teşmil eylemiştir. İşte bu tedbirsizlikten şahsi menfaatlerini temin maksadıyla bazı kimseler malum faciaları husule getirmişlerdir.” demiş ve kanunu cezanın ilgili maddesine göre en ağır cezanın uygulanmasını istemiştir.

Bundan sonra Ermeni Komitecileri tarafından bulunup getirilen küçük büyük pek çok kişi şikâyetçi ve tanık olarak dinlendi, bunların kanıtsız ve akıl almaz iftiralarda bulunmalarına göz yumuldu. Kemal Bey bütün bunlara karşılık, söylenenlerin hepsinin yalan ve iftira olduğunu zamanında bu konularda kendisine hiçbir şikâyetle bulunulmadığını içtenlikle ileri sürdü ve son söz olarak şunları söyledi:

“Düne kadar bir Heyeti Hakime vaziyetinde olan sizler, şu dakikada bir Mahkeme Tarih sıfatını iktisat etmiş bulunuyorsunuz.

Ermeniler tarafından itlâf edilen din ve ırkdaşlarının matemini hicranı Müslümanların yüreğini sızlattığı ve her gün gelen kara haberlerin halkın hissiyatını tahrik etmekten hâli kalmadığı, Ermenilerin ise, daima Rus ordularının kâh önüne geçerek, kâh arkasında kalarak ekseriya memleketin asker kuvvetinden mahrum bulunmasına güvenerek fecâyî ikadan hâli kalmamaları, ihtimâl ki, iddia edildiği gibi, Yozgat Livası dahilinden sevk edilen bazı Ermeni muhacir kabilelerine, Ermenilerin Müslümanlar hakkında irtikâp ettikleri her nevi fecâyie şahit olmuş asker kaçaklarının tecavüzüne sebebiyet vermiştir. Ancak, harpte mağlûp oluşumuzun aleyhimizde husule getirdiği hezeyanı durdurmak maksadıyla İddia Makamının da talebi veçhile, kurbanlar verilmesi bir siyaset iktizası farz ediliyorsa, bu kurban ben olamam. Siz kurban seçmekle değil, ancak hak ve adile binaen hükmetmek vazife vicdaniyesiyle mükellef bir heyeti çelilesiniz. Mutlaka kurban araniyorsa, her hâlde, bütün bu işlerin mürettip ve nâzımı, benim gibi küçük bir memur bulunacak değildir.” Bu güzel ve mantıklı savunmaya karşın Harp Divanı üyeleri, Kemal Bey’in idamına karar verilmesi görüşünde idiler. Aynı görüşte olmayan Hayret Paşa, bu aşamada Divan Başkanlığından istifa etti. Yerine gelen Nemrut Mustafa Paşa başkanlığında toplanan Divan, Boğazlıyan Kaymakamı ve Yozgat Mutasarrıf Vekili Kemal Bey’i idama ve Yozgat J. Kumandanı Binbaşı Tevfik Bey’i 15 yıl muvakkat kürek cezasına mahkûm etti. Karar Sadrazam Damat Ferit Paşa’nın özel çabası sonucu Padişah tarafından tasdik edildikten sonra hemen uygulandı.

İdam sehhasının çevresi, yargılamayı adım adım izleyen Ermeni Komitecilerinin toplayıp getirdikleri bir sürü maceracı ve çok sayıda meraklılarla sarılmıştı. Kemal Bey, cesaret ve direncini kaybetmeden celladın uzattığı beyaz gömleği giydi ve son sözlerini söyledi:

“Sevgili vatandaşlarım, ben bir Devlet memuruyum; aldığım emri yerine getirdim. Vazifemi yaptığımı vicdanım emindir. Sizlere yemin ederim ki, ben de masumun. Son sözüm bugün de budur, yarın da bu olacaktır. Ecnebi Devletlere yaranmak için beni asıyorlar... Eğer adalet buna diyorlarsa kahrolsun böyle adalet!...” Kemal Bey sözlerine şöyle devam etti: “Benim sevgili kardeşlerim, çocuklarımı asıl Türk Milletine emanet ediyorum. Bu kahraman Millet elbette onlara bakacaktır. Vatan uğruna cephede ölen bir insan gibi şehit gidiyorum. Allah Vatan ve Milletimize zeval vermesin... Amin...”

Halktan hiçkırı hiçkırı ağlayanlar vardı. Meydan matem havasına bürünmüştü. Bu sırada Kemal Bey vasiyetnamesini verip sehpanın altın

daki iskemleye çıktı, yağlı ipi kendi eliyle boynuna geçirerek kendini koyuverdi. Bunun üzerine insanlıktan nasibi olmayan Ermeni Komitecileri sevinçten kudurmuş bir hâlde gösterilere kalkışmışlarsa da polis ve jandarmalar tarafından dağıtılmışlardır.

Bu sırada acıklı başka bir olay yaşanmıştır. Kemal Bey'in babası, Sirkeci Gümrük Müdürlüğünden emekli Teselya Yenişehir eşrafından Arif Bey, her günkü gibi oğluna yemek götürmek üzere Kadıköy'ündeki evinden kalkmış, Beyazıt Meydanına gelmişti. Orada dağılmakta olan kalabalığı görünce, ilk rastladığı kişiye ne olduğunu sordu. "Bir adam asıldı" cevabıyla irkildi. Az sonra asılı duran evlâdıyla karşılaşınca, en aziz varlığını kaybetmenin dayanılmaz acısıyla feryat etti, ağladı, inledi. Durumu gören ve anlayan Merkez Kumandanı, kendisine emrinin ne olduğunu sorduğu zaman, "Evlâdımı bana veriniz!" diyebildi. Sehpadan indirilen oğluna sarılan baba onu alıp evine götürdü.

Ertesi günü şehit Kemal Bey, ayaklanan İstanbul halkının ve aydın gençliğin elleri üstünde, görkemli bir toplulukla Kuşdilindeki Mahmut Paşa Türbesine götürülerek defnedildi. Orada konuşanlardan genç bir tıbbiyeli gür ve titreyen bir sesle yaptığı konuşmasını şöyle bitirdi:

"Kemal!.. Sen, şu anda toprağa verdiğimiz bir çiçeksin! Orada büyüyecek, dalların o kadar dikenli olacak ki, seni bu akıbete lâyık görenlerin hepsini param parça edecektir. İntikamın behemehâl alınacaktır Kemal!.." Bu sözler yanan yüreklere biraz su serpti...

Rahmetli Kemal Bey'in elde edilen vasiyeti şöyledir:

"...Küçük yaşta rahmete kavuşan oğlum Adnan'ın metfun bulunduğu Kadıköy Kuşdili Çayırı'ndaki kabristanda yavrumun yanına gömülmemi diliyorum. Kabir taşım hamiyetli Türk ve Müslüman kardeşlerim tarafından dikilmeli ve üstüne şöyle yazılmalıdır: 'Millet ve Memleket uğrunda şehit olan Boğazlıyan Kaymakamı Kemal'in ruhuna Fatih!..' Perişan zevcem Hatice'ye, yavrularım Müzehhep ve Müşerrefe muavenet edilmesini, yavrularımın tahsil ve terbiyesine ihtimam buyrulmasını vatandaşlarımdan beklerim. Babam Karamürsel Aşar memuru sabıkı Arif Bey de âcizdir, kardeşim Münir de kimsesizdir; bunlara da muavenet olunursa memnun olurum. Türk Milleti ebediyen yaşayacak, Müslümanlık asla zeval bulmayacaktır. Allah Millet ve Memlekete zeval vermesin. Fertler ölür, Millet yaşar... İnşallah Türk Milleti ebediyete kadar yaşayacaktır..."

30 Mart 1335 (30 Mart 1919)

Boğazlıyan Kaymakamı Sabıkı Kemal"

Mülkiye'den sınıf arkadaşı, rahmetli Vali Durmuş Evrendilek Kemal Bey'i şöyle tanıtmıştır:

Millî şehit Kemal Bey, üç yıllık Mülkiye hayatında sınıf arkadaşlarının daima sevgi ve bağlılıklarını, hocalarının takdirlerini kazanmış; zeki, hareketli, medenî hayatta ileri görüş ve yaşayışla, çok değerli bir Türk genci idi; şen, şakrak ve neşeli bir insandı. Mektebi Mülkiye'nin ruhunda yarattığı Millet, Hürriyet ve İstiklâl sevgisinin kıvılcımlarıdır ki, vazife aşkıyla Kemal'e ateş püskürtmüş; Vatan ve Millet için canını feda edinceye kadar bu kutsal gaye uğrunda döğüşüp şehit olmuştur..."

Mutasarrıf Mehmet Nusret Bey ile Kaymakam Mehmet Kemal Bey'in, yürekleri sızlatan hayat öykülerini böylece özetlemiş bulunuyoruz. Bu öyküler, kendilerine verilen Devlet hizmetini en iyi şekilde yerine getirmekten başka düşünce ve kaygısı olmayan iki vatan evlâdının, saltanatlarının sürdürülmesini, makamlarının korunmasını yabancı devletlere yaranmakta, onların merhametine sığınmakta bulan Sultan ve onun âciz Hükümetleri tarafından nasıl feda edildiklerinin, saygınlığını yitirmiş bir iktidarın nelere boyun eğmek zorunda kaldığının ilginç ve acıklı hikâyeleridir.

Onlar son nefeslerini verinceye kadar "Vatan ve Millet sağolsun" demekten bir an geri kalmamışlar, adaletin politikaya ve zulme alet edildiğini gördükten sonra da haklarının aranmasını Millete ve Allaha havale etmişlerdir.

Aziz şehitlerimizin dilekleri tez vakitte gerçekleşmiş; Misak-ı Millî sınırları içinde, Vatan ve Millet bütünlüğü korunmuş, yeni bir Türk Devleti kurulmuştur. Millî ruhtan yoksun olan zalimler de birer birer cezalarını bulmuşlar, lanetle anılır olmuşlardır.

Genç kuşakların, bugünlere nasıl gelindiğini, bunun ne büyük kayıplara ve özverilere mal olduğunu bilmelerinde sayısız yararlar vardır.

Aziz şehitlerimizi saygı, minnet ve rahmetle anıyoruz.

Kaynak:

Değerli arkadaşım rahmetli Ali Çankaya'nın "Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler" adlı büyük eseri ile Ermenilere İlişkin çeşitli eserler ve dokümanlar.

İÇİŞLERİ BAKANLIĞI NDAKİ KURS VE SEMİNER ÇALIŞMALARI İL PLANLAMA VE KOORDİNASYON MÜDÜRLERİ KURSU

Hazırlayan: Müşerref NEHROZOĞLU

APK Uzmanı

Giriş

Bilindiği üzere ülkemizde planlı kalkınma sürecine girilmesinden bu yana 5 er yıllık 4 Kalkınma Planının uygulanması gerçekleştirilmiş ve Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı da yürürlüğe konulmuş bulunmaktadır. Bu süreç içerisinde Kalkınma Planının yurt sathında yaygın, etkili ve dengeli olarak uygulanması konusu büyük önem taşıdığından bu konuda gerek kalkınma planları ile, gerekse diğer yasal düzenlemelerle çeşitli tedbirler öngörülmüştür. Bu meyanda plan ve programların İl ve İlçe düzeyinde tanıtılması, başarıyla uygulanması, uygulamanın ve uygulama sonuçlarının izlenmesi, çeşitli yatırımcı kuruluşlar arasında koordinasyonun sağlanması gibi konularda Mülki İdare Amirlerine önemli görevler ve sorumluluklar verilmiştir. Mülki İdare Amirleri ayrıca, çeşitli projelere ayrılmış ödeneklerin zamanında etkin ve amacına uygun olarak kullanılmasının takibi, İller düzeyinde özel yatırımların teşviki ve yönlendirilmesi, mahalli kaynakların ve tasarrufların plan ilkeleri doğrultusunda harekete geçirilmesi, Mahalli İdareler yatırımlarının plan hedeflerini ve mahalli gelişmeyi sağlayacak biçimde gerçekleştirilmesi gibi konularda görev üstlenmişlerdir.

Bakanlığımızca, Mülki İdare Amirlerine bu konularda yardımcı olmak amacıyla kurulmuş bulunan İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüklerinin etkinliğini artırmak üzere yapılan çeşitli çalışmalar meyânın da, bu birimlerde görevli elemanların hizmet içi eğitimleri konusuna da önem verilmektedir. Bu anlayış içerisinde İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlerinin katıldığı ve 33 iş gününü kapsayan Kurs 18 Mart - 3 Mayıs 1985 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

Kursun Amacı

Kurs programının genel olarak amacı, iller düzeyinde kamu ve özel yatırımlarla, mahalli idare yatırımlarının zamanında ve amacına uygun

biçimde gerçekleştirilmesi, uygulamaların izlenmesi ve koordinasyonu konularında görevli olan Mülki İdare Amirlerine bu konularda yardımcı olabilmek üzere İl Planlama ve Koordinasyon Birimlerinin etkinliğinin artırılması olarak belirlenebilir.

Bu genel amaca ulaşmak üzere düzenlenen kursun hedefi ise: Kursa katılan İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlerine çağdaş yönetimin araçları olarak araştırma, planlama, koordinasyon, yatırım, proje, bütçe, envanter, istatistik kavramları ve teknikleri konusunda bilgi vermek ve beceri kazandırmak olmuştur.

Kursun Yürütümü

Kurs, Bakanlığımızın onayı ile Ankara'da Sivil Savunma Koleji tesislerinde düzenlenmiştir. İçişleri Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığının yönetiminde yürütülen kursta Bakanlığımızın çeşitli birimlerine mensup elemanlardan başka Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü, Devlet Planlama Teşkilatı, DESİYAB, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, İller Bankası gibi kuruluşlardan uzman elemanlar konferansçı olarak görev almışlardır. 33 iş günü devam eden kurs öğleden önce ve öğleden sonra üçer saatlik ikişer oturum halinde yürütülmüştür.

Kursta yazılı ve sözlü olarak kursiyerlere, belirlenen konularda teorik bilgiler verilmiş, bu bilgiler imkân ölçüsünde uygulamalarla pekiştirilmiş, tartışmalı panellerle konunun pratik değer kazanmasına çalışılmıştır.

Kursiyerlerin konuları kavramı düzeyinin tespiti, kurs boyunca periyodik aralarla yapılan değerlendirmelerle ve alman raporlarla yapılmıştır.

Kurs Programında Yer Alan Konular

Kurs programında yer alan konular;

1. Yönetim bilimi ve kamu yönetimine ilişkin konular,
2. Makro düzeyde ve il düzeyinde planlama, uygulamaları, teknikleri ve yöntemleri,
3. Ekonomik girişimlerin oluşturulması, yönlendirilmesi, yerel kaynakların değerlendirilmesi, proje hazırlanması ve değerlendirilmesi gibi üç genel bölüm içerisinde 49 ana konu başlığı altında işlenmiştir.

İşlenen konular Türk İdare Dergisinin müteakip sayılarında açıklamalı olarak genişçe birer özet halinde yer alacağı gibi, her konferans met

ninin peyderpey makaleler halinde yayınlanmasına da çalışılacaktır. Ayrıca konuların detaylı olarak yer alacağı bir kitap hazırlanması çalışmaları da Bakanlığımız Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı bünyesinde sürdürülmektedir.

Kursun genel muhtevası hakkında bir fikir vermek üzere, aşağıda, kurs programında yer alan konulardan 27 sine ait kısa bilgiler sunulmuştur.

Çağdaş Yönetim

Yönetim, planlama, örgütlendirme, personel alma, koordinasyon, denetim ve kaynak kullanımıyla belli hedeflere ulaşma sanatıdır.

Nüfus artışı buna bağlı olarak personel artışı, kamu yönetimi anlayışının değişmesi, teknolojik gelişmeler, yeni sistemleri uygulama zorunluğu, uluslararası ilişkilerde meydana gelen değişmeler ve gelişmeler kamu yönetimini güncel hale getirmiştir.

Yönetimde amaç, kaynakların rasyonel kullanımıyla en fazla verim elde etmektir.

TODAIİ öğretim üyesi Dr. Yücel ERTEKİN tarafından verilen konferansta çağdaş yönetim fonksiyonlarından planlama üzerinde önemle durulmuştur.

Çağdaş yönetim konusu içerisinde örgüt analizi yapılması önem kazanmaktadır. Örgüt analizi yapılırken;

1. Teşkilatın kuruluşu tespit edilir.
2. Önem verilen konular, sınırlamalar, yasaklar belirlenir.
3. Yapılan hizmetlerin tam bir listesi çıkarılır.
4. Kademe sayısının azaltılıp azaltılamayacağı araştırılır.
5. Birim ve bireyler arası ilişkiler tahlil edilir.
6. Bireylerin görevleri tespit edilir.
7. Yetki devri incelenir.
8. Danışma ve denetim birimlerinin durumu tespit edilir.
9. Kadrolama, personel sağlama esasları belirlenir.
10. Teşkilatın periyodik olarak gözden geçirilme faaliyetleri belirlenir..

7. sırada geçen yetki devri gibi önemli bir konuda idarecilerimizin tutumları birbirinden çok farklıdır. Yetki devri, işin bilfiil yapıldığı yer için olmalıdır. Devredilen yetkinin sınırları belirgin olmalıdır.

Rapor Yazma ve Teknikleri

İl Planlama ve Koordinasyon Müdürleri görev yerlerinde kendilerine verilen konularda sürekli araştırma yapma ve rapor hazırlama durumundadırlar. Hazırlayacakları raporların belli bir sistematik içerisinde ve usulüne uygun olması için kendilerine rapor yazma teknikleriyle ilgili olarak aşağıda özetlenen konularda nazari ve örneklere dayalı tatbiki bilgiler, Hacettepe Üniversitesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Saim KAPTAN tarafından verilmiştir.

Rapor hangi amaç için olursa olsun, diğer yazım türlerinden ayrılan, kendine göre şekli, anlatımı, ilke ve hedefleri olan formel bir dokümandır. Araştırma raporunun yazılmasına daha araştırmanın planlanması aşamasında başlanmalı, araştırma ile birlikte devam edilmelidir.

Raporda Amaç: Okuyuculara araştırma problemi ve bu problemin çözümü ile ilgili olarak yapılmış olan işler, araştırma sonuçları, araştırmacının tahmin ve genellemeleri hakkında bilgi vermektir.

Raporda Dil: Bir araştırma raporunun özelliği, dilinin sade ve açık olması, söylenmek istenen şeyin yakın ve dolaysız olarak söylenmiş olmasıdır. Konu anlamayı kolaylaştıracak sade ve kesin bir dille açıklanmalıdır. Çok kısa ve çok uzun paragraflardan kaçınılmalıdır.

Raporda Uyum: Raporda terim ve kavramlar her yerde aynı anlamı taşımalı, raporda tablolar, cetveller, grafikler aynı modele uymalı, raporun aşamaları bir devamlılık içinde işlenmelidir.

Raporda başlıklar ve bölümler iyi tertip edilmiş olmalıdır. Dipnot ve bibliyografyanın usulüne uygun olarak yazımına özen gösterilmelidir.

Araştırma Kavramı Usul ve Teknikleri

Araştırma Kavramı Usul ve Teknikleri konusu aşağıda genel muhtevası verildiği şekilde TODAİE Öğretim Üyesi Muzaffer SENCER tarafından anlatılmıştır.

Çağdaş yönetimde kararların ve uygulamalarının yapılan çeşitli araştırmalar sonucu ortaya çıkarılmış hakiki bulgulara dayalı olması gerekmektedir. Kararlar için temel olacak bilgiler araştırmaya dayalı olarak üretilmelidir. Bu yaklaşım içerisinde araştırma, planlı ve sistemli olarak verilerin toplanması, analizinin yapılması, yorumlanarak değerlendirilmesi ve rapor edilmesi sürecidir.

Dünyadaki hızlı gelişmeye ayak uydurma çabası içinde olan ülkemiz için sorunlarımıza yönelik araştırmalara ihtiyaç vardır.

Bir araştırma tasarımında bulunması gerekli aşamalar;

1. Araştırma sorununun ve kapsamının belirlenmesi: Bu aşamada araştırma sorununun kavramsal çerçevesi çizilirken araştırmaların konusu ve kapsamı açık-seçik tanımlanır.

2. Araştırma tipinin belirlenmesi: Bir araştırmanın tipi, araştırmanın amacına, değişkenin tümüne ve varsayımın niteliğine göre belirlenir.

3. Gözlem tekniğinin seçilmesi: Araştırma konusunun niteliğine, aranan bilginin türü ve araştırma alanının karakteristiklerine göre bir seçme yapılır.

Seçilmiş bulunan herhangi bir gözlem tekniği ile elde edilen kaba bilgiler, birinci aşamada işlenir. Her maddeye alman cevap bir kod numarasıyla ifade edilir. İkinci aşamada veriler sunulur. Verilerin sunulması çizelgeleme ve grafiklerle gösterme şeklinde olur. Üçüncü aşamada veriler matematiksel, istatistiksel yöntemlerle çözümlenir. Bu aşamada verilerin merkezi özellikleri, dağılımı ve bağlantıları kurma işlemleri yapılır.

Türkiye'nin Toplumsal Yapısı ve Sorunları

İnsan unsuru, üretim, gruplaşmalar, kültür ve toplumsal değişme tüm toplumları oluşturan alt unsurlardır.

TODAÎE Öğretim Üyesi Doç. Dr. Ömer BOZKURT tarafından verilen konferansta önce Türkiye'nin toplumsal yapı incelemesi yapılmış 1950 ler- den önceki tarımsal yapı ve 1980 yılından sonraki yapı değişikliği anlatılmıştır.

Doğum oranının yüksek olması sonucu hızlı nüfus artışı dolayısıyla da köyden kente göç olayı başlamıştır. Doğal nüfus artışı kırdan fazla kentte az, batıda az doğuda fazla olmuş, bunun sonucunda da hızlı bir kentleşme başlamış, köy ve kent nüfusu dengelenmiştir.

Türkiye'de köyden kente göçün nedeni, kentin cazibesi veya sanayinin işçi talebi değildir. Kırsal nüfus artışı ve toprağın bu nüfusu barındıramayıdır. Kente gelenler sanayi alanı yerine hizmetler alanında iş bulabilmişler ya da işportacı esnaf gibi marjinal kesimi oluşturmuşlardır.

1950 den önceki yıllarda tarımsal yapı hakimdir. Sanayi gelişmemiştir. Köyden kente göç yoktur. Küçük geçimlik işletmeler, büyük geleneksel işletmeler ve topraksız kesim tarımsal yapıyı meydana getirmektedir.

1980 den sonra yapı değişikliği olmuştur. Topraksızların bir bölümü kente göçmüş, bir kısmı ücretli tarım işçisi olmuştur. Küçük toprak sahiplerinin bir bölümü pazar için üretim yapan işletmeler haline dönüşmüştür.

bir kısmı ise topraklarını terk etmiştir. Büyük işletmelerin pek çoğu modern işletmeler haline dönüşmüştür. Bir kısmı topraksızlar da toprak sahibi olmuşlardır.

Kamu Yönetimindeki Son Düzenlemeler

Kamu yönetimi özellikle son yıllarda ülkemizde ve dünyada çeşitli gelişmeler göstermiştir. Ülkemizde son olarak bakanlıklar düzeyinde ve alt kademelerinde yeniden düzenlemeler yapılmıştır. Çeşitli kamu kurum ve kuruluşları arasında koordinasyon sağlamakla görevli İl Planlama ve Koordinasyon Müdürleri açısından yeniden düzenleme çalışmalarının bilinmesi hayati önem taşımaktadır. Kurumsal yapıları bilinmeyen kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonun sağlanması imkânsız olacaktır.

Gazi Üniversitesi öğretim üyelerinden Y. Doç. Dr. Ömer PEKER tarafından verilen konferansta yeniden düzenleme çalışmalarındaki planlama, işbölümü, yetki ve sorumluluk belirleme, örgütlendirme, işi basitleştirme yolları gibi aşamalar anlatılmıştır. Ayrıca İçişleri Bakanlığında yapılan İÇ-DÜZEN çalışmaları ve MEHTAP raporu ile A.B.D., Almanya ve Fransa'daki uygulamalar hakkında bilgiler verilmiştir.

Bugün ülkeler arasında teknolojik uçurum yanında yönetsel uçurum da söz konusudur. Bu açıdan yeniden düzenleme çalışmaları önem taşımaktadır.

Verimlilik ve İş Basitleştirme Teknikleri

Verim, bir kuruluşun veya işletmenin faaliyetleri için yaptığı tüm giderler toplamı ile üretilen hizmet veya malın toplam değerleri arasındaki orandır.

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında verimlilik konusu üzerinde durulmakta ve “Kamu Yönetimi, işleri gerekli nitelikte, hızda ve verimlilikte yürütemediğinden, kalkınmanın etkin bir aracı olamamaktadır. Kalkınmaya destek olma niteliğinden yoksun olan kamu idaresi giderek büyümekte, pahalılaşmakta ve çözümünü güçleşen katı bir sorun olmaktadır” ifadesi kullanılmaktadır.

TODAË Öğretim Üyesi A. Fikret AR tarafından verilen konferansta verimliliği düşüren nedenler ile verimliliği artırma çareleri ve işi basitleştirme teknikleri anlatılmıştır.

Evrakların bir çok yerde kaydedilmesi, kontrol sıklığı, fazla kopya çıkarılması, havale çokluğu, yetki devri yapılmayışı, personelin yeteneğine uygun yerde kullanılmayışı, sorumluluktan kaçma, binaların ayrı yerde oluşu, işi basitleştirme tekniklerinin bilinmeyişi, ücretin azlığı, cezanın.

bol, ödülün az olması, mevzuat çokluğu, yemlikten kaçma, boş verme verimi düşüren başlıca sebeplerdir.

Verimin artırılması için, Ne, Niçin, Nasıl, Nerede, Ne Zaman Yapılıyor? Kim Yapıyor? Nasıl Yapılmalı? Gerekli mi? Bunlar devamlı gözden geçirilmelidir.

Ayrıca, büroların planlı ve programlı çalışması, organizasyon ve metot tekniğinden yararlanılması, işi basitleştirme tekniğinin uygulanması, arşiv-dosyalama tekniğinin uygulanması, büro yönetim tekniklerinin uygulanması verimin artmasını sağlayacak başlıca faaliyetlerdir.

İş basitleştirmek için uygulanan teknikler; iş dağıtım etüdü, iş akımı etüdü, hareket ekonomisi, alan ve yerleşme etütleri, form analizi ve geliştirme ve iş ölçme teknikleridir.

Kanunun önemini benimsemeleri ve ilgili personeli görevlendirmeleri açısından işi basitleştirme uygulamalarında esas görev yöneticilere düşmektedir.

Koordinasyon Kavram ve Teknikleri

İlde yatırımcı kuruluşlarla koordinasyon ve işbirliğini sağlama durumunda olan İl Planlama ve Koordinasyon Müdürleri için Koordinasyon Kavram ve Teknikleri konusu önem taşımaktadır. Konferans, Gazi Üniversitesi Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Ömer PEKER tarafından verilmiştir.

Koordinasyon, işin daha etkili bir şekilde yapılması için gerekli işbirliğinin gerçekleştirilmesi halidir.

İyi koordine edilmiş bir örgütte her bölüm ve birim diğerlerinin ne yaptığından haberdirdir ve onlarla uyum halindedir.

Koordinasyon, yönetimin planlama, örgütlenme, yöneltme, iş görenin yetiştirilmesi ve kontrol gibi süreçlerinin bir bileşkesidir. Örgütün tümünü yapışkan gibi ayakta tutan unsurdur.

İyi bir koordinasyonun sağlanabilmesi için yönetimin ilk aşamalarından başlayarak koordinasyonun gerçekleştirilmesine çalışılmalıdır. Sonraki aşamalarda ise; belli aralıklarla herkesin katılacağı toplantılar düzenlenmeli, aynı düzeyde yöneticilerin katılacağı toplantılar yapılmalıdır. İlgili olaylar, durumlar hakkında yeterli bilgi ve kesin görüşün ortaya çıkarılması sağlanmalı ve bunlardan kimlerin sorumlu oldukları belirlenmelidir. Sonuçlar ve eleştiriler sürekli değerlendirilmeli ve gözden geçirilmelidir. Gereken düzeltme ve uygulamalar yapılmalıdır. Alt sistemlerin görevlerindeki gecikmeler belirlenerek ilgililerce verilecek kararlarla düzeltil

melidir. İyi iletişim yöntemleriyle sözlü ve yazılı raporlar vb. belgelerle örgütün çeşitli bölümlerinde olup bitenlerle ilgili bilgiler belli bir yerde toplanmalıdır.

Koordinasyonun yetersizliği durumunda, faaliyetler ve çabalar arasında varlığı gereken işbirliği, güç birliği, zamanında ve yerinde hareket etme gerçekleşmez. Bu durum zaman, emek ve enerji kaybına neden olur.

Form: Geliştirme, Standardizasyon ve Kontrolü

Form konusunda örneklere dayalı bilgiler TODAİE Öğretim Üyesi A. Fikret AR tarafından verilmiştir.

Form; gerek kamu kuruluşlarında, gerek işletmelerde her an doldurulan, kullanılan, bilgi aktarılan önemli bir araçtır.

Üzerinde bir takım sorular olan, aralarında doldurulmak üzere boşluklar bulunan basılı kağıt, teksir veya karton diye de tanımlayabileceğimiz formun yönetimde kullanılmasıyla işlerde sürat, düzen, ekonomi, kolaylık, birlik ve beraberlik (Standardizasyon) sağlanmış olur.

İyi bir formda; Muhtevasını kısaca belirtecek şekilde başlık bulunmalı, nasıl doldurulacağı ve kullanılacağı konusunda kısa bir açıklaması bulunmalı, sorular tutarlı ve mantıklı bir sıra izlemeli, gereksiz sorular bulunmamalı, dil anlaşılır olmalı, cevapların verileceği boşluklar cevaplama için uygun ve yeterli genişlikte olmalıdır.

Her formda ayrıca, form numarası olmalı, formun basım tarihi ve kaç adet basıldığı altına yazılmalıdır. Formlarda yazılacak yazılar yatay yazılacak şekilde ayarlanmalıdır. Makina aralıklarına uygun boşluklar bırakılmalıdır.

Her kuruluşta, hatta kuruluşların değişik birimlerinde, benzer işlerde farklı formlar kullanıldığı görülmektedir. Bunun önlenmesi form standardizasyonu ile mümkün olabilir.

Formun kurumlar arası standardizasyonu ile Devlet Malzeme Ofisi görevlidir.

Kurumsal form standardizasyonunu her kurumun Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu yapmaktadır.

Formun kontrolü, analizi, geliştirilmesi, çizilmesi, bastırılması ve dağıtılması işleri bütün örgüt için tek bir birim tarafından yürütülür. Bu birim tarafından bir form talimatı hazırlanır, her form için bir dosya açılarak gelişimi takip edilir.

Yatırım Harcamalarının Planlaması

İlde kamu yatırımları için teklif önerileri hazırlanması, Mahalli idareler yatırımları ile özel yatırımların yönlendirilmesi, yatırımların ekonomik analizinin iyi yapılmasını gerektirmektedir.

TODAİE Öğretim Üyesi Doç. Dr. Meral TECER tarafından anlatılan kursun bu bölümünde, yatırımların değerlendirilmesinde kullanılan nicel yöntemler, risk ve enflasyon koşullarının değerlendirme çalışmalarına etkileri ile öncelikle paranın zaman değeri üzerinde durulmuştur.

Yatırımlara ilişkin para giriş ve çıkışları arasında anlamlı bir karşılaştırma yapılabilmesi için bunların değerlerinin aynı zaman düzeyine indirilmesi gerekmektedir. Öte yandan hızlı bir enflasyonun varlığı da uzun vadeli yatırımlarda paranın gerçek değeri üzerinden hesaplamaları zorunlu kılmaktadır.

Bugün belirli bir miktardaki paranın, birleşik faiz esası üzerinden (n) dönem sonra ulaşacağı değer, (n) dönem sonra elde edilecek paranın bugünkü değeri ve paranın birikimli bugünkü değeri, çeşitli formüller ve tablolar yardımıyla hesaplanmaktadır.

Yatırım projelerinin değerlendirilmesinde en çok kullanılan yöntemler:

1. Yatırımın Ortalama Kârlılık Oranı Yöntemi
2. Geri Ödeme Süresi Yöntemi
3. İç Verim Oranı Yöntemi
4. Net Bugünkü Değer Yöntemi
5. Yıllık Eşdeğer Gider Yöntemidir.

İki ya da daha çok sayıda yatırım projesi, aynı beklenen değere sahip ise; net nakit akımlarının standart sapması en düşük olan, standart sapma aynı ise para akımlarının beklenen değeri en yüksek olan seçilmelidir.

Yatırım Projelerinde Yapılabilirlik (Fizibilite) İncelemeleri

Kıt kaynakların işletme ve ulusal ekonomi açısından en uygun alanlarda ve mümkün olan en yüksek kâr ve faydayı sağlayacak şekilde kullanılması sorununun çözümü yeni yatırımlar için bir projelendirme çalışmasını gerektirmektedir.

Yapılabilirlik incelemeleri ile yatırım projesinin mevcut koşullarda gerçekleştirilmesinin mümkün ve uygun olup olmayacağı hususu, projenin işletme ve ulusal ekonomi açısından neden olacağı giderlere, kayıplara ve sağlayacağı yararlarla ilişkin veriler toplanıp değerlendirilerek aydınlığa kavuşturulur.

Yatırım projelerinin hazırlanmasında teknik yönden yapılan incelemeler, üretim için zorunlu girdilerin ve üretilecek malların niteliklerinin belirlenmesi, kuruluş yerinin seçimi, üretim kapasitesinin seçimi, kullanılacak üretim teknolojisinin, makina ve donatımın seçimi, fabrika yerleşim planlarının hazırlanması ve üretim maliyetinin hesaplanması gibi konuları kapsamaktadır.

Yatırım projelerinin hazırlanmasında ekonomik yönden yapılan incelemeler teknik inceleme ile birlikte yürütülebilir ve proje ile üretilecek mal ya da hizmete ilişkin pazar araştırması, ekonomik kârlılık ve ulusal ekonomi açısından sağlanacak yararlar gibi konuları kapsar.

Projelerde mali inceleme, toplam yatırım tutarının hesaplanması, yatırım harcama ve finansman planlarının hazırlanması, tahmini gelir, gider ve fon akımı tablolarının düzenlenmesi, borç ödemelerini karşılama oranının bulunması, kâra geçiş analizi, Projenin net bugünkü değer ve iç verim oranı yöntemleriyle mali kârlılığın hesaplanması gibi konuları kapsamaktadır.

Bu konu Doç. Dr. Meral TECER tarafından işlenmiştir.

Türk Kalkınma Planlamasında Uygulanan Model ve Teknikler

Türkiye’de uygulanmakta olan kalkınma planlarının hazırlanış şekli ve uygulanan model ve teknikler konusunda genel olarak fikir edinilmesinin yararlı olacağı bu konferans D.P.T. Uzmanı Yavuz ARINSOY tarafından verilmiştir.

Planlama iktisadının temel konusu, kaynakların toplum ihtiyaçlarına dengeli olarak dağıtılması, hangi mal neyle ne kadar tüketilerek ne kadar üretilceğinin tespit edilmesidir.

Türkiye’de 1930’larda yapılan planlama çalışmaları bir envanter çalışmasıdır. Kaynaklar nelerdir, buna göre neler yapılabilir konusu incelenmiştir. 1960’tan sonra çeşitli modeller kullanılarak ekonominin normal gelişimi olan %5’lik gelişime hızım %7’lere çıkarmak amaçlanmıştır.

Direkt veya endirekt olarak devletin müdahale ettiği, özel sektörün el atmadığı alanlarda işletmeyi devletin kurduğu karma ekonomilerde başlıca üç çeşit plan modeli uygulanır:

1. Makro model: Belirli bir büyüklüğe ulaşmak için ayrı sektörler arasında birlik kuracak matematiksel formüllerin kullanıldığı modeldir.

2. Yapısal değişme modeli: Ekonomik büyüme sonunda sektörlerin alacağı gelişme durumunu gösteren, bunun için alınması gereken tedbirleri belirten modeldir.

3. Neoklasik yaklaşım modeli.

Birinci beş yıllık plan döneminde bilgi birikimi yeterli olmadığı için uluslararası kuruluşlar ve yabancı uzmanlardan yararlanılmıştır. Plan üç aşamalı hazırlanmıştır. Birinci aşamada sektörler arası denge, ikinci aşamada üretim dengesi, üçüncü aşamada projelerin dengelenmesi planlanmıştır.

Üçüncü, Dördüncü ve Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planlarında kullanılan makro modeller çok sektörlü modellerdir. Gayrisafi milli hasıla ve milli gelirin tahlilleri yapılarak sektörlerin payları hesap edilmektedir.

Türkiye’de Sanayinin Gelişmesi Açısından Organize Sanayi Bölgeleri ve Küçük Sanayi Siteleri

Organize sanayi bölgeleri, birbiriyle uyumlu üretim yapan küçük ve orta büyüklükteki kuruluşların aynı yer üzerinde yeterli alt yapıdan ortak yararlanan sanayi kuruluşlarının bulunduğu alanlardır.

Devlet Planlama Teşkilatı Uzmanlarından Ayda ERAYDIN ve Güngör ERDUMLU’nun birlikte işledikleri konuda batıdaki organize sanayi bölgeleriyle karşılaştırmalar yapıldıktan sonra organize sanayi bölgelerinin yasal dayanakları ile küçük sanayi siteleri üzerinde durulmuştur.

Uygulamada Türkiye’de organize sanayi bölgelerinde uyum aranmamaktadır. Farklı üretim yapan sanayi birimleri bir arada bulunmakta, orta - küçük büyüklükteki işletmelere büyük işletmeler de dahil edilmektedir. Standart bir yapı yoktur.

Türkiye’de organize sanayi bölgeleri; toplulaştırmadan dolayı, planlı sanayi yapısı elde etmek için, kentleşmenin planlanması ve yönlendirilmesi için teşvik edilmektedir.

Organize sanayi bölgelerinin yasal dayanakları:

1. Kalkınma Planları,
2. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Kuruluş Kanunu,
3. 1967 Yılında Çıkarılan Organize Sanayi Bölgeleri Yönetmeliği,
4. 31.1.1982 tarihli Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Fonlar Yönetmeliği.

Çeşitli kuruluşlar ve kişilerce organize sanayi bölgesi kurulabilmektedir. Önce, sanayi odası, ticaret odası, ticaret ve sanayi odası belediyeler veya özel idarelerin kuracağı birliklerden müteşebbis heyet oluşturulur. Bir Başkan ve 4 üyeden oluşan müteşebbis heyet yer belirlemesi yapar, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı adına Halk Bankası’nda oluşan organize sanayi bölgeleri fonundan kredi isteminde bulunur.

Bu kredinin %10'unun kendileri tarafından karşılanması gerekmektedir. Kredi 5 yıl ödemesiz 15 yıl vadeli. Faiz oranı gelişmiş bölgelerde %15, gelişmemiş bölgelerde %10 ve %12'dir.

Küçük sanayici, Esnaf ve Küçük Sanatkarlar Kanununa göre kurulmuş, ticaret ve sanayi odasına kayıtlı, sermayesi 10 milyon TL. nin altında olan kimselerdir.

Uygulamadaki olumsuzlukları gidermek, etkin üretim ve verimli çalışma sağlamak, örgütlenme ve ihtisaslaşmayı mümkün kılmak, denetimi kolaylaştırmak için küçük sanayi siteleri kurulması desteklenmektedir.

Mahalli Kaynakların Belirlenmesi ve Mahalli Teşebbüslerin

Desteklenmesi

Konu, Devlet Planlama Teşkilatı Uzmanları İsmail SARICA ve İsmail KARAMAN tarafından müştereken işlenmiştir.

Kalkınma politikası, yerel kaynakların araştırılıp harekete geçirilmesini de öngörür.

Tarımsal kaynaklar, mineraller, hizmetler ve kaynaklar yönünden uygun çevre olarak nitelendirebileceğimiz yerel kaynakların araştırılması İl ve İlçe envanter çalışmaları ile beraber yürütülebileceği gibi; İl ve İlçede yerinde elde edilecek bilgiler ile merkezi idareden elde edilecek bilgilerin değerlendirilmesi ile de yapılabilir.

Mahalli teşebbüsler konusu, yurt dışında çalışanların tasarruflarıyla yurt içi tasarrufların yatırımlara yönelmesi hareketiyle güncellik kazanmıştır.

Sanayileşmenin yurt düzeyinde hızlı ve dengeli olmasını sağlamak amacıyla devlet, mahalli teşebbüslere değişik araçlarla destek olmuştur ve olmaktadır. Devlet tarafından sağlanan başlıca teşvik ve destekler şunlardır:

- A. Proje hizmetiyle destek,
- B. Teşvik tedbirleriyle destek,
- C. Finansman açısından destek.

Proje hizmetlerinden daha çok kırsal kooperatifler, yurt dışı işçi tasarruflarının ülke içinde değerlendirilmesini amaçlayan teşebbüsler ve yurt içi mahalli tasarruflarla meydana getirilen kuruluşlar yararlandırılmaktadır.

Teşvik tedbirleriyle destek, gümrük muafiyeti, yatırım indirimi, özel önem taşıyan sektörler ile Kalkınmada Öncelikli Yörelerde çalışanların

ücretlerinin vergilendirilmesinde indirim, yatırım finansman fonundan faydalanma, bina inşaat hariç istisnası, vergi, resim ve harç istisnası, döviz tahsisi, konut inşaatında ve kalkınmada öncelikli yörelerde yapılacak yatırımlarda vergi, resim ve harç istisna ve muafıklar, faiz farkı iadesi şeklinde uygulanır.

Yerel girişimler için finansman açısından destek, bankalar ve fonlar kanalıyla sağlanır.

Kalkınmada Öncelikli Yörelere ve Planlı Dönemdeki Uygulamalar

Planlı kalkınmanın başlıca hedefi olan ekonomik büyümeyi gerçekleştirirken bölgesel sorunları ve bölgeler arası farklılaşmaları da göz önünde tutmak, ulusal kalkınma ile bölgesel kalkınmayı birlikte düşünmek gerekmektedir.

Bilimsel yöntemlerle belirlenen Kalkınmada Öncelikli Yörelere, diğer illerimize göre sosyo-ekonomik gelişme seviyeleri itibarıyla daha az gelişen illerimizden oluşan gruba verilen isimdir. Kalkınmada Öncelikli İllerimizin sayısı 1988 yılından beri artarak ve azalarak çeşitli değişiklikler geçirmiştir. Bir önceki yıl 27 olan Kalkınmada Öncelikli il sayısı 1985 de Amasya'nın katılmasıyla 28 olmuştur. 13 ü birinci derece, 15 i ikinci derece öncelikli illerdir.

Birinci Derecede Öncelikli iller: Adıyaman, Ağrı, Bingöl, Bitlis, Diyarbakır, Gümüşhane, Hakkari, Kars, Mardin, Muş, Siirt, Tunceli, Van.

ikinci Derecede Öncelikli iller: Amasya, Artvin, Çankırı, Çorum, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Kastamonu, Malatya, Kahramanmaraş, Sinop, Sivas, Tokat, Şanlıurfa, Yozgat.

Ülkede refahın dengeli bir şekilde dağılımının sağlanması ve dolayısıyla Kalkınmada Öncelikli Yörelere konusu üzerinde her plan döneminde gerektiği ölçüde önemle durulmuş çeşitli teşvik tedbirleri getirilmiştir.

Devlet Planlama Teşkilatı Uzmanı İsmail SARICA tarafından verilen buna dair konferansta ayrıca her plan döneminde Kalkınmada Öncelikli İllerin Durumu bu konudaki stratejiler ve uygulanan teşvikler ile Beşinci Beş Yıllık Plan dönemindeki özel teşvik tedbirleri, özel projeler ve özel fonlar üzerinde durulmuştur.

Kamu İktisadi Teşebbüsleri ve Son Düzenlemeler

Kamu İktisadi Teşebbüsleri 2929 sayılı Kanun ve bunun yerini alan 233 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile düzenlenmiştir.

Kamu İktisadi Teşebbüsü, iktisadi Devlet teşekkülü ile kamu iktisadi kuruluşunun ortak adıdır.

İktisadi Devlet Teşekkülü (İDT), sermayesinin tamamı Devlete ait, iktisadi alanda ticari esaslara göre faaliyet göstermek üzere kurulan kamu iktisadi teşebbüsüdür.

Başlıca İktisadi Devlet Teşekkülleri; Devlet Yatırım Bankası, T.C. Ziraat Bankası, Anadolu Bankası, Halk Bankası, Sümerbank, Türkiye Selüloz ve Kağıt Fabrikası (SEKA), Türkiye Çimento Sanayii T.A.Ş., Türkiye Demir Çelik İşletmeleri, Etibank, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (T.P.A.O.), Petro-Kimya A.Ş. (PETKİM), Türkiye Taş Kömürü Kurumu, Türkiye Gübre Sanayii, Türkiye Kömür İşletmeleri, Devlet Malzeme Ofisi, Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş., Makina Kimya Endüstrisi Kurumu (MKE), Ağır Sanayi Otomotiv Kurumu, Et ve Balık Kurumu, Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO), Türkiye Süt Endüstrisi Kurumu, Yem Sanayii T.A.Ş., Türkiye Zirai Donatım Kurumu, Türkiye Cumhuriyeti Turizm Bankası A.Ş., Türkiye Emlak Kredi Bankası A.O., Türkiye Gemi Sanayii A.Ş., Türkiye Denizcilik İşletmeleri, Orman Ürünleri Sanayi Kurumu (ORÜS) dur.

Kamu İktisadi Kuruluşu (KİK), sermayesinin tamamı devlete ait olan ve tekel niteliğindeki mallar ile temel mal ve hizmet üretmek ve pazarlamak üzere kurulan, kamu hizmeti niteliği ağır basan kamu iktisadi teşebbüsüdür.

Belli Başlı Kamu İktisadi Kuruluşları; Türkiye Elektrik Kurumu, Türkiye Cumhuriyeti Posta Telgraf ve Telefon İşletmesi Genel Müdürlüğü (PTT), Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demir Yolları İşletmesi Genel Müdürlüğü (TCDD), Devlet Hava Meydanları İşletmesi Genel Müdürlüğü (DHMİ), Türk Hava Yolları Anonim Ortaklığı (THY), Uçak Servisi Anonim Şirketi (USAŞ), Çay İşletmeleri Genel Müdürlüğü (ÇAY-KUR), Tekel İşletmeleri Genel Müdürlüğü, Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü, Savunma Donatım İşletmeleri Genel Müdürlüğü (TUSAŞ) dır.

Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Türkiye gayrisafî milli hasıla içindeki payı %8-12 arasındadır.

Kamu İktisadi Teşebbüslerin, sermayesinin tamamı İDT'ne ve KİK'na ait ve onlara bağlı müesseseleri, sermayesinin %50 sinden fazlası İDT'ne veya KİK'na ait olan işletme veya işletmeler topluluğundan oluşan bağlı ortaklıkları, sermayesinin en az % 15 i en çok %50 sine İDT veya KİK larmın sahip olduğu iştirakleri ile müesseselerin ve bağlı ortaklıkların mal ve hizmet üreten fabrika ve diğer birimlerinden oluşan işletmeleri vardır.

Konu, Devlet Planlama Teşkilatı uzmanlarından Şevki Emin KAHYAGİL tarafından işlenmiştir.

Kırsal Kalkınma Projeleri ve Türkiye’de Uygulamalar, Kırsal Yerleşim ve Hizmetlerde Etkinlik Sağlanması

Aşağıda çok kısa özeti yer alan konu DPT Uzmanı İsmail COŞKUN tarafından işlenmiştir.

Planlı dönem Öncesinde kırsal kalkınma milli ekonomiden ayrı olarak düşünülmüş ve başarı sağlanamamıştır.

Planlı dönem içinde yer alan kırsal kalkınma denemeleri:

1. Toplum kalkınması modeli,
2. Merkez köyler modeli,
3. Köy-Kent modeli,

Her model tek tek denenmiş birisi başarısız olunca diğer modele geçilmiştir.

Kırsal kalkınma için öncelikle arazi kullanım planı yapılmalı hizmetler bunu tamamlayıcı olarak götürülmelidir. 1974-1981 yıllarında yapılan çalışmalarla merkez köyler belirlenmiştir. Adet 4319 dur. Başarı için yerleşim birimlerine bilinçli olarak müdahale edilmeli sayıları azaltılmalıdır. 1960 yılından beri köy sayılarının azaltılması çalışmaları sürmektedir. Merkez köylerde etkinlik kooperatifler eliyle artırılabilir. Devlet kırsal teşkilatlanmayı düzenlemeli, kırsal teşebbüsü kendi oluşumu içinde desteklemeli, teşkilat kırsal kesimin malı olmalıdır.

Türkiye’de, Çorum-Çankırı kırsal kalkınma projesi, Erzurum kırsal kalkınma projesi, Bingöl-Muş kırsal kalkınma projesi uygulamaları vardır.

Dünya Bankasının yardımıyla Çorum-Çankırı kırsal kalkınma projesine 160 milyon TL ayrılmıştır. Projenin amacı, komple bir kalkınma girişimi ile tarım yanında sosyo-kültürel hizmetlerin de götürülmesiyle halk katkısını sağlamak aynı zamanda muhafazakar yapıyı değiştirmektir.

Kırsal kalkınma projesi ile götürülen başlıca hizmetler:

1. Tarımsal hizmetler,
2. Sulama Hizmetleri,
3. Sosyal Hizmetlerdir.

Planlamanın Hukuki ve İdari Sorunları

Planlamanın Hukuki ve İdari Sorunları Konferanslarında planlamaya salt bir iktisat tekniği olarak bakılmaması, idari ve hukuksal yönlerinin bulunduğu ve ayrıca temel planlama işlemlerinin hukuk düzenimizdeki yeri konusunda belirsizliklerin sürmekte olduğu vurgulanarak, aşağıda özetleri yer alan gerekli bilgiler SBF Öğretim Üyesi Doç. Dr. Turgut TAN tarafından verilmiştir.

Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) Devletin üst düzeyinde bir danışma ve kurmay birimi olarak kurulmuş olmakla birlikte, zaman zaman teşkilatın, bu niteliğinin dışında görev ve yetkilerle donatıldığı da görülmüştür. Bu durum bir yandan DPT ile diğer kamu idareleri arasında bazı sorunlar doğmasına neden olurken, öte yandan siyasi iktidarların teşkilata bakış açısını etkilemiştir.

Planlamanın kamu kesimi için emrediciliği kabul edilmiştir. idari ve hukuki kararların plan ilkeleriyle uyumunu sağlayacak hukuki mekanizmalar henüz yeterince geliştirilememiştir. Bununla birlikte gerek Anayasa Mahkemesi, gerekse Danıştay idari ve hukuki kararların plana uygunluğu konusunda önemli katkı sağlamışlardır. Anayasa Mahkemesi 77 sayılı Kanunun getirdiği esaslara uyulması konusunda hassasiyet gösterirken, Danıştay, idarenin takdir yetkisinin denetimi esnasında bu yetkinin kamu yararına kullanılıp kullanılmadığını plana ve yıllık programa uygunluk açısından değerlendirmiştir.

Ekonomik Yönetim

Devletin ekonomik hayata katılımı iki türlü olmaktadır.

1. Ekonomik hayatı düzenleyici işlemlerle katılımı,
2. Ekonomik hayata girişimci olarak katılımı.

Ekonomik yönetimden Bakanlar Kurulu sorumludur. Başbakan, bakanlıklar arası işbirliği ve koordinasyonu sağlar. 223 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Devlet Planlama Teşkilatı düzenlenmiştir. Planın hedef ve stratejileri Bakanlar Kurulunca hazırlanmakta Devlet Planlama Teşkilatına sunulmakta ve plan buna göre hazırlanmaktadır.

Ekonomiyi düzenleyici işlemler olarak, 2680 sayılı Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Düzenlenmesine İlişkin Kanun, 2667 sayılı Ticaret ve Sanayi Odaları Kanunu, 2977 sayılı Yetki Kanunu, 2999 sayılı Memurların Durumunu Düzenleyen Kanun, 2810 sayılı Sermaye Piyasası ile ilgili Yetki Kanunu önem taşımaktadır.

Ekonomik hayata girişimci olarak katılma, kamu iktisadi teşebbüsleri (KİT) adı altındaki ekonomik kamu kurumları vasıtasıyla olmaktadır. KİT leri 233 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile yeniden düzenlenmiştir.

Ekonomik hayatla ilgili konularda Başbakan ve ilgili bakanlıklarla koordinasyonu sağlamak, Kalkınma Planları ile ilgili KİT politikalarını görüşmek, ithalat-ihracat ilişkilerini düzenlemek üzere 21.8.1984 tarihinde Ekonomik İşler Yüksek Koordinasyon Kurulu oluşturulmuştur. Gene ekonomik yönetimle ilgili olarak Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı Kurulu, Para ve Kredi Kurulu oluşturulmuş, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı kurulmuştur.

Ekonomik yönetimin başlıca sorunları; koordinasyon, danışma ve katılmadır.

Koordinasyon sorununun çözümü için bakanlık sayıları azaltılmış, Ekonomik İşler Yüksek Kurulu oluşturulmuştur.

Ekonomik yönetimin işlerliği için danışma yoluyla katılma mekanizmasının sürekli işler hale getirilmesi gerekmektedir. Karar alınmadan önce kararı uygulayacakların da karara katılması başarının yükseltilmesi açısından yararlıdır.

Konferans SBF Öğretim Üyesi Doç. Dr. Turgut TAN tarafından verilmiştir.

Milli İdare Amirlerinin Yararlanabilecekleri Kamu Fonları

Fonu, belli bir işi bir teşebbüsü gerçekleştirmek için gerektiği kadar harcanmak üzere ayrılıp işletilen para diye tarif edebiliriz.

Mülki İdare Amirleri görev yaptıkları illerde ve ilçelerde çeşitli ekonomik ve sosyal girişimlerde bulunmuşlar, bu girişimlerini büyük ölçüde başarıya ulaştırmışlardır. Fonlar, Mülki İdare Amirlerinin yapacakları bu tür çalışmalar için süratli kaynak temini yönünden önem taşımaktadır. Yapılan inceleme sonucunda Mülki İdare Amirini doğrudan ilgilendiren 38 adet fon tespit edilmiştir. Kullanım alanları itibarıyla ekonomik kalkınmaya katkı sağlayıcı ve yatırımlara yönelik fonlar olduğu gibi tamamen sosyal yardım amaçlı taşıyan fonlar da vardır.

Konferansta bu fonların amaçları ve ilgili mevzuat üzerinde durulmuş ilgi duyulan fonlardan yararlanma biçimi anlatılmıştır.

Üzerinde durulan fonlardan ilk akla gelenler şunlardır:

— Geliştirme ve Destekleme Fonu,

- DPT Kalkınmada Öncelikli Yörelere Fonu,
- Çevre Kirliliğini Önleme Fonu,
- Mahalli İdareler Fonu,
- İl Özel İdareleri Fonu,
- Müşterek Trafik Fonu,
- Türk Sporunu Teşvik Fonu,
- Afetler Fonu,
- Özel İskân Fonu,
- Orman Köylüleri Kalkınma Fonu,
- Sanayi Kredisi Fonu,
- Organize Sanayi Bölgeleri Fonu,
- Turizmi Geliştirme Fonu.

Konu İçişleri Bakanlığı APK Uzmanı Müşerref NEHROZGLU tarafından anlatılmıştır.

İçişleri Bakanlığına Bütçe Uygulamaları

Devlet Bütçesi içinde Genel Bütçeli Kuruluşlardan olan İçişleri Bakanlığı Bütçesi, Bakanlığın genel hizmet ve politikaları doğrultusunda, bir mali yıl içinde yapılacak ve yapılması planlanan hizmetler için gerekli olan harcama tutarlarını gösteren ve yasal bir belge niteliğini taşıyan program bütçedir.

14 Şubat 1985 tarih ve 3152 sayılı Kanununun 16 ncı maddesinin (d) bendindeki “Bakanlık Bütçesini Plan ve Program Esaslarına Göre Hazırlamak ve Uygulanmasını İzlemek” hükmüne göre bu görevin Bakanlık APK Kurulu Başkanlığına verilmesi nedeniyle, bu Birim içinde Bütçe Dairesi kurulmuş ve Bütçe Hazırlama Grubu ve Bütçe Uygulamasının İzlenmesi Grubu şeklinde teşkilatlandırılmıştır.

APK Kurulu Başkanlığı Bütçe Dairesinde görevli olan APK Uzman Yardımcısı Nesrin KAYA tarafından verilen “İçişleri Bakanlığında Bütçe Uygulamaları” konulu konferansta ise, “Bütçenin Tanımı, Çeşitleri, Yasal Dayanakları, Bakanlık Bütçesinin Yapısı, Modeli ve APK Kurulu Başkanlığı Bütçe Dairesinin Kuruluş ve Görevleri hakkında genel bir giriş yapıldıktan sonra, Bakanlık Bütçesinin Hazırlanması ve Uygulamanın İzlenmesi hakkında ayrıntılı teknik bilgiler verilmiştir. Şöyle ki;

İçişleri Bakanlığı Bütçesinin 101 (Genel Yönetim ve Destek Hizmetleri), 111 (Mahalli İdareler Hizmetleri), 112 (Nüfus ve Vatandaşlık Hiz

etleri), 113 (Sivil Savunma ve Seferberlik Hizmetleri), 900 (Hizmet Programlarına Dağıtılamayan Transferler) şeklinde Program, Alt Program, Faaliyet-Proje, Harcama Kalemi ve sadece Devlet Muhasebesi Kayıtlarında gösterilen Ayrıntı Kodu biçiminde sınıflandırıldığı, hazırlık ve uygulamanın izlenmesinin bu sınıflandırma içinde yapıldığı belirtilmiştir.

Bakanlık Bütçesinin Hazırlanması bölümünde, tüm Birimlerce hazırlık çalışmalarında uyulacak esasları belirleyen Bütçe Hazırlık Çalışmaları Emrinin yayımlanması, Başbakanlık Bütçe Çağrısı ile Maliye ve Gümrük Bakanlığı Bütçe Hazırlama Rehberi ve Yönergelerine göre Birimlerce hazırlanan ve APK Kurulu Başkanlığı'na gönderilen Bütçe Teklifleri üzerinde yapılan teknik inceleme ve kontrollerin neler olduğu, Bütçe Modeline göre birleştirilerek Bakanlık Bütçe Teklifi haline getirilmesi, Bakan'a verilen Brifingde yaralan hususlar, Yatırım Teklifleri üzerinde DPT ile Cari ve Transfer Teklifleri üzerinde de Maliye ve Gümrük Bakanlığı'nca yapılan görüşmeler, yasama organına sunulacak Bütçe Raporunun kapsamı, yasama organında gerek Plan ve Bütçe Komisyonu gerekse de Genel Kurul Görüşme Sırasında Bakanın yapacağı konuşma metinlerinin ön hazırlıkları, diğer teknik hazırlıklar ve koordinasyon sağlama çalışmaları anlatılmıştır.

Bakanlık Bütçe Uygulamasının İzlenmesi Bölümünde de mali yıl başında yayımlanan Bütçe Uygulama Emrinde yaralan hususlar, Taşraya ödenek gönderen Birimlerce hazırlanması istenen Ödenek Dağıtım Planlarının hazırlanma biçimi, incelenmesi ve paraflanarak Bakanlık Makamına sunulması, Ödeme Emirleri İcmalleri, Serbest Bırakma, Aktarma ve Ek Ödenek Taleplerinin incelenmesi ve sonuçlandırılması, İta Amirliği Yetkileri, Merkez ve Taşra Birimlerinin harcama durumlarının üçer aylık dönemler itibarıyla belirlenen form düzeninde izlenmesi ve değerlendirilmesi, yatırımların üçer aylık dönemler itibarıyla izlenmesi ve DPT'na iletilmesi, Kesin Hesap Gider izah namesinin hazırlanma biçimi ve Maliye ve Gümrük Bakanlığı'na iletilmesinin sağlanması konuları işlenerek, örnekler verilmiştir.

İller Bankası Mahalli İdareler İlişkileri

İller Bankası - İkrarlar ve Bankacılık Dairesi Başkanlığı Şube Müdürü Halil Okumuş tarafından verilen konferans iki ana bölüm altında işlenmiştir. Birinci bölümde İller Bankası kuruluşu ve özellikleri anlatılmış ikinci bölümde ise İller Bankası - Belediye ve özel idare ilişkileri ve banka yatırımları anlatılmıştır.

İller Bankası, kredi sağlayan teknik nitelikli bir bankadır. Başlangıçta Belediyeler Bankası olarak yalnız belediyelere hizmet veren banka daha

sonra il özel idareleri ve köy idarelerine de hizmet verecek şekilde teşkilatlanmıştır.

Bankanın yatırım programları, bir önceki yılın ilk altı ayı içerisinde hazırlanarak incelenmek üzere Devlet Planlama Teşkilatı'na gönderilir. İncelendikten sonra Yüksek Planlama Kurulu tarafından yatırım tavanları tespit edilerek TBMM Bütçe Plan Komisyonu'na gönderilir. TBMM Genel Kurulunda görüşülerek kesinleşir. Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girer.

Banka aracılığı ile, harita işleri, imar planı işleri, enerji tesisleri, içme suyu işleri, kanalizasyon işleri yaptırılabilir. Banka programına alınan belediyelerin, il özel idarelerinin bu işleri,

1. İkraz suretiyle (uzun vadeli),
2. Belediyeler fonundan (faizsiz uzun vadeli),
3. Hibe suretiyle (Devlet Bütçesinden),
4. Belediyelerin veya il özel idarelerin kendi öz kaynaklarından yatıracakları paralardan karşılanmak suretiyle finanse edilmektedir. Banka programında bulunmayan Belediye ve Özel İdare işlerine bu kaynaklardan kredi ve finansman sağlanması mümkün değildir.

Banka ayrıca, Belediye ve Özel İdarelerin sigorta ettirmek istedikleri her türlü taşınır, taşınmaz mal ve emlakim acente olarak sigorta etmekte ve sigorta bedellerini Bankaca tevzi olunan kanuni paylarından taksitlerle kesmek suretiyle tahsil etmektedir.

Köylere yardımlar ise 4759 sayılı İller Bankası Kanunu'nun 19 uncu maddesi gereğince her yıl Banka kârının %50 si köy kalkınma payı olarak dağıtılır. Köylerin isimleri Valiliklerce tespit edilir.

Uygulamadan Örneklerle İl ve İlçe Düzeyinde Planlama, Koordinasyon ve İzleme

Konferans APK Kurulu Daire Başkam Tayfur ÖZŞEN tarafından verilmiş olup işlenen konuları aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür.

Konferansta ilk olarak planlı döneme geçildikten sonra Mülki İdare Amirlerinin üstlendikleri işlevler üzerinde durulmuş, daha sonra bu işlevlerden planlama sürecine ilişkin olanı hakkında Kalkınma Planları ve Yıllık Programlarında yer alan temel yaklaşımlar zamanın elverdiği ölçüde özetlenmeye çalışılmıştır.

İkinci olarak planlama sürecinin ilk aşaması olan bilgi toplama ve özellikle İl ve İlçe envanterleri konusu üzerinde durulmuş, envanter oluşturmada yararlanılabilecek kaynaklar ve yöntemler kısaca açıklanmıştır.

Daha sonra İl ve İlçe düzeyinde ne tür plan ve programlar hazırlanması gerektiği konusu ele alınmış, daha önce bu konuda Kalkınma Plan ve Yıllık Programlarda yer alan İl Program Taslağı, İl Mahalli İdareler Planlaması, İlçe Kademesi Köy Program Taslakları gibi yaklaşımlar tanıtıldıktan sonra bugünkü aşamada İl ve İlçe düzeyinde ne tür bir planlama işlevinin gerçekleştirilebileceği konusu değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Konferansta son olarak koordinasyon ve izleme konusuna değinilmiş, İl Koordinasyon Kurulları ve izleme yöntemleri konusunda gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Çok Ortaklı Şirketler ve DESİYAB

Merkezi Ankara'da bulunan Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası A.Ş. çok ortaklı şirketler ve bu şirketlerin bir ihtisas bankası olarak kurulmuştur. 165 sayılı KHK ya göre Bankanın amacı: Türkiye'nin süratli ve yurt sathına yaygın sanayileşmesine ve sanayide mülkiyetin geniş halk kitlelerine yayılmasına katkıda bulunmak ve bu amaçla halkımızın ve yurtdışında çalışan vatandaşlarımızın tasarruflarını;

- a. Ekonomik bir güç halinde birleştirerek kârlılık ve verimlilik anlayışı içinde değerlendirmek,
- b. Kalkınma planlarının temel ilkelerine uygun teşebbüslere özellikle sınav yatırımlara yöneltmek,
- c. Sermaye piyasasının gelişmesine yardımcı olmaktır.

DESİYAB Planlama ve Koordinasyon Müdür Yardımcısı Oğuz Göker tarafından verilen konferansta ayrıca, DESİYAB'ın bu amaç doğrultusundaki faaliyetlerinden ve yapısından söz edilerek Çok Ortaklı Şirketlerin doğuşu ve yöresel çalışmalarda Valiliklerin de gerekli yardımlarda buldukları çok ortaklı şirketler envanter çalışması anlatılmış, bu şirketlerin sektörel dağılımı ve bölgesel dağılımı tablolar halinde verilerek detaylı bir şekilde bu şirketlerin sorunlarına geçilmiştir.

Ülke Ekonomisine katkıları ve önemleri büyük olan çok ortaklı şirketlerin başlıca sorunları şu ana başlıklar altında toplanmıştır:

1. Kuruluş bazında gözlenen sorunlar: Konu, yer ve teknoloji seçimi, yönetim kurulları, yönetici, teknik ve nitelikli personel, ortaklarla ilişkiler, üretim, pazarlama ve finansman sorunlarıdır.
2. Yatırım ve işletme döneminde gözlenen sorunlar, şirket içi ve şirket dışı olarak ayrılır. İç sorunlar, yönetim, finansman ve teknik sorunlardır.

İstenen ücretin yüksekliği nedeniyle tecrübeli, bilgili, profesyonel yönetici yerine şirkete ortaklıkları olan kişiler çalıştırılmaktadır. Şirketlerimiz genellikle ehil yönetici ve teknik eleman çalıştırmadan asla başarılı olamayacakları gerçeğini dikkate almamışlardır.

Şirketler, kolay ortak bulmak ve bankalardan kredi alabilmek amacıyla finansman ihtiyacını daha başlangıçta düşük veya yetersiz miktarda tutmaktadırlar. Bu durum giderek fiyat artışları ve faiz hadlerinin yükselmesi, ortakların sermaye artırımına gitmek istememeleri gibi sebeplerle çok daha yetersiz bir tablo ortaya çıkarmaktadır.

Genellikle proje seçimi ve fizibilite etüdü çalışmaları acele ve sathi olarak yapılmakta bunun sonucu olarak da ya hiç denenmemiş bir teknoloji seçilmekte ya da demode olmuş makina ve teçhizatın kullanılması gerekmektedir. Bu da önceden tahmin edilemeyen problemler yaratmaktadır.

Bayındırlık ve İskân Bakanlığının Kamu Yatırımlarına İlişkin

Uygulamaları

Bilindiği gibi illerdeki kamu yatırımlarının çok büyük bir bölümü Bayındırlık ve İskân Bakanlığı eliyle yürütülmektedir.

Genel bütçeye dahil kuruluşlarla İl Özel İdarelerine ait bina ve tesislerin ihtiyaç programlarını, proje ve keşiflerini, inşaatlarını, tadillerini ve büyük onarmalarını yapmak veya yaptırmak görevi Bayındırlık ve İskân Bakanlığı Yapı İşleri Genel Müdürlüğü'ne verilmiştir.

İlgili yatırımcı kamu kuruluşu tarafından, kalkınma planı ilke, tedbir ve hedeflerine uygun olarak belirlenecek yatırım projeleri için bir "ön proje ihtiyaç formu" düzenlenerek Yapı İşleri Genel Müdürlüğümün inceleme ve onayına sunulur. Onaylanan bu form yatırım teklif programı ile birlikte Devlet Planlama Teşkilatına gönderilir.

Yıllık yatırım programı kesinleştikten sonra Valiliklerden (Bayındırlık ve İskân Müdürlükleri) yaptırılacak bina ve tesisin arsa bilgi ve belgeleri (tapu, çap, aplikasyon, imar durumu, tahsis belgesi vs.) temin edilerek yapılması gerekli diğer işlemler ve incelemeler yapılır. İhaleye çıkarılmak üzere ilgili makama ihale talimatı verilir. İhale talimatını alan merci, ilgili mevzuat uyarınca bir komisyon teşkil eder ve işi ilana çıkarır. İlanda belirtilen gün ve saatte ihale yapılır. İhale kararının yetkili makamca onayından sonra müteahhide bildirimde bulunulur ve iş yeri teslimi yapılır.

İşin programına, proje ve şartnamesine uygun olarak yürütülmesi ve zamanında bitirilmesi için gerekli her türlü önlemler ilgili idarece alınır.

iş tamamlandıktan sonra geçici kabul tutanağı yapılır. Geçici kabul esnasında kusurlu veya noksan işler varsa bunların tutanakta belirtilen süre içerisinde tamamlanması sağlanır.

Geçici kabul itibar tarihinden itibaren bir yıl sonra kesin kabulü yapılır. idareye herhangi bir borcunun bulunmadığının incelenmesinden sonra, sözleşmesinde belirtilen esaslara uygun olarak teminatı iade edilmek suretiyle müteahhidin ilişkisi kesilir.

Konu, Bayındırlık ve iskân Bakanlığı Yapı işleri Genel Müdürlüğü elemanlarından Sezai ARLI tarafından işlenmiştir.

Yönetimde Matematik Yöntemler

Kursta bu konu iki bölüm halinde Doç. Dr. Meral TECER tarafından anlatılmıştır. Birinci bölümde, bir imalathanenin veya bir işletmenin en yüksek kârla veya en düşük maliyetle çalışması için hangi mallardan ne kadar üretmesi gerektiği, yapılan işin en az gecikmeyle ve en kısa zamanda nasıl yapılabileceği konularında örnek problem ve verilere dayalı olarak Doğrusal Programlama Tekniği, PERT/CPM Tekniği (Program Değerlendirme ve gözden geçirme tekniği - Kritik yörünge tekniği) işlenmiştir. İkinci bölümde ise verilerin toplanması, toplanan ham verilerin işlenmesi, istatistiksel verilerin tablolar, seriler ve grafikler halinde gösterilmesi konuları üzerinde durulmuştur.

İllerde mevcut durumun analizinin ve ileriye doğru tahminlerin yapılabilmesi için veri toplama işlemi her zaman yapılmaktadır. Toplanan bu verilerin bilimsel bir şekilde değerlendirilmesi ve tablo ve grafiklere işlenerek her an yararlanmaya hazır tutulması çağımızda zorunlu hale gelmiştir.

Toplanan ham veriler sırasıyla sınıflandırma, gruplandırma ve birleşik sınıflandırma işlemlerine tabi tutulur. Bu işlemlerden sonra veriler önce zaman ve mekân tablolarına işlenir, sonra da grafikler halinde gösterilir. Kullanılan başlıca grafik türleri; noktalı resimli grafikler, çizgi ve sütun grafikler, yüzey (alan) grafikleridir.

İl ve İlçe Kitaplık ve Dokümantasyon Merkezleri, Kitap ve

Dokümanların Sınıflandırılması ve Kodlandırılması

İçişleri Bakanlığı APK Kurulu Daire Başkanı M. Vehbi ÜNVER tarafından verilen konferansta kitaplık ve dokümantasyon hizmetlerinin bakanlığımızda nasıl yürütüldüğü tarihi bir perspektif içinde kısaca incelenmiş İÇ-DÜZEN çalışmaları üzerinde durularak bugünkü duruma geçilmiştir.

Bakanlığımızda kütüphane hizmetleri ayrıntılı bir şekilde 1946 yılında “İçişleri Bakanlığı Kitaplık Yönetmeliği” ile düzenlenmiştir. Bu yönetmeliğin 1960 yılından itibaren gelişen ve değişen ihtiyaçlar karşısında yetersiz kaldığı görülmüştür. 1968-1971 yıllarında yapılan İÇ-DÜZEN çalışmaları sonunda gerekliliği vurgulanan Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü 1968 yılında kurulmuş, kitaplık ve dokümantasyon hizmetlerinin de bu Genel Müdürlük içinde kurulan Yayın, Kitaplık ve Dokümantasyon Dairesince yürütülmesine karar verilmiştir.

3152 sayılı İçişleri Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun, Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu'nun görevleri arasında “Yayın, Kitaplık ve Dokümantasyon Hizmetlerini aynen muhafaza etmiştir.

3 Ocak 1983 tarihinde yürürlüğe giren “İçişleri Bakanlığı Kitap ve Dokümantasyon Merkezleri Yönetmeliğine göre Bakanlık Merkezinde, Bakanlık Kütüphanesi, Bakanlık Dokümantasyon Merkezi, Birim Kitaplık ve Dokümantasyon Servisleri kurulması öngörülmüştür. İl ve ilçelerde ise, İllerde Valiye, İlçelerde Kaymakama bağlı olarak görevlendirilecek bir memurun yönetim ve sorumluluğunda birer Kitaplık ve Dokümantasyon Merkezi kurulmuştur.

Kitaplık ve Dokümantasyon Merkezlerine gerekli araç ve gerecin sağlanması ve bu yerlerin geliştirilmesi görevi ortak şekilde Bakanlığa, Valiliklere ve Kaymakamlıklara verilmiştir.

Uygulamada, Bakanlık Merkez Birimlerinde, İllerde ve İlçelerde 667 adet Kitaplık ve Dokümantasyon Merkezi oluşturulmuş, buralara birer sorumlu memur verilmiş, bazı kitap ve dokümanlar sağlanmıştır. Malzeme ve imkânlar yönünden bu merkezlerin bir envanteri yapılmıştır.

On yıllık bir dönem içinde bu yerlere nitelikli personel ve gerekli araç gereç verilerek kaliteli hizmet üreten birer Bilgi Merkezi haline dönüştürülmesi gerekmektedir.

Konferansta Dewey Onlu Tasnif ve Relatif Endeks konusunda da gerekli temel açıklamalar yapılmıştır.

İstatistik Teknikleri

İlde toplanan verilerin ve yapılan envanter çalışmalarının sonucunda elde edilen bilgilerin değerlendirilmesinde istatistik tekniklerinden yararlanır.

İstatistik Teknikleri konusunda Doç. Dr. Meral TECER tarafından zaman serilerinin gösterilmesinde kullanılan grafikler, ortalamalar, endeksler, basit doğrusal regresyon analizi, trend analizi ve korelasyon analizi işlenmiştir.

Zaman serilerinin gösterilmesinde; aritmetik taksimatlı çizgi grafikler, dikey çizgiler ya da sütunlar, histogramlar ve poligonlar kullanılır.

Ortalamanın bulunmasında değerlendirilecek verimin cinsine göre basit serilerde aritmetik ortalama, gruplandırılmış serilerde aritmetik ortalama, ağırlık ortalama, geometrik ortalama, medyan veya mod kullanılır.

Belirli bir istatistik olaya ilişkin değerlerin yer ya da zaman itibarıyla gösterildiği görelî değerlerin ölçüsü olan endeksler zaman endeksi ve mekân endeksi olarak ikiye ayrılır.

Gelir ve tasarruf, fiyat ve talep arasında olduğu gibi iki ya da daha çok nitelik ya da değişken arasında istatistik anlamda bir ilişki olduğunda değişkenler arasındaki ilişkinin yönü, derecesi ve fonksiyonel şekli uygulamada en yaygın şekilde regresyon ve korelasyon analizleriyle belirlene- bilmektedir.

Trend analizi, zaman aralıkları esas alınarak sınıflandırılan geçmişe ilişkin verilerle gelecekteki bir büyüklüğün, örneğin talebin tahmin edilmesinde kullanılır.

Kursun Sona Ermesi

Kurs, 3 Mayıs 1985 tarihinde Bakanlık Konferans Salonunda yapılan bir kapanış töreni ile sona ermiştir. İçişleri Bakanlığının, Mülki İdare Amirlerimizin yatırımların planlanması ve koordinasyonu ile ilgili görev ve sorumlulukları açısından kendilerine gerekli teknik müşavirlik desteğini sağlayacak etkili birer planlama ünitesi meydana getirilmesi yönündeki çabalarının sergilenmesi bakımından, bu tören sırasında Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanı Ali PITIRLI ile Müsteşar Galip DEMİREL tarafından yapılan konuşmaları aşağıda yayınlamayı yararlı gördük.

Bakanlık Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanı Ali PITIRLI tarafından yapılan konuşma:

.....

.....

18 Mart tarihinden itibaren devam edegelen Planlama ve Koordinasyon Müdürleri kursunun sona ermesi münasebetiyle burada toplanmış bulunuyoruz. Lütfettiniz. Zahmet buyurdunuz. Bu mütevazi toplantıya şeref vermekle, bizleri onurlandırdınız.

Bilindiği gibi, modern iktisat biliminin kalkınma için ortaya koyduğu bir vasıta, bir teknik olan planlama, aslında insan hayatının her saf

hasında, farkında olarak veya olmayarak, var olan bir vetiredir. Eldeki kıt imkânları, önceden belirlenmiş amaçlar için ayırma ve bu amaçlara bu kıt imkânların en az israfı ile ulaşmadır, şeklinde tarif edilebilir.

Planlamayı böyle ve bireysel manada alırsak, bunun Mülki İdare Amirlerimizce aslında çok eskilerden beri uygulanmakta olduğunu görürüz. Görev yaptıkları çevrenin ekonomik ve sosyal gelişmesine katkıda bulunmak, eskiden beri Mülki İdare Amirlerimizin önemli görevleri arasında yer almıştır. Bu önemli ve halkımızca büyük iştiyakla beklenen hizmetlerin tahakkuku amacıyla Mülki İdare Amirleri sürekli kaynak arayışı içerisinde olmuşlar ve her türlü güçlülere rağmen de, sağladıkları mahalli imkânlarla tüm Anadolu'muz sathında insanlarımızın saygı ile yad ettikleri sayısız ünran eserinin yaratıcısı olma şerefini taşımışlardır. Hepimizin kendi yöresinde müşahede ettiği yol, köprü, su, okul gibi ünran eserlerinde bir Nahiye Müdürünün, Kaymakamın veya Valinin, fedakârca gayretini görmemiş veya eskilerden duymamış olmamız mümkün değildir. Bunlar tabiatıyla, ferdi de kalmış olsa, mahalli çapta yapılabilen bir plan ve programlı çalışmanın mahsulüdürler.

Ancak günümüzde planlama, bir ülkede ekonomik ve sosyal yapıyı bütünüyle ele alan kalkınma planlaması biçiminde karşımıza çıkmaktadır. Özellikle hızlı kalkınma zorunluluğu içindeki ülkemiz açısından bu tür planlama büyük önem taşımaktadır. Bir ülkeyi bütünü ile amaç olarak benimsenen seviyelere yükseltmek ve bu yükselmeyi sürekli hale getirmek için toplumun yapısını, bireylerin davranışlarını, hızlı gelişmeye elverişli kılacak biçimde etkilemek maksadıyla sosyal, ekonomik ve kültürel verileri ilmi metotlarla tespit eden ve sınırlı kaynakları yine ilmi metodlar içinde, belirlenen amaçlar istikametinde harekete geçirmeye çalışan, ayrıntılı kamu yönetim araçları olarak tarif edebileceğimiz bu tür kalkınma planları ise hukuk literatürümüze 1961 Anayasası ile girmiş ve 1982 Anayasamızla da adeta perçinlenmiştir.

Böylece, kalkınma çabalarımız 1960'lardan beri demokratik bir plan disiplini altında yürütülür olmuştur ve öyle de devam etmektedir.

Ancak, bu planlı döneme girildikten sonra da Mülki İdare Amirlerinin ve özellikle Valilerimizin yeni görevler ve sorumluluklar yüklendikleri hepimizin malumudur. Taşra düzeyinde İl ve İlçe yönetiminin başı olarak, kamu kuruluşlarının çalışmalarını etkinleştirmek ve bunun tahakkuku için de onları yönlendirmek, denetlemek ve aralarında işbirliği ve koordinasyon sağlamakla kanunen görevli olan Mülki İdare Amirlerimize gerek ilgili kanunları ve gerekse Kalkınma Planları ve Yıllık Programlarla çeşitli kamu yatırımlarında da planlama, bunları izleme ve koordinasyon görevleri verilmiş olmasını, taşra idaremizde vatandaş nezdinde tarihten

gelen “Devlet Baba” imajını taşımakta olmalarıyla mütenasip yerinde bir davranış olarak görmek gerekir.

Fakat, bugüne kadar kendilerinin gerek mahallinden kaynaklanan ekonomik potansiyellerin harekete geçirilmesinde ve gerekse merkezden kaynaklanan kamu yatırımlarının teklifi, izlenmesi ve koordinasyonunda yalnız bırakıldıkları, herhangi bir teknik kadro ile desteklenmemiş oldukları da bir hakikattir. Bakanlığımızca, birkaç yıldan beri Planlama Müdürü kadrosu ile Valilerimiz yanma yeni elemanlar gönderilmesi cihetine gidilmiş ise de, bu gönderme keyfiyeti gerekli eğitim çalışmaları yapılmadan yerine getirilmiş olması hesabıyla, bugüne kadar arzulanan fayda gereği gibi sağlanamamıştır.

İşte, bu noksanlığın telafisi amacıyla, geçtiğimiz yıl Ekim ve Kasım aylarında mevcut bütün Planlama ve Koordinasyon Müdürlerimiz iki dönem halinde 15’er günlük bir kurstan geçirilerek, burada kendilerine genellikle devlet teşkilatı ve işlemleri ana hatlarıyla tanıtılmaya çalışılmış, yani kendilerine temel bilgiler verilmiştir.

Bu temel bilgilerden sonra, 45 günlük gibi uzunca denebilecek bir süre devam eden bu kursla da kendilerine diğer bir çok konular arasında planlama koordinasyon teknikleri, fizibilite incelemeleri, Türk kalkınma planlamasında uygulanan model ve teknikler, mahalli kaynakların belirlenmesi ve mahalli teşebbüslerin desteklenmesi, kalkınmada öncelikli yörelerdeki plan uygulamaları, Genel, katma ve özel bütçeli kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyon, İl düzeyinde plan ve program uygulaması, Yönetimde matematik yöntemler, Kırsal kalkınma projeleri, İl ve İlçe envanterleri, İstatistik teknikleri gibi tamamıyla teknik düzeyde kalan konularda uygulama yönü ağır basan bilgiler verilmiş ve zaman zaman yaptığımız yoklamalarla d. verilen bu bilgileri kavrama dereceleri denenmiştir.

Artık İllerine döndüklerinde Valilerine Planlama-Yatırım-İzleme-Koordinasyon konularında öneri götürücü birer teknik müşavir olabilecekleri yolundaki kanaatimiz bu kursla güç kazanmıştır. Ancak, bilahare uygulama sırasında belirli bazı konularda bilgi noksanlıkları müşahade ettiğimiz takdirde, bunları da önümüzdeki yıllarda açacağımız başka kurslarla tamamlama yoluna gideceğimiz tabiidir.

.....

.....

Böylece, Bakanlığımız bugüne kadar hukuki yönü ağır basan Mülki İdare mesleğine teknik anlamda ekonomiyi de sokmanın bir adımını atmış olmaktadır. Zira, inanıyoruz ki bugün yurdumuzun birinci planda ge

len meselesi nasıl huzur ve güvenliğin sağlanması ise, ikinci meselesi de girilen ekonomik kalkınma hamlelerinin hedeflenen zamanlarda gerçekleştirilmesi ve eksiksizce devamının sağlanmasıdır. Çünkü, gerçek huzur bu iki meselenin bir arada yürütülmesine bağlıdır. Bunun için Vali ve Kaymakamın tabiri caizse, bir asayiş uzmanı olduğu kadar, bir ekonomi uzmanı mesabesinde olması da artık kaçınılmazdır. Bu sayede, günümüze kadar kırsal alanda genellikle alt yapı hizmetlerinin yerine getirilmesinde vatandaşımızın derin güven, saygı ve sempatisini kazanmış olmanın kendisine verdiği gücü bu sefer de İl ve İlçesinde adeta keşfedilmek için bekleyen üretim potansiyellerini harekete geçirmede kullanmak suretiyle, ülkenin ekonomik kalkınma ibresinin daha da süratli yükselmesine katkısı olabileceği kanaatindeyiz.

Biz, bu çalışmalarında Valilerimize teknik açıdan yararlı olur ümidiyle bu eğitimlere giriştik.

Ayrıca İl Planlama ve Koordinasyon Ünitelerini yeni kadrolarla takviyeyi düşündük ve bu amaçla 67 ilimiz için Planlama Uzman Yardımcısı, memur ve daktilo kadroları aldık.

Her ne kadar tamamı da şu anda mevkuf durumda olmakla birlikte 92 adet de Planlama Uzmanı kadrosu aldık. Serbest bırakıldıkları nispette bu 92 kadroyu da ileride İllerimize ve hatta ekonomik bakımdan hareketlilik içinde bulunan İlçelerimize göndermeyi düşünüyoruz.

Böylece Valilerimiz emrinde bilgili ve zamanla da tecrübe kazanacak elemanlardan müteşkil birer planlama ve koordinasyon ünitesi teşkil etmek suretiyle, hem mahalli mahiyetteki yatırımların oluşturulmasına ve hem de merkezi düzeyde kararlaştırılan kamu yatırımlarının mahallerinde izlenmesi ve koordinasyonuna bir dinamizm geleceğine inanmaktayız.

.....
.....

Şu anda kapanışını yapmakta olduğumuz kurstaki ders konuları hem teori ve hem de uygulamacı yönleri güçlü hocalarımız tarafından işlenmiştir. Her birisi büyük bir şevk içinde görevlerini yerine getirmişlerdir. Kendilerine huzurlarınızda teşekkürü bir borç bilirim.

Ayrıca, vaki ricalarımızı kırmayarak konferansçıları kursumuz için görevlendiren ve çalışmalarına imkân sağlayan Bayındırlık ve İskân Bakanlığımıza, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına, TODAİE ve DESİYAB Genel Müdürlüklerine de huzurlarınızda teşekkür ediyorum.

Sözlerime son verirken, kursumuzun taşra idaremiz için hayırlı olmasını diler, saygılar sunarım.”

Bakanlık Müsteşarı Galip DEMİREL tarafından yapılan konuşma:

.....

Sözlerime başlarken hepinizi en içten duygularla selamlıyor, bu törene katıldığınız için teşekkürlerimi sunuyorum.

Hepinizin yüksek malumları olduğu gibi, planlı kalkınma dönemine girildikten sonra, özellikle kalkınma plan ve programlarının yurt düzeyinde etkin bir şekilde uygulanması ve yatırımların bir an evvel gerçekleştirilmesi, bunun için de kuruluşlar arasında gerekli işbirliği ve koordinasyon sağlanmasından Mülki İdare Amirleri sorumlu tutulmuştur.

Bunun yanı sıra, planlı dönemden önce de Ülkemizin kalkınması için çok çeşitli çalışmalar yapan, verimli ve faydalı eserler gerçekleştiren Mülki İdare Amirlerimizin, sosyo-ekonomik kalkınmada mahalli girişimlerin oluşturulmasında önderlik yapma fonksiyonları, bu dönemde daha da ağırlık kazanmış bulunmaktadır.

Ancak hepinizin takdir edeceği gibi bu görevlerin yerine getirilmesi özel bir teşkilatı ve teknik bilgilerle donatılmış kaliteli personeli gerektirmektedir.

Bakanlığımızca bu çok önemli eksikliğin giderilmesi konusunda sürdürülen çabalar nihayet İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüklerinin kurulmaya başlamasıyla semeresini vermiş bulunmaktadır.

Kurul Başkanı arkadaşımın da belirttiği gibi 190 sayılı Kanun hükmünde kararnameye ek olarak yayınlanan kadro cetvelleriyle, planlama ve koordinasyon müdürü kadrolarından ayrı olarak, planlama uzmanı ve planlama uzman yardımcısı kadroları ile yine İl Planlama Ünitelerinde kullanılmak üzere memur ve daktilo kadroları ihdas edilmiş olmasını hizmetin geleceği açısından çok önemli bir gelişme olarak görmekteyiz.

Özellikle Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının İllerde teşkilatının olmaması nedeniyle, İl ve İlçelerde planlı kalkınmaya ilişkin görevlerin yürütülmesinde bu personelin Vali ve Kaymakamlarımıza yardımcı olabilmesi, her yönüyle ciddi bir eğitimden geçirilmelerini zorunlu kılmaktadır.

Bu hususu gerçekleştirmek üzere Bakanlığımızca çıkarılan bir yönetmelikle uzmanlık kariyeri kabul edilmiş bulunmaktadır. Yukarıda belirttiğim kadroların alınmasıyla da kariyerin oluşturulmasına başlanacak aşamaya gelinmiştir. Örneğin Nisan ayında yazılı kısmı yapılan sınavın sonunda İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüklerinde çalıştırılmak üzere

Planlama Uzman Yardımcısı alınacaktır. Bu elemanlarımız uzun süreli eğitimden geçirilerek yetiştirileceklerdir.

Bu Uzman Yardımcıları ile birlikte İllerde Planlama hizmetlerini yürütecek olan Müdürlerimizin de uzun süreli bir eğitime tabi tutulmaları Bakanlığımızca gerekli görülmüş ve bu kurs programı hazırlanmıştır.

Bu programda hizmetlerin yürütülmesinde çok yararlı olacak bilgilerin ve maharetlerin kazandırılması amaçlanmıştır.

Ancak kursun hedefine ulaşabilmesi bakımından Müdür Arkadaşlarımdan şu hususu özellikle göz önünde tutmalarını rica ediyorum.

Bu programda verilen bilgiler bir anahtara benzetilebilir. Bu anahtarı kullanarak günlük işlerimizi düzene sokma çabasını ise sürekli olarak kendimiz sürdürmek, bunun için yaratıcı yönlerimizi ve becerilerimizi geliştirmek zorundayız. Yeni gelecek Uzman Yardımcılarını yönlendirebilmeniz, yetiştirebilmeniz ve verimli kılabilmeniz öncelikle sizin kendinizi iyi yetiştirmenize bağlı bulunmaktadır.

Kurs programının bu yönden sizlere yararlı olduğunu umuyor, bu yararı arttırmak için her türlü çabayı göstereceğinize inanıyor ve görevlerinizde başarılar diliyorum.”

**1 MART 1985 - 15 MAYIS 1985 TARİHLERİ ARASINDA
RESMİ GAZETE DE YAYINLANAN İÇİŞLERİ BAKANLIĞI
VE MÜLKİ İDARE AMİRLERİ İLE İLGİLİ MEVZUAT
(KRONOLOJİK FİHRİST)**

Derleyen: M. Vehbi ÜNVER

I. KANUNLAR

Yayımlandığı Resmi Gazetenin:

Tarihi	Sayısı	Konusu	Tarihi	Sayısı
28.02.1985	3160	Emniyet Teşkilatı Uçuş Hizmetleri Tazminat Kanunu	5.03.1985	18685
26.03.1985	3175	Köy Kanununun 74 üncü Maddesine İki Fıkra Eklenmesine Dair Kanun	4.04.1985	18715
28.03.1985	3176	2918 sayılı Karayolları Trafik Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulüne Dair Kanun	4.04.1985	18715
4.04.1985	3177	15/5/1959 Tarihli ve 7269 Sayılı Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısı ile Alınacak Tedbirler ile Yapılacak Yardımlara Dair Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna 4 Geçici Madde Eklenmesi Hakkında Kanun	11.04.1985	18722
9.04.1985	3178	5.4.1983 Tarihli ve 2813 Sayılı Telsiz Kanununa Bir Ek Madde Eklenmesi Hakkında Kanun	13.04.1985	18724
1.05.1985	3190	Eğirdir İlçesi Adının Eğirdir Olarak Değiştirilmesi Hakkında Kanun	8.05.1985	18748

Tarihi	Sayısı	Konusu	Yayınlandığı Resmi Gazetenin:	
			Tarihi	Sayısı
3.5.1985	3194	İmar Kanunu	9.5.1985	18749
3.5.1985	3195	1402 Sayılı Sıkıyönetim Kanununun 15 inci Maddesinin Değişik Son Fıkrasının Değiştirilmesi Hakkında Kanun	9.5.1985	18749

II. KANUN HÜKMÜNDE KARARNAMELER

Tarihi	Sayısı	Konusu	Yayınlandığı Resmi Gazetenin:	
			Tarihi	Sayısı
18.1.1985	K.H.K./245	2918 Sayılı Karayolları Trafik Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun Hükmünde Kararname	14.3.1985	18694

III. TBMM KARARLARI

Tarihi	Sayısı	Konusu	Yayınlandığı Resmi Gazetenin:	
			Tarihi	Sayısı
13.3.1985	16	Daha Evvel Bütün Yurtta İlan Edilen ve 19.11.1984 Tarihinden İtibaren 34 İlde Dört Ay Süre ile Uzatılan Sıkıyönetimin Bazı İllerde Kaldırılmasına Bazı İllerde Yeniden Uzatılmasına Dair Karar	16.3.1985	18696
13.3.1985	17	Daha Evvel 9 İlde İlan Edilen Olağanüstü Halin Bazı İllerde Kaldırılmasına, Bir İlde Uzatılmasına Dair Karar	16.3.1985	18696
13.3.1985	18	Antalya, Bursa, İçel, Kahramanmaraş, Kocaeli, Malatya, Samsun, Sivas, Tokat, Trabzon ve Zonguldak İllerinde Dört Ay Süre İle Olağanüstü Hal İlanına Dair Karar	16.3.1985	18696

TÜZÜKLER

Yürürlüğe Koyan

Bakanlar Kurulu

Kararının:

Tarihi Sayısı

25.1.1985 85/9034

21.3.198 85/9267

Türk Bayrağı Tüzüğü

Türkiye Kızılay Derneği

Tüzüğü'nün Bazı Maddelerinin

Değiştirilmesi ve iki Geçici Madde

Eklenmesine Dair Tüzük

3.4.1985 85/9348

Türk Hava Kurumu Tüzüğü'nün

Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi

Hakkında Tüzük

Yayımlandığı Resmi Gazetenin:

Konusu Tarihi

17.3.1985 18697

24.4.1985 18734

29.4.1985 18739

V.BAKANLAR KURULU KARARLARI

Yürürlüğe Koyan

Bakanlar Kurulu Kararının

Tarihi Sayısı Konusu

14.2.1985 85/9138

Yurt dışında basılan bazı kitap,

dergi, broşür ve albümlerin

Türkiye'ye sokulmasının ve

dağıtılmasının yasaklanması

159 Kişiyi Türk

4.03.1985

85/9183

Vatandaşlığından Çıkma İzni

Verilmesi

Antalya İl Finike İlçesinin Türk

Vatandaşları ile Yabancıların

4.03.1985

85/9182

Türkiye'ye giriş-çıkışları için

yolcu giriş-çıkış Kapısı tayin

edilmesi

13.03.1985

85/9238

123 Kişinin Türk Vatandaşlığına

alınması

4.03.1985

85/9184

445 Kişinin Türk Vatandaşlığına

alınması

Emniyet Hizmetleri Sınıfı

Mensupları Atama ve

11.03.1985

85/9222

Yerdeğiştirme Yönetmeliğinin

Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi

ve Bir Geçici Madde

Eklenmesine Dair Yönetmelik

15.03.1985

85/9258

512 Kişiyi Türk Vatandaşlığının

kaybettirilmesi

Yayımlandığı

Resmi Gazetenin

Tarihi Sayısı

3.03.1985 18683

14.03.1985 18694

14.03.1985 18604

15.03.1985 18695

17.03.1985 18607

24.03.1985 18714

1.04.1985 18712

Tarihi	Sayısı	Konusu	Yayımlandığı Resmi Gazetenin:	
			Tarihi	Sayısı
15.3.1985	5/9254	74 Kişinin Türk Vatandaşlığına alınması	1.4.1985	18712
20.3.1985	85/9274	491 Kişiye Türk Vatandaşlığının Kaybettirilmesi	5.4.1935	18716
25.4.1985	85/9382	Büyük Şehir Belediyesinin bulunduğu İl merkezinde yapılan Genel Bütçe Vergi Gelirleri Tahsilât toplamı üzerinden büyük şehir belediyesine yatırılacak olan %3 pay oranının %5'e çıkarılması	27.4.1985	18737
11.4.1985	85/9360	Bazı kuruluşların özel güvenlik teşkilatı kurdurulmak ve özel güvenlik tedbirleri aldırılmak suretiyle korunmaları ve güvenliklerinin sağlanması hakkındaki Kararnamelerdeki listelerde değişiklik yapılması	5.5.1985	18745
3.5.1985	85/9442	555 Kişiye Türk Vatandaşlığının kaybettirilmesi	14.5.1985	18754
26.2.1985	85/9422	Tabii Afetlerde Zarar Gören Afetzedelerin İşe Gönderilmelerinde ve İşe Alınmalarında öncelik Tanınması Hakkında Karar	15.5.1985	18755

VI. YÖNETMELİKLER

A. BAKANLAR KURULU KARARI İLE YÜRÜRLÜĞE KONULAN YÖNETMELİKLER

**Yürürlüğe Koyan
Bakanlar Kurulu**

**Kararının:
Tarihi Sayısı Konusu**

8.2.1985 85/9915

Kamu Arazisinin Turizm Yatırımlarına Tahsisi Hakkında Yönetmelik'in Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Yönetmelik'in Yürürlüğe konulması

**Yayımlandığı
Resmi
Gazetenin:
Tarihi Sayısı**

22.2.1985 18681

Yürürlüğe Koyan Bakanlar Kurulu Kararının			Yayınlandığı Resmi Gazetesinin	
Tarihi	Sayısı	Konusu	Tarihi	Sayısı
26.04.1935	35/9412	İçkili Yerlere Verilecek İzin lerde Göz önünde Bulundurulacak Esasları Gösterir YönetMelik'in 6 ve 9 uncu Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Yönetmelik	4.05.1985	18744

B. BAKANLIKLAR VE KURUMLAR TARAFINDAN YÜRÜRLÜĞE KONULAN YÖNETMELİKLER

Yayınlandığı Resmi Gazetenin:

Konusu	Tarihi	Sayısı
Polis Müzeleri Yönetmeliği	5.4.1985	18716
Polis Koleji Yönetmeliği	11.4.1985	18722
Büyük Şehir Belediyeleri Koordinasyon Merkezleri ve Fon Yönetmeliği	15.4.1985	18726
Akaryakıt Tüketim Fonundan Belediyelere Ayrılan Payın Dağıtım Hakkında Yönetmelik	17.4.1985	18728
Kapalı Devre Televizyon Yayınları Yönetmeliği	17.4.1985	18728
Toplu Konut Kanunu Uygulama Yönetmeliği	28.4.1985	18738

VII. TEBLİĞLER VE GENELGELER

Seri	Konusu	Yayınlandığı Resmi Gazetesinin:
Numarası		Tarihi Sayısı
	Olağanüstü Hâl Kurulu ve Bürolarının Kuruluş ve Görevleri İle Yükümlülüklerin Karşılığının Tespit ve Ödenmesi Hakkında Yönetmeliğin Geçici 1 inci Maddesi Hükmüne Göre Hazırlanan (6) Adet Belge Örneği	11.4.1985 18722

VİLİÇİŞLERİ BAKANLIĞI MERKEZ BİRİMLERİNCE VE BAĞLI KURULUŞLARINCA HAZIRLANAN VE RESMÎ GAZETE'DE YER ALMAYAN GENELGELER

1. Jandarma Genel Komutanlığı Kamu Konutları özel Yönergesi hakkında, Jandarma Genel Komutanlığının 18.3.1985 tarih ve PERS: 6124-1-85/PL. Ynt. Ş. Disipmor. Ks. (7105) sayısı ile gönderilmiştir.

2. 15 Aralık 1984 tarih ve 18606 sayılı Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 3091 Sayılı "Taşınmaz Mal Zilyetliğine Yapılan Tecavüzlerin Önlenmesi Hakkında Kanun" gereğince verilen Kararlar aleyhine İdare Mahkemelerinde açılan dava sonucu verilen kararların onaylı birer örneğinin Bakanlığa gönderilmesi hakkında, İller İdaresi Genel Müdürlüğü'ne 26.2.1985 tarih ve 430.318.1/1091 sayısı ile gönderilmiştir.

3. Tarım Orman ve Köy işleri Bakanlığı'nın son düzenlemelerle taşrada "İl Müdürlüğü" ve "İlçe Müdürlüğü" halinde teşkilatlanması, 5442 sayılı İl İdaresi Kanununun 57 ve 58 inci maddelerinde düzenlenmiş bulunan İl ve İlçe İdaresi Kurullarının teşekkülü konusunda bazı tereddütlerin ortaya çıkması üzerine, Kanunun bu maddelerinde değişikliği öngören bir Kanun Tasarısı hazırlanıp Başbakanlığa sevk edileceği hakkında olup İller İdaresi Genel Müdürlüğünün. 27.2.1985 tarih ve 420.206/369-1107 sayısı ile gönderilmiştir.

4. Şehirlerarası yollarda başta çevre düzenlemesi olmak üzere, buralarda faaliyet gösteren tüm kuruluşların aşırı fiyat uygulamalarının önlenmesi; sağlığa zararlı görülen durumların mevcut mevzuat hükümlerine göre giderilmesi; daha önce "E-5 Karayolu Düzenleme ve Güzelleştirme Kurullarının tüm Ülkemizde "Karayolu Düzenleme ve Güzelleştirme Kurulları" olarak kurulması; bu Kurulların denetim sonuçları ile yapılan çalışmaların 3 er aylık raporlar halinde İçişleri Bakanlığına ve İlgili Bakanlık ve Kuruluşlara gönderilmesi hakkında olup İller İdaresi Genel Müdürlüğünün 11.3.1985 tarih ve 440-403/1293 sayısı ile gönderilmiştir.

5. Taşınmaz Mal Zilyetliğine Yapılan Tecavüzlerin Önlenmesi Hakkında 3091 sayılı Kanunun 4 üncü maddesinin 2 nci fıkrasında yer alan "Devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan yerlerle, menfaati umuma ait olan taşınmaz mallara yapılan tecavüz ve müdahalelerde süre aranmaz" hükmünün Kanunun yürürlüğe girdiği 15.12.1984 tarihindен sonraki tecavüz ve müdahaleler için geçerli olduğuna ilişkin Bakanlık Hukuk Müşavirliğinin 7.3.1985 tarih ve 81-111/477 sayılı mütalaası hakkında olup İller idaresi Genel Müdürlüğünün 14.3.1985 tarih ve 430.318.1/1375 sayısı ile gönderilmiştir.

6. Sayın Cumhurbaşkanımızın adının muhtelif Semt, Kütüphane, Hastane, Okul, Yol, Köprü ve benzeri yerlere verilmesi düşünüldüğü takdirde, kendilerinin mutlaka tasviplerinin alınması gerektiği hakkında olup İller İdaresi Genel Müdürlüğünün 5.4.1985 tarih ve 450.501/1796 sayısı ile gönderilmiştir.

7. Nüfus cüzdan değiştirme işlemlerinin 31.12.1986 tarihine kadar uzatılması nedeniyle, İl Nüfus ve Vatandaşlık Müdürlüklerince ceza uygulamalarında tereddütlere düşüldüğü anlaşılmış; nüfus cüzdanlarının değiştirilmesinden amacın, vatandaşa ceza vermek değil, eski cüzdanların yapılan plan ve programlara göre bir an önce değiştirilmesinin sağlanması olduğu; bu nedenle cüzdan değiştirilmesi bitmeyen yerlerde sürenin uzatılması yoluna gidilmesi ve 1587 sayılı Kanunun 53 üncü maddesi ile bu Kanunun uygulamasına ilişkin yönetmeliğin 125 inci maddesindeki

mazeretleri göz önünde tutulmak suretiyle vatandaşa gerekli kolaylığın sağlanması hakkında olup Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğünün 18.1.1985 tarih ve 624.061/3/11.708 sayısı ile gönderilmiştir.

8. Nüfus İdarelerince Merkeze gönderilecek olan dayanak belgesi ve tutanaklara tescil edilecek olan her şahsın hanesinin kaçınıcı satırdan itibaren ve kaçınıcı şahıs (Aile Birey Sıra No) olarak tescil edileceğinin gönderilecek olan tutanakların Kütük Sıra No sütununa PARANTEZ içinde Birey Sıra Numaralarının yazılmasını ve dayanak belgesi olan, örneğin: Mahkeme Kararlarının da arka yüzüne (B.S.N.) dır şeklinde yazılması, dayanak belgesi birden fazla şahısları ilgilendiriyorsa, dayanak belgesinin arka yüzüne şahısların adı yazıldıktan sonra Birey Sıra Numaraları da yazılmak suretiyle belirmesi hakkında olup Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğünün 28.2.1985 tarih ve 651.144-217 sayısı ile gönderilmiştir.

9. Gerek nüfus hizmetleri açısından, gerekse diğer kamu hizmetlerinin yürütülmesi bakımından büyük yararlar sağlayacak olan MERNİS Projesinin gerçekleştirilmesi yolunda önemli bir adım teşkil eden uygulama ile ilgili tarama çalışmalarının, amaca uygun bir şekilde yapılması için gerekli tedbirlerin alınması ve uygulamaya gerekli önemin gösterilmesi hakkında ve eki cetvelde 31 Aralık 1985 tarihine kadar nüfus aile kütüklerinin taranması işlemlerinin bitirileceği öngörülen (9) ile ait bağlı (23) ilçenin adı verilmiş olup Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğünün 11.3.1985 tarih ve 650.080/11747 sayısı ile gönderilmiştir.

10. Yurt dışında bulunan ve evlenmek üzere Başkonsolosluklarımıza başvuran vatandaşlarımızla ilgili belgelerin kendilerine verilmeden veya adreslerine postalanmadan belgeyi isteyen ilgili Başkonsolosluğa gönderilmesi, hakkında olup Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğünün 12.3.1985 tarih ve 621.113.3230/9463 sayısı ile gönderilmiştir.

11. 5442 sayılı İl idaresi Kanununun 35 inci maddesi gereğince belediye başkanlarının kendi idarelerinin iş ve ihtiyaçlarıyla ilgili yazışmaların Kaymakamlık ve Valilikler aracılığıyla yapmaları gerektiği hakkında olup Mahalli idareler Genel Müdürlüğünün 27.2.1985 tarih ve 521.85.06.53/22258 sayısı ile gönderilmiştir.